

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN  
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:  
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ  
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.  
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm  
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,  
die ethnographischen Forschungen,  
Forscher und Ausstellungen,  
volkskundliche Dokumentationen,  
angewandte Volkskunde in Ungarn.

NÉPRAJZI HÍREK

XLVI. • 2017/4.

# Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

A Magyar Néprajzi Társaság életéből	(3)
Kutatások	(6)
Fórum	(8)
Néprajzi muzeológia	(34)
Szemle	(41)
Köszöntések	(54)
In memoriam	(59)
Mindenféle	(67)

NEGYVENHATODIK ÉVFOLYAM  
2017/4.



Szerkesztők:

Hála József (felelős szerkesztő)

Máté György

A kiadást támogatta a



Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133–8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: Bodó Sándor

Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:

Kapitális Nyomda

Felelős vezető: Kapusi József

## Tartalom

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉLETÉBŐL .....	3
Kalina Veronika: Az V. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat ünnepélyes eredményhirdető konferenciája (Budapest, 2017. november 11.) .....	3
KUTATÁSOK .....	6
Mészáros Csaba: Tudományos találkozó a vasi végeken .....	6
FÓRUM .....	8
Lengyel Ágnes: „Hegyet hágék, lőtöt lépék...” Államközi konferencia a Kárpát-medencei magyar szellemi környezet fejlődéséért. A szakrális néprajzban iskolateremtő tudósok emlékére (Szécsény, Kubinyi Ferenc Múzeum, 2017. április 5–8.) .....	8
Örsi Julianna: Emlékkülés, konferencia és emléknep Túrkevéen .....	15
Kothencz Kelemen: Migráció és hagyományformálódás a történeti Duna–Tisza közti nemzetiségek népéletében (Baja, 2017. július 20–21.) .....	17
Kalina Veronika: Fiatal Folkloristák 7. Nemzetközi Konferenciája (Narva, 2017. október 4–6.) .....	19
Hajdu Ágnes: Múzeum és társadalom (Mohács, 2017. október 11–13.)....	21
Mód László: Monuments and Memorial Sites in Changing Social-Political Contexts (Szeged, 2017. november 22–23.) .....	27
Juhász Katalin: Tiszta(?) város. Tudományközi konferencia (Budapest, 2017. november 28.) .....	28
Örsi Julianna: Generációk együttműködése .....	32
NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA .....	34
Szulovszky János: Bocskor, csizma, paduka. Kalandozás a lábbeli körül a Kossuth téri Néprajzi Múzeum utolsó időszak kiállításán .....	34
Máté György: Hajóépítők, hajóácsok, hajógyártás Komáromban .....	37
SZEMLE .....	41
Frauhammer Krisztina: „Voigt Művek”. Könyvbemutató Voigt Vilmos munkáiból .....	41
Nagy Gábor: Tanulmánykötet Apátfalváról .....	44
Néprajzi Értekezések .....	48
Hála József (összeáll.): Könyvek és tanulmányok Herman Ottótól, Herman Ottóról (2014–2016) .....	51

KÖSZÖNTÉSEK .....	54
Fodor Ferenc 60 éves .....	54
Glässerné Nagyillés Anikó: Kulturális kölcsönhatások és a mezőgazdasági termelés változása az Alföldön. Felolvasóülés Fodor Ferenc tiszteletére .....	54
Mód László: Fodor Ferenc köszöntése .....	56
IN MEMORIAM .....	59
Verebélyi Kincső: Emlékezés Diener-Kovács Marikára (Döbrököz, 1932–Párizs, 2016) .....	59
Borsos Józsefné Irányi Lujza (1922–2017) .....	65
MINDENFÉLE .....	67
Hírek a Néprajzi Múzeumról .....	67
Zöld Hősök tere épül a ligetben .....	67
Bezárt a Néprajzi Múzeum .....	67
Még idén elindul a Néprajzi építése .....	68
Hírek a Hagyományok Háza tájáról .....	69
Kormányrendelet a népi iparművészetről és a népmesékről .....	69
Határon túli hálózatok .....	70
Tudományos munka a múzeumokban .....	71
Kuti Klára: Nyílt levél a múzeumi tudományos munka lehetőségéről és jogi szabályozottságáról .....	71
Bodó Sándor–Kemecsi Lajos: A Magyar Néprajzi Társaság állásfoglalása a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos kutatás szükségszerűségéről és jelentőségéről .....	73
MTA Néprajztudományi Bizottság: Az MTA Néprajzi Bizottságának állásfoglalása a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos kutatás szükségszerűségéről és jelentőségéről .....	75
Hála József–Máté György (összeáll.): Rövid hírek, tudósítások .....	76

## A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉLETÉBŐL

### Az V. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat ünnepélyes eredményhirdető konferenciája (Budapest, 2017. november 11.)

Jubileumi érvfordulót köszöntött 2017. november 11-én a Magyar Néprajzi Társaság Néprajzi Gyűjtő Szakosztálya, ekkor került sor ugyanis az V. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat hagyományos eredményhirdető konferenciájára, utolsó alkalommal a Néprajzi Múzeum még jelenlegi épületében, mintegy 150 fő részvételével.

A rendezvény a Buzsáki Boszorkányos Néptánc Egyesület színvonalas és lendületes produkciójával kezdődött, amely után Bodó Sándor, a Társaság elnöke nyitotta meg hivatalosan a konferenciát, valamint a hozzá kapcsolódó kiállítást. Elnök úr ünnepi köszöntőjében az önkéntes gyűjtők munkájának mindenkor, kiemelkedő hasznosságát hangsúlyozta, hiszen ezek a szakma felé elhivatott amatőr kutatók saját elszántságukból, önzetlenül gazdagítják értékes munkájukkal a néprajztudományt, annak művelőit, valamint az érdeklődő nagyközönséget és az utánuk következő nemzedéket. Mindezek után Paál Zsuzsanna, a szakosztály elnöke beszédében ünnepélyesen köszöntötte a gyűjtőpályázat mozgalommá való bővülését. Kiemelte, hogy az eltelt öt év alatt a maroknyi szervezői csapat és az egyre bővülő gyűjtőhálózat köré egy aktív szakmai csapat formálódott társasági, kutatóintézeti, tanszéki, múzeumi vagy közművelődésben dolgozó, gyűjtő és publikáló néprajzos kollégákból, akik az értékelési folyamatokban és a kapcsolódó háttérmunkákban vállalnak fontos szerepet. Így üdvözölte az ünnepelt önkéntes néprajzi gyűjtők mellett az őket szakmai segítséggel és tanácsokkal ellátó néprajzkutató kollégákat is.

A megnyitó után a rendezvény programja a már megszokott rendben folytatódott. Rövid konferencia keretén belül a pályázat zsűrije két pályázót kért fel arra, hogy mutassa be gyűjtőmunkájának eredményét, így ismerkedhettek meg a résztvevők Lilik Ferencné Badacsonyi Márta *A gyerekek csak játszanak, játszanak (Mende 1956-ban, gyerekkori emlékeken keresztül)*, valamint Kovácsné Mucza Judit *Mucza Károly egyeki szücsmester élete és munkássága* című pályázatával. Mindemelllett a kapcsolódó tárgy- és tablókiállítás Baló Mária *Mesélő gyöngyképek* (Budapest), Fodorné Hámori Ágnes „*Szeretettek jegyzé*” *emlékkönyvek* (Tiszafüred), Pintérné Kazán Beáta *Berencs lakodalmi szokásai* (Felvidék), Szalay Imre *Garabonci táblás kályha* (Keszthely), valamint Szilágyi Mária *A gyermek születése körüli hagyományok Magyarcsernyén* (Délvidék) címmel beérkezett pályamunkáit mutatta be.



A rendezvény résztvevői  
(Fotó: Kalina Veronika)

A kiválasztott pályázatok ismertetését követő szóbeli összesítő értékelés során Vasvári Zoltán, a szakosztály titkára elmondta, hogy az idei pályázatra összesen 40 pályamű érkezett be, amelyek közül 1 a folklór és a képzőművészet kapcsolatával, 5 az anyagi kultúrával, 5 a népszokásokkal, 7 a kézművességgel, 7 az emlékezettel, 8 egyéb folklórjelenségekkel, valamint 7 az idei kiírás kiemelt kategóriájával, 1956 emlékezetével foglalkozott. Rámutatott arra, hogy továbbra is a legnépszerűbb kategória a történelmi és közösségi emlékezet vizsgálata, amelynek kapcsán főként a kiemelt kategória felhívására született 7 pályaműről beszélt. Véleménye szerint „a beérkezett pályaművekben szemléletesen jelennek meg azok a különféle »hangok«, amelyek révén a visszaemlékezők elbeszélik saját szubjektív élményeiket, azaz ahogyan saját történetük megörökítőiként lépnek fel, és dokumentálják az életüket a számukra meghatározóan fontos, kritikus történelmi körülmények közepette. A közölt visszaemlékezések 1956 sorsfordító napjainak mindennapi életébe engednek bepillantást, eseményeinek legszemélyesebb és legközvetlenebb dokumentációját nyújtják. A visszaemlékezők még a legszörnyűbb eseményekre is teljesen egyedi szemszögből látnak rá, egyúttal egy zárt(abb) kisközösség többé-kevésbé kikristályosodott, általánosan elfogadott véleményét közvetítik úgy, hogy saját és kisközösségük hétköznapi életének kereteibe illesztik, feltárva a valóságról alkotott, gyakran

---

*idealisztikus és naiv elképzeléseiket, de ugyanígy nyújthatnak információkat az őket körbevevő társadalmi struktúrákról és társas viszonyokról is.”*

Mindezek után a Néprajzi Múzeum díszterme által biztosított, ünnepélyes keretek között került sor az oklevelek, az azokat kísérő, a pályamunkák szakmai elemzését tartalmazó értékelőlapok, valamint a Magyar Néprajzi Társaság, a Néprajzi Múzeum, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete által felajánlott és a szakmát képviselő kollégák által nagy gonddal válogatott könyvjutalmak átadására.

Zárszavában Paál Zsuzsanna szintén köszönetet mondott az önkéntes, amatőr néprajzi gyűjtők saját kisközösségeikben végzett értékes, szenvedélyes és tudatos kutatómunkájáért, valamint újbóli pályázásra biztatta a megjelenteket. Mindemellett kiemelte a már felsorolt támogató intézményeket, valamint azokat a kollégákat és segítőkét, akik nélkül a rendezvény nem valósulhatott volna meg, így Barsi Gizellát, Benyhe Zsuzsannát, Devecsei Gáborné Ildikót, Devecsei Mónikát, Kalina Veronikát, Körösi Dalmát, Landgraf Ildikót, Tátrai Zsuzsannát és Vasvári Zoltánt.

A rendezvényt Bumberák Maja, *A Népművészet Ifjú Mestere* izgalmas meseje, valamint a pályázók, a résztvevők és a szervezők által biztosított szeretetvendégség zárta.

KALINA VERONIKA

\* \* \*

## KUTATÁSOK

### Tudományos találkozó a vasi végeken

2017. szeptember 18-án és szeptember 19-én kétnapos műhelymegbeszélést tartott Szentgotthárdon és Óriszentpéteren az a kutatócsoport, amelynek tagjai 2017 és 2020 között három éven keresztül az NKFIH 126 230-as számú, *Védett területek a szlovén–magyar határ mentén – Az együttműködés és a fenntartható fejlődés kihívásai* nevű közös kétoldalú kutatási program keretében a magyar–szlovén határon kutatásokat kívánnak végezni. A közös kutatócsoport egyaránt bevonja a felsőoktatási intézmények és az akadémiai kutatóintézetek kutatói potenciálját. Így a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete mellett Magyarországról a Szegedi Egyetem Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszéke, Szlovéniából pedig a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete mellett a Ljubljanei Egyetem Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszéke is részt vesz a kutatásban. A szakemberek azt a két határ menti tájat (vagyis az Őrséget és a Goričkot) kívánják vizsgálat alá venni, amelyek területén jelenleg a határ mindkét oldalán védett területek (magyar oldalon az Őrségi Nemzeti Park, míg szlovén oldalon a Goričko Krajinski Park) helyezkednek el. A térség vizsgálata három alapvető és egymással összefüggő kutatási problémát kíván tüzetesen megvizsgálni.

1. Elsődleges célunk e határ menti térség történeti, demográfiai hátterének bemutatása, különös tekintettel az elmúlt 100 év politikai szempontból is értelmezhető eseményeire (határok létrejötte, a vasfüggöny leereszkedése, a területek elzártságának növekedése, csatlakozás az Európai Unióhoz, a schengeni határok létrejötte). A terület történetisége azonban magában foglalja azokat a technológiai és szervezeti változásokat, amelyek a mezőgazdasági termelést érintették, vagyis hatással voltak a terület biodiverzitására, valamint a földtulajdon-viszonyokra. A történeti kutatás emellett kiterjed még azon társadalmi jelenségek feltárására is, amelyek az elmúlt száz évben az eltérő természetű határok (államhatár, etnikai határ, védett és nem védett területek határa) változása okozott a határ menti közösségek életében.

2. Esettanulmányok segítségével azt kívánjuk feltárni, hogy milyen lehetőségeket ad, és milyen nehézségeket jelent a helyi gazdálkodók, idegenforgalomban érdekelt környékbeli vállalkozók, valamint az önkormányzatok és civil szervezetek számára, hogy egy olyan közegben kell tevékenykedniük, amely rengeteg szabályt ró rájuk, ugyanakkor számos lehetőséget is rejt magában. Párban kívánunk 2–2 településen a szlovén és a magyar oldalon egyaránt párhuzamos terepmunkát végezni a szlovén munkatársakkal, annak érdekében, hogy



kimutassuk a két ország és a két etnikai közösség között kialakult és megmutatókozó különbségeket.

3. További kutatási témát jelent a határtérség mint az Európai Unió által kiemelt jelentőségű térség, amely potenciálisan számos pályázati, terület- és infrastruktúra-fejlesztési programnak adhatna otthont. Azonban mindehhez szükség volna arra, hogy a döntéshozói helyzetben lévő szakpolitikusok megfelelő információval rendelkezzenek arról, milyen igényei és lehetőségei vannak a területnek. Ennek érdekében a határ mindkét oldalán meg kívánjuk vizsgálni azokat a közelmúltbeli fejlesztési programokat, és azok eredményeit, amelyek rávilágíthatnak a térség adottságaiból fakadó, a támogatások célba juttatását érintő kihívásokra.

A kétnapos műhelymegbeszélés két részből állt. Szeptember 18-án egy közös kerekasztal keretében Szentgotthárdon

1. a résztvevő kutatók beszámoltak eddigi kutatási eredményeikről és kutatási céljaikról,
2. létrejöttek a kutatás során működő tematikus projektcsoportok,
3. leszögeztük a 2017–2018-as kutatási év feladatait és menetrendjét,
4. meghatároztuk a 2017–2018-as kutatási év terepmunkáit,
5. megszabtuk a közösen készítendő dokumentumfilmek készítésének kereteit.

Szeptember 19-én pedig a rossz idő dacára terepbejárására került sor, valamint egy találkozóra az Órségi Nemzeti Park központjában. A találkozón Szentirmay Istvánnal, az Órségi Nemzeti Park Természetmegőrzési Osztályának vezetőjével, illetve az osztály munkatársaival egyeztetünk a kutatócsoport, illetve a nemzeti park munkatársainak jövőbeli együttműködésének lehetőségeiről.

MÉSZÁROS CSABA

\* \* \*

---

## FÓRUM

**„Hegyet hágék, lőtöt lépék...”**

**Államközi konferencia a Kárpát-medencei magyar szellemi  
környezet fejlődéséért**

**A szakrális néprajzban iskolateremtő tudósok emlékére  
(Szécsény, Kubinyi Ferenc Múzeum, 2017. április 5–8.)**

Szécsény és térsége a Kárpát-medence egyik, a mai Magyarországnak pedig talán leghagyományörzőbb térsége, amely túlnyúlik az államhatáron. Ebben a szakrális néphagyományok szempontjából kiemelkedő kulturális térségben tűzte ki célul Limbacher Gábor, a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum néprajzkutató-igazgatója, hogy a tudományos és kulturális közéletben kiemelkedő, iskolateremtő tudósok emlékét ápolva, a kulturális antropológiai hagyományok, eredmények megjelenítésére, népszerűsítésére és újrafogalmazására, aktualizálására konferenciasorozatot indít. Balassagyarmaton, az MNM Palóc Múzeumban Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató halálát követően, 2015. októberében megrendezett első konferencián fogalmazódott meg olyan éves tanácskozásnak az igénye, amely a Kárpát-medencei magyar szellemiséget inspirálja és gazdagítja, őrzi és folytatja a szakrális néprajzban, kulturális antropológiában iskolateremtő nagy elődök munkásságát és a szélesebb érdeklődő közönség számára közvetíti azt.

Erdélyi Zsuzsanna életműve, tudományos munkássága sok szállal kapcsolódik a palóc vidékhez is. Jó néhány gyűjtőútja, terepmunkája kötődik a Szécsény környéki tájhoz, amely az archaikus hagyományokat részben napjainkig őrzi. Munkássága szorosan kötődik másik két elhivatott tudós munkásságához, Bálint Sándoréhoz és Domokos Pál Péteréhez. Bálint Sándor a magyarországi szakrális néprajz kibontakoztatója és máig meghatározó egyénisége. Az 1970–80-as évektől alkotó legelismertebb tudósok szinte mind tanítványának tekinthetők. A határon túlnyúló, erdélyi és moldvai kutatás tudós apostola volt Domokos Pál Péter, aki szintén sok, később értékes pályát befutott kutatónak vált példaképévé. A nagy elődök közé számíthatjuk mások mellett Manga Jánost, Bakó Ferencet, Gaál Károly és Kós Károly néprajzkutatókat is. A szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum konferenciája elsősorban az általuk vizsgált témákat mutatta be, a tanítványok, jeles néprajzkutatók, zenetudósok és irodalomtörténészek előadásaival. Az archaikus népi imádságok, apokrif szövegek, népének, szokásköltészet, búcsújárás, szakrális idő-, tér- és -tárgyszemlélet, a paraszti alfabetizáció, illetve a népi hitvilág és vallásosság egyéb kapcsolódó témái állottak a konferencia előadásainak középpontban, a jeles elődök munkásságára való visszaemlékezések, feldolgozások mellett.

A konferencia megnyitása április 5-én délután az Erkel Ferenc Vegyeskar hangversenyével kezdődött, majd Skuczai Nándor, a Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése elnökének, Stayer László, Szécsény város polgármesterének és Limbacher Gábor múzeumigazgatójának a köszöntőjével folytatódott. A tanácskozást Beer Miklós váci megyés püspök és Balla Mihály országyűlési képviselő nyitotta meg.

Lovász Irén (egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest) nyitóelőadása *Tisztelet a Mestereknek: Domokos Pál Péter, Bálint Sándor és Erdélyi Zsuzsanna személyes jelenléte és hatása* címmel hangzott el. A nagy elődökre hálával és köszönettel teli személyes hangvétellő visszaemlékezésben az előadó felidézte emberi és szakmai élményeit, amelyek a „Mesterek”-hez kötik, s akik az elmúlt évtizedekben jelentősen befolyásolták szakmai útját a népzene és a népi vallásosság megismerése terén. Lovász Irén is úgy érzi, mint Erdélyi Zsuzsanna, aki életpályájának értékelésekor úgy fogalmazott, hogy az élet színházában főnről, a „*szinórpaddlásról*” mindig a megfelelő embert, helyzetet ereszti elénk, életünk színpadára a nagy rendező.

Kővári Réka (tudományos munkatárs, MTA BTK Zenetudományi Intézet, Budapest, főiskolai docens, Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác) *Domokos Pál Péter tevékenysége és hatása a katolikus egyházi énekkutatás területén* címmel tartott előadást. Domokos Pál Péter, a kántortanító és matematika–fizika–kémia–ének-zene szakos tanár mindig tevékenyen részt vállalt szülőföldjé, a Székelyföld, valamint a moldvai csángó magyarok és a bukovinai székelyek kulturális és egyházi életében. Jelentős népzenei gyűjtései mellett egész életében foglalkoztatta a történeti források és a néphagyomány összefüggése. Ez tükrözi Kájoni János *Cantionale Catholicum* (1676) című hatalmas énekgyűjteményének dallammal ellátott közreadása. Az előadó egyaránt mesterének tartja Domokos Pál Pétert, valamint Forrai Magdolna Mária Gregoria iskolánővért is, aki a kolozsvári Folklór Intézet külső munkatársaként, Domokos Pál Péter javaslatára kezdett népénekgyűjtésbe Háromszék, Udvarhely és Csík megyékben.

Harangozó Imre (tanár, néprajzkutató, Ipolyi Arnold Népfőiskola Kulturális Egyesület, Újkígyós) előadásának címe: „*Mert a legnagyobb örökség, amit adni lehet az otthon...*”. *Szellemi otthonteremtőink, Bálint Sándor, Domokos Pál Péter, Erdélyi Zsuzsanna, Kallós Zoltán és Lükő Gábor hagyatékáról*. Az előadó a címben említett iskolateremtő személyiségek tevékenységére, velük való személyes kapcsolatára emlékezett. Ez a visszatekintés számvetésre indította, s válaszkérésre, hogy neki magának vajon mit sikerült hozzátenni az általuk körvonalazott szellemi örökséghez.

Verebélyi Kincső (ny. egyetemi tanár, folklorista, Budapest) előadását *Róheim Géza öröksége a mai vallástudomány számára* címmel tartotta meg. Előjáróban leszögezte, hogy a magyar folklorisztika kezdetei óta párbeszédet folytat a vallástudománnyal. Ennek csak egyik oka az ún. magyar ősvallás és a sá-

mánizmus összekapcsolása, ami mintegy meghatározó örökségként máig kötelezi kutatóinkat e kérdés vizsgálatára. Az örökség fenntartásának folyamatában Róheim Géza (1891–1953) jelentős lépést tett az elődökhöz képest a sámánhit és a „magyar mitológia” kutatási területén. A mai tudományos álláspont szerint a sámánhit nem vallás, csupán egy állomás a vallások kialakulásának történetében. Ahhoz, hogy eddig eljussunk, szükség volt a valláseméleti fogalmak létrehozására és e fogalmak tartalmának, társadalomtörténeti kontextusainak a meghatározására. Róheim Géza a magyar folkloristák között elsőként kezdte használni a 20. század eleji vallástudományi fogalmakat a magyar néphit és népszokások jelenségeivel kapcsolatban. A nagyon tág értelemben vett összehasonlító módszer nála ahhoz járult hozzá, hogy a specifikusnak vélt magyar néphitjelenségeket általánosabb horizontba emelje és a vallások fejlődésének tisztázásához ilyen módon járuljon hozzá.

A hozzászólások és vita után a napot a Palóc Néptáncegyüttes *Böjtbten* című műsora zárta.

Április 6-án az első előadó Szabó Zsolt (címetes egyetemi tanár, ny. sajtó- és művelődéstörténész, Kolozsvár, Erdély/Románia) volt, aki Dr. Kós Károly (1919–1996) néprajztudós, kutatásszervező ismeretterjesztő tevékenységéről tartott vetített képes előadást. Az előadó a Kriterion Könyvkiadó néprajzi kiadványainak szerkesztőjeként (1981–1991), majd a kolozsvári *Művelődés* című közművelődési havi lap főszerkesztőjeként (1991–2013) közvetlen munkatársi kapcsolatban volt a nagy erdélyi néprajzkutatóval, aki nem csupán elméleti tudósként tevékenykedett, hanem a hagyományos tapasztalatok, ismeretek feltárójaként, ezeknek az értékeknek a tudatosításáért és terjesztéséért lehetetlent nem ismerő energiával fáradozott egy életen át.

Barna Gábor (egyetemi tanár, SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék–MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged) *Ünnep és ünneplés a későmodernitásban* című előadásában Bálint Sándor *A parasztelel rendje* című tanulmányából indult ki, amelyben elsősorban az életfordulók és a „jeles napok” által megformált „rendről” esik szó. Hosszú évszázadokon át mind falun, mind városban, minden társadalmi rétegnél a vallás határozta meg az ünnep és ünneplés rendjét. Az előadásban az ünnep és ünneplés 19–21. századi változásairól és ezek előidézőiről, következményeiről, azaz a későmodernitás ünnepeiről és ünneplési szokásairól hallhatott a közönség.

Simon András (tanszékvezető egyetemi docens, néprajzkutató, SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged) *Szőlőhegyi szakrális terek és ünnepek változása a Délnyugat-Dunántúlon* című előadásában három időmetszetben, a 20. század első felében, a szocializmus évtizedeiben és a rendszerváltást követően tekintette át a dél-zalai régió és a szomszédos (határon túli) Muravidék szőlőhegyein a szakrális kisémlékek állításának és gondozásának gyakorlatát, a „fogadott” védőszentekhez kapcsolódó szőlőhegyi búcsúk ünneplésének formáit, valamint az újonnan megalkotott hagyományok profán és szakrális ünneplési gyakorlatát.



*A konferencián résztvevők egy csoportja*

Voigt Vilmos (professor emeritus, ny. egyetemi tanár, folklorista, Budapest) előadása *Cseh Ferenc: Az ember szellemi élete (1873)* címmel hangzott el. Előadásának célja volt a figyelem felkeltése a piarista szerzőre (1809–1883), aki évtizedeken át tanított bölcséletet különböző városok gimnáziumaiban. Nyilván e célra készített és bővített jegyzetei alapján írta meg könyvét, egyedülálló és egyéni magyarázó teológiai-bölcséleti művét.

Földvári Katalin (tudományos munkatárs, latin és metodológiai tanár, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza) *Az eredeti pócsi ikonhoz kapcsolódó imameghallgatások* című előadását a megállapítással indította, hogy a néprajzi, művészettörténeti, egyháztörténeti szempontú kutatások már részletesen bemutatták a pócsi ikon másolatát, az eredeti kegykép történetével azonban kevésbé foglalkoztak, imameghallgatásait és votív tárgyait a hazai vizsgálatok egyáltalán nem, a nemzetközi kutatások pedig felszínesen érintették. Az 1696-tól 1738-ig tartó időszak kiemelkedően fontos az ikon történetében, hiszen ekkor válik az 1697. szeptember 11-ei zentai győzelmet követően a Habsburg-ház Palladiumává, tisztelete ekkor éri el tetőpontját. 1738 után nem keletkezett több miráculumokat tartalmazó gyűjtemény, így a kép előtt történt imameghallgatásokról, a kegyképet felkereső emberek társadalmi helyzetéről, életkoráról, neméről, származási helyéről stb. ezek jelentik az egyetlen fennmaradt forráscsoportot. Az előadásban ezeknek a miráculum-szövegeknek a bemutatásán keresztül kaphattunk vázlatos képet az eredeti pócsi ikon 17–18. századi bécsi kultuszáról.

Kész Margit (főiskolai tanár, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, Kárpátalja/Ukrajna) *Archaikus népi imák Kárpátalján az élő szájhagyományban és szakrális kéziratok füzeteiben* című előadásában elmondta, hogy az archaikus népi imák kárpátaljai kutatására csak a rendszerváltás után kerülhetett sor. A Szovjetunió kötelékébe tartozó vidéken a kommunista rezsim által sanyargatott maroknyi magyarság, s ugyanúgy a többi nemzet egyházi és vallási élete a legszigorúbb terror nyomása alatt sínylődött. Azóta bebizonyosodott, hogy az egyház meghurcolása, a templomok bezárása, a papok Gulágra száműzése sem tudta teljes mértékben elpusztítani a több évszázados hagyományokat. Bizonyíték erre az is, hogy Kárpátalján az archaikus imáknak még napjainkban is gazdag szöveganyaga található meg az élő szájhagyományban és a szakrális kéziratok füzeteiben egyaránt.

A délutáni ülészak Nyisztor Tinka (néprajzkutató, Pusztina, Moldva/Románia) *Pusztina–Kacsika, Cacsica–Pustiana – Moldvai zarándoklatok, magyar misék az új évezred küszöbén* című előadásával kezdődött. Kacsika Mária-kegyhely Suceava megyében, Moldvában, az egykori Dél-Bukovina területén. Pusztina magyar lakosságú csángó falu Bákó megyében. Pusztina és Kacsika egyaránt 18. századi települések, az előbbi az 1764-es madéfalvi veszedelem után Erdélyből menekült székely földművesekkel, az utóbbi az osztrák adminisztráció által a század végén nyitott sóbányába toborzott munkásokkal népesült be, akik között érkeztek németek, lengyelek, szlovákok és rutének. Néhány évtizede a pusztinaiak eljárnak Kacsika Nagyboldogasszony-napi búcsújába, ahol anyanyelvük szertartásbeli használata lett a legnagyobb vonzerő számukra.

Tánczos Vilmos (egyetemi tanár, Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Erdély/Románia) *A csíksomlyói búcsú új kulturális ökonómiája* című előadásában a mai csíksomlyói pünkösdszombati búcsú tér-, idő- és rítushasználatának kulturális ökonómiájáról, azokról a késő modern kori folyamatokról szólt, amelyek ma a lokális tradíciók átszerveződéséhez és megtagadásához, a búcsú egyediségének fokozatos elvesztéséhez, végső soron globalizálódásához vezetnek. Felmerül a kérdés, hogy e folyamatokra van-e hatása „az intézményesen forgalmazott örökség-fogalmaknak és örökség-ideológiáknak”?

Paluch Norbert (néptáncpedagógus, néprajzkutató, *A Népművészet Ifjú Mestere*, Rimóc) „*Oltalmad alá futunk Istennek Szent Szülője*” című előadásában egy észak-nógrádi palóc település, Máriás közösségének hat évtizedét foglalta össze. „*Egy hitében megingathatatlan ember, egy törekeny Szűzanya-szobor és egy mélyen hívő katolikus mikroközösség hatvanévnnyi kálváriájának stációit*” mutatta be.

Április 7-én az első előadó Biernaczky Szilárd (ny. egyetemi docens, kandidátus, Érd) volt, aki *Maszk és lélek a hagyományos Afrikában – Torday Emil, Ladislav Segy alias Szécsi László, Bodrogi Tibor és Ecsedy Csaba emlékére* című előadásában szólt a maszk szerepéről az afrikai vallások (hiedelemrendszerek) világában, az animizmusról, a lélekhit afrikai megnyilvánulásairól, a

témában említhető magyar hozzájárulásokról (amelyek ugyan iskolát nem teremtettek, de az eredmények nem jelentéktelenek), Torday Emil, Ladislav Segy alias Szécsi László, Bodrogi Tibor, Ecsedy Csaba, Szilasi Ildikó témával kapcsolatos tevékenységéről.

Czövek Judit (tudományos munkatárs, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest) *Visszatérő angyalok* címmel tartotta meg előadását, amelyben szólt a magyarság kereszténység előtti hitéletének vitatott kérdéseiről, az angyal-kutatás mellőzésének vélelmezett okairól és az angyaloknak a népi vallásosságban betöltött szerepéről.

Fábián Gabriella (néprajzkutató, MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged) előadásának címe *Csíkszentdomokos vallási közösségei* volt. Az előadó a falu 20–21. századi vallási közösségeit mutatta be három nagyobb időmetszetben: 20. század első fele, 1990-es, valamint 2010-es évek. Az első áttekintés levéltári források és visszaemlékezések, a második és a harmadik saját terepmunka segítségével történt. A közösségek kialakulása, szerveződése mellett az előadó arra kereste a választ, hogy jelenlétük hogyan hatott a falu életére.

Gyöngyössy Orsolya (néprajzkutató, MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged) *Csongrádi keresztalja* című ismertetésében a csongrádi római katolikus hívek kedvelt búcsújáró helyeit, búcsújáró szokásait mutatta be a 19. század végén–20. század elején. Az egyházi levéltári és plébániai iratok, valamint korabeli újságcikkek alapján hiteles kép bontakozik ki a zarándokútvonalak, illetve az utazások módjának változásairól, a csongrádi búcsújárók számáról, az egyes búcsújáró helyek csökkenő vagy növekvő „vonzerejéről”.

Lengyel Ágnes (múzeumigazgató, MNM Palóc Múzeuma, Balassagyarmat) *Egy palóc búcsúvezető szakrális ponyvagyűjteménye* című előadásában a 2013-ban elhunyt balassagyarmati búcsúvezető, „szentember”, Trizna Lajos (életútját, világhírét, búcsúvezetői tevékenységét Limbacher Gábor korábbi tanulmányából ismerjük; *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6.) több száz darabból álló vallásosponyva-gyűjteményét, annak jellegzetes darabjait ismertette. A vallásos nyomtatványokat Trizna Lajos zömmel előénekesektől gyűjtötte össze. A múzeumba került ponyvaanyag nyilvántartásba vétele, elemzése jelenleg folyamatban van.

Varga György (református lelkipásztor, Csúza, Délvidék/Horvátország) *A kopácsi zoltáros asszony, Borkó Julianna (1869–1947) élete* című előadásából megismerhettük a Kopácson élt, nehéz sorsú asszonyt, aki mint a helyi bibliakör vezetője értelmezte a *Szentírást* és a maga szerkesztette dallamokra 300–350 (!) református éneket szerzett, amelyeken az egyházi énekhagyomány mellett a népköltészet hatása is felfedezhető. Verseiben bibliai – ó- és újtestamentumi – történeteket is feldolgozott. A Drávaszögben népszerűvé vált énekei kéziratos formában terjedtek, s jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a délvidéki magyarság között megerősödött az egyház iránti elköteleződés. Példája

nyomán számos helyen, elsősorban kisebb falvakban bibliaolvasó körök szerveződtek, majd Szalay Antal kopácsi lelképásztor kezdeményezésére énekeit kötetben is megjelentették.

A délutáni ülést Perger Gyula (néprajzkutató, Győr) *A Lourdes-i jelenés, avagy a hagyományos szakrális ikonográfia felbomlása* című előadása nyitotta meg. 1858-ban kezdődtek a massabielle-i barlangban a Lourdes-i Mária-jelenések. Bernadette-nek az előtte megjelenő Mária, a hagyomány szerint ezt a kinyilatkoztatást tette: „*Én vagyok a Szeplőtelen Fogantatás.*” Ennek „hivatalos” ikonográfiai megfogalmazása ezek után a gyakorlatban valójában a Lourdes-i Mária alakjával vált egyenlővé, amely a 19. század végén, a 20. század elején teljesen háttérbe szorította a hagyományos Mária-ábrázolásokat, s a liturgikus reformok, a templomok szakrális terének átrendezése révén azok ikonográfiai egységét is felbontotta.

Kónya Sándor (tanár, néprajzkutató, Csóka, Délvidék/Szerbia) *Tekijai énekek* című előadása a vajdasági énekek teljes (dallam- és szöveg-) változatait mutatta be, egy eddig nem közölt töredéket is felhasználva. A dallam nélkül közölt énekszövegek a ponyvairodalomba tartozó közköltészeti alkotások. Némelyek „ad notam” jelzése, esetenként a jellegzetes strófaszervezet lehetővé teszi a szöveghez tartozó megfelelő dallam alkalmazását.

Limbacher Gábor (múzeumigazgató, Kubinyi Ferenc Múzeum, Szécsény) *A szakrális antropológiája* című előadásának bevezetéseként a fogalmi kérdésekről szólt. Ezt követően a téma aktualitásáról és jelentőségéről beszélt, majd a szakrális antropológiájának forrásairól, a korábbi és a jelenkori Magyarország egyes idekapcsolódó jelenségeiről. Az embert a szent megtapasztalásának anyagként, az abszolút valósággal való kapcsolatában megragadni, bár a paleolitikumig visszanyúló entitás, napjaink közéletétől és individuális szemléletétől teljesen idegen, de magának e konferenciasorozatnak is ez az egyik funkciója: kapcsolódni a vallásos embert, közösséget vizsgáló nagy elődökhöz, és részben közös kutatómunkával, tudományos közösség tagjaként eredményeket alkotni a tágabb nemzeti, emberi közösséget szolgálva.

A napot a Vissi D'arte Művészeti együttes hangversenye zárta. A konferencia ideje alatt sor került Székely Orsolya (*Balázs Béla-díjas* magyar filmrendező, forgatókönyvíró, producer, Budapest) *Hittörténeti Archivum – Búcsújáróhelyek: Máriapócs – Kárpátalja* (2002) és *Népművészek – Benke Jánosné* (1976) című filmjeinek vetítésére. A gazdag programot színesítette szécsényi városnézés, illetve kirándulás Rimóc, Varsány és Nógrádsípek településekre. A gazdag és színvonalas program az NKA Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatásával valósult meg.

LENGYEL ÁGNES



## Emlékezés, konferencia és emléknep Túrkevén

A véletlen úgy hozta, hogy 2017 első félévében Túrkeve két tudományos tanácskozásnak is helyt adott. Mivel mindkét összejövetel tematikájában volt egy vezérelv: a közösség és a vallás, valamint a főrendezők is ugyanazok – a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület és a Túrkevei Kulturális Egyesület – voltak, így most egy írásban szólok róluk.

2017. április 29-én Túrkeve legöregebb épületében, a református parókián gyűltek össze mindazok, akik a reformáció ötszázéves történetére emlékeztek. A *Nagykunsági visszatekintés* című emlékülésen lelkészek és társadalomkutatók tartottak előadást. A reformáció külföldi és magyar kezdeményezőire, megvalósítóira egyaránt emlékeztek Butyka Béláné és Kereszti Roland lelkészek. A *Biblia* szerepe a vallásos hit terjesztésében és megőrzésében Ötvös László előadói és gyűjtői munkássága révén egyaránt gazdagította a megjelentek ismereteit. A kiállítást a Templomgalériában Fodor Gusztáv lelkész nyitotta meg. A lokális egyháztörténet új eredményeinek bemutatására is sor került. P. Szalay Emőke a túrkevei egyházközség hívei által a 17–20. században adományozott úrasztali edényeket mutatta be, ezek értékesebb darabjait ma már a Tiszántúli Református Egyháztörténeti Múzeum őrzi Debrecenben. Örsi Julianna ugyancsak több évszázadot átölelő családkutatásai révén ezúttal nagykunsági lelkészcsaládok életútjába engedett betekintést. Kórizs József a 18. században a Bácskába kivándorolt kunságiak testvérgyülekezeteiről szólt. A debreceni alma materben képzett fiatalok mindenkor sokoldalú tudással, a közösség iránti elkötelezettséggel szolgálták a gyülekezetüket. Az írói vénával megáldott lelkészek irodalmi munkásságáról szólt Rideg István.

Az emlékülés után a résztvevők a Református Templom Galériájában az ez alkalommal bemutatott Biblia-kiállítás megtekintése mellett ünnepi kulturális műsort is hallhattak. Árvainé Vad Ilona versfüzérrel, Kemecsi Ferenc Ady Endre egyik „istenes versével” köszöntötte az ünneplőket. A Túrkevei Református Egyház Énekarának ünnepi műsora is méltó volt a rendezvényhez. Megemlítem még a fiatal túrkevei énekes előadóművész, Kállai Erzsébet sokoldalú képzettségét és tehetségét bemutató repertoárját, amelyben a legnagyobb meglepetés a „kun miatyánk” előadása volt dalban, Kobzos Kiss Tamás feldolgozásában. Ez a köszöntő szám átvezet bennünket a másik konferenciához.

A másik konferencia 2017. május 4–5-én zajlott Túrkevén *Jászkunsági évszázadok* címmel. Erre a rendezvényre azok a kutatók érkeztek, akik a Jászkunság múltjának és jelenének kutatásával foglalkoznak. Immár sokadik alkalommal háromévente ugyanis hol a Kiskunságban, hol a Jászságban, ezúttal a Nagykunságban gyűltek össze ezen régió kutatói, hogy bemutassák legújabb kutatási eredményeiket. Az interdiszciplináris konferencián 25 előadás hangzott el négy szekcióban, amelyeknek a Városháza adott otthont népes közönség jelenlétében.

A *Rokon népek, nyelvek, kultúrák* szekcióban a kunok, jászok és rokon népek középkori kulturális emlékeit mutatták be. Selmeczi László, Nagy Janka Teodóra és Szabó Géza a reformáció előtti keresztények vallási és közösségi kultúrájából adott ízelítőt. Bartha Júlia és Bathó Edit török kulturális emlékek nyomába eredt a Jászkunságban. A népi táplálkozásban, szőlőművelésben és a földrajzi nevekben máig megőrzött kulturális elemek színesítik, némileg módosítják a törökökről tanult ismereteinket.

A *Történelmi léptékek* szekció előadásai fél évezred történetébe engedtek bepillantást. Igen dicséretes, hogy J. Ujváry Zsuzsanna a Jászkunság 16. századi életét mutatta be fennmaradt történeti források felhasználásával. Őrsi Julianna elsősorban a Nagy-kunság túlnépesedésének levezetését, a 18. századi bácskai kitelepülést elemezte. Bagi Gábornak mindig van új mondanivalója, ezúttal a jászok redempciós mozgalomáról szólt. Farkas Kristóf a Jászkun Kerület egyik ünnepi alkalmának szervezésébe (uralkodó látogatás) engedett betekintést. Fiatal kutatók (Sebők Balázs, Pásztor István, Cseh Dániel) elsősorban a 20. század második fele gazdasági-társadalmi folyamatának Szolnok megyei jellemzőit emelték ki.

A *Kulturális örökségünk* szekció történeti, néprajzi, irodalmi és nyelvészeti témáknak egyaránt helyt adott. S. Kovács Ilona forráselemzése a 18. századi tanácsai tisztségviselők feladatkörét mutatta be. Bán Andrea és Füvessy Anikó a nagy-kunsági népművészet egy-egy ágának gazdagságára hívta fel a figyelmet. Rideg István a magyar nép irodalmi értékeinek védelmében szólott. Molnár Ádám mint könyvkiadó nyelvészeti emlékeink és kutatóink nemzetközi elismertségének növelésén fáradozik, akkor, amikor megjelenteti Mándoky-Kongur István írásait angol nyelven.

A konferencia negyedik szekciója visszatért a vallás témaköréhez. Az *egyház és a lokális társadalom* szekció előadásai a felekezeti ökömené jegyében születtek. Bánkiné Molnár Erzsébet a Jászkun Kerület kultúrtörténetét abból a szempontból mutatta be, hogy az egyház milyen hatással volt a partikuláris jog megfogalmazására, gyakorlására. Bagi Gábor a felekezeti együttélés pozitív és negatív példáit sorakoztatta fel a lokális történelemből. Szakál Aurél a kiskunok templomépítési gyakorlatára hozott példát. Papp Izabella a vallást mint közösségformáló erőt mutatta be egy jászvári falu életében. Hegedűs Krisztián a kunszentmártoni katolikus egyesületekről adott hírt. Barna Gábor egy római katolikus önszerveződés alakulását ismertette. Végezetül Őrsi Julianna a magyar református egyház 20. századi megújulási mozgalomának nemzetközi összefüggéseire irányította a figyelmet.

A rendezvényhez kapcsolódott a *Jászkun Történelmi Emléknapp* megyei ünnepe is, amelyen többek között Kovács Sándor, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke, Vida Tamás, Túrkeve polgármestere mondott ünnepi köszöntőt. A kulturális műsor számai közül a *kun miatyánk*-feldolgozás érdemel kiemelés, amely ezúttal Kun Zsuzsa tanárnő, kórusvezető előadásában hangzott el. A *kevi verbunk* táncosai – Szegő Hedvig koreográfiájával – ezúttal

is színvonalas bemutatót tartottak. A Túrkevén álló Kun-emlékmű megkoszorúzásával az egykori kun harcosok, személyiségek előtt hajtottak fejet önkormányzatok, kulturális intézmények és hagyományörző csoportok jelen lévő képviselői.

Mindhárom rendezvény méltó összefoglaló volt az évfordulókhöz és kiválóan bizonyította, hogy a magyar kulturális értékek feltárásának, bemutatásának és őrzésének erős bázisa a Jászkunság népe és vezetői. Ilyen lokális közösségre és annak támogatására nagy szükség van a keresztény Európában és benne Magyarországon.

A konferenciákat támogatták: EMMI Reformáció Emlékbizottság, a Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési Kollégiuma, a Nagykun Hagyományörző Társulás és Túrkeve Város Önkormányzata. Köszönet ezen szerveknek, hogy támogatásukkal elősegítették a rendezvények sikeres lebonyolítását!

ÖRSI JULIANNA

### **Migráció és hagyományformálódás a történeti Duna–Tisza közti nemzetiségek népeletében (Baja, 2017. július 20–21.)**

Baja Város Önkormányzata, a Magyar Néprajzi Társaság és a Türr István Múzeum szervezésében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő támogatásával, *Migráció és hagyományformálódás a történeti Duna–Tisza közti nemzetiségek népeletében* címmel került megrendezésre a tizedik, jubileumi nemzetiségi konferencia 2017. július 20–21-én Baján a Nagy István Képtárban. A nemzetközi tanácskozás magyarországi és határon túli (szerbiai) előadói a történettudomány, a néprajz, a szociológia módszereivel vizsgálták a Duna–Tisza közti nemzetiségek 18. századtól napjainkig tartó migrációs és kulturális folyamatait. A konferencia fontos célkitűzése volt a vizsgált terület nemzetiségi közösségi migrációs, népesedéstörténeti, demográfiai, kulturális folyamatainak minél szélesebb körű feltárása.

A szimpózium első napja plenáris üléssel kezdődött, amelyen két előadás hangzott el. Bárh János személyes visszaemlékezésében utalt a népi kultúra táji tagoltságáról 1977-ben Sárospatakon tarott konferenciára, ahol Bálint Sándor felvetette a *szegediség* kérdéskörét. Az előadó a jeles szegedi néprajztudós problémafelvetése kapcsán utalt a Duna és a Tisza közötti táj sokszínű benépesedésére és az újkorban újjátelepített helységek néprajzi arculatának formálódására. Horváth Sándor a délszláv etnikai és néprajzi csoportok Duna–Tisza közti migrációs folyamatait mutatta be, részletesen felsorakoztatva az egyes forrásokban megjelenő népelnevezéseket.

A tudományos tanácskozás Fehér Zoltán előadásával folytatódott, amelyben a nyugalmazott főiskolai tanár lakóhelye, Bátya település magyar és „rác” benépesülését elemezte. Ezt követően Kürti László érdekes megközelítésben, az Amerikai Egyesült Államok Észak-Karolina államában élő lumbee (lambí) indiánok identitásának kontextusában elemezte a Felső-Kiskunság történetileg kialakult kulturális „másságát” és komplex valóságát. A délelőtti programot Silling István Nyugat-Bácska benépesüléséről tartott átfogó előadása zárta.

Az ebédszünet után két nemzetiségi, migrációs témát felvonultató könyv bemutatása következett. Bárh Dániel *A zombori ördögűző – Egy 18. századi ferences mentalitása* című könyvét Smid Bernadett méltatta, majd pedig a szerző beszélt kutatási élményeiről. Bereznai Zsuzsanna és Schön Mária *Könynyek népe – A hajósi sváb parasztság sorsa 1938–1954 között* című könyvét Székelyné Körösi Ilona történész ismertette.

A délutáni ülést egy hajósi tematikát felvonultató „blokk” nyitotta meg. Rudolf László az anyakönyvek felhasználásával mutatta be a hajósi lakosság népmozgásait a betelepüléstől a 18. század végéig. Bereznai Zsuzsanna a hajósi sváb Kübler István élettörténetét elemezve a gyermek- és ifjúkori vándorlások nehézségeiről beszélt részletesen. A konferencia hangulatát emelte, hogy a nemrégiben 90. életévét betöltött adatszolgáltató is jelen lehetett, ráadásul saját harmonikája megszólaltatásával tette még bensőségebbé a rendezvényt. Schön Mária szintén személyes történetről számolt be, saját hajósi családjának II. világháború utáni kálváriáját elevenítette fel.

Rövid kávészünet után Nagy Janka Teodóra Tolna megyei és Bács-Kiskun megyei forrásanyag felhasználásával a bukovinai székelyek, a felvidéki magyarok és a svábok hagyományainak, mentalitásának változásairól tartott előadást, kiemelve, hogy a történelmi kényszerűségek miatt bekövetkezett közösségváltások milyen következményekkel jártak az etnikum, a népcsoportok kisebb-nagyobb közösségei vagy akár az egyén szintjén.

Kuti Klára a tatai német nemzetiségi múzeum új kezdeményezéseiről, a migráció múzeumi bemutatásának lehetőségeit vette górcső alá konkrét – a kortárs társadalmi elvárásokhoz igazodó – példák felsorakoztatásával. Silling Léda a bácskai oromzatszívek változásában nyomon követhető migrációs hatásokról foglalta össze ismereteit.

A tudományos tanácskozás második napján Bárh Dániel előadásában két karizmatikus vallási vezető tevékenységének összehasonlításával érzékeltette, hogy a migráció révén létrejött vegyes nemzetiségű, többvallású bácskai közösségekben hogyan érvényesült az egyéni karizma a felsőbb egyházi irányítás égisze alatt.

Kothencz Kelemen a felvidéki szlovák ablakosok, drótosok és vásári mutatványosok bácskai megjelenéséről, megtelepedéséről tartott beszámolót. Klamár Zoltán a vegyes házasság intézményének identitásformáló hatását magyar-

kanizsai példákon keresztül szemléltette. Hajagos Csaba a földosztás által generált gazdasági érdekek és kényszermigráció Duna–Tisza közti eseteiről nyújtott átfogó képet.

Papp Árpád kutatási beszámolójában a vajdasági magyarok szerepét részletezte a jelenkori nemzetközi migrációs trendek fókuszában. Szőke Anna a délvidéki magyarság jelenkori elvándorlásának indítékait foglalta össze. Pastyik László a bácskai németek doroszlói búcsújárását mutatta be előadásában.

A 10. Duna–Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadásainak tanulmányválogatásává formált változatait – a korábbi évek gyakorlatának megfelelően – tanulmánykötetben szeretnénk megjelentetni.

KOTHENCZ KELEMEN

### **Fiatalkoristák 7. Nemzetközi Konferenciája** (Narva, 2017. október 4–6.)

Észtország legkeletibb, közvetlenül az orosz határ mellett fekvő városában, Narvában rendezte meg a Tartui Egyetem Észti és Összehasonlító Folklor Tanosztálya, a Tartui Egyetem Narvai Főiskolája, a Tartu Nefi Csoport, valamint a Vilniusi Litván Irodalmi és Folklor Intézet 2017. október elején a Fiatalkoristák 7. Nemzetközi Konferenciáját (7th International Conference of Young Folklorists).

A 2011 óta rendszeres programnak minden páratlan évben Észtország, a páros években pedig Litvánia ad otthont. Célja, hogy elősegítse és ösztönözze nemzetközi együttműködések kialakulását a folklorisztikai kutatások területén azáltal, hogy összefogja a különböző országokból érkező fiatal kutatókat és lehetőséget biztosít számukra kutatási témájuk és elért eredményeik bemutatására. Ez alkalommal Csehország, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, India, Izland, Lettország, Litvánia, Magyarország, Németország, Olaszország, Oroszország, Svédország és Ukrajna mintegy 90 egyetemistája és kutatója találkozott az észti határvárosban.

E helyszín kiválasztása nem volt véletlen, ugyanis a város, vagyis inkább annak történelme és jelene tökéletesen illeszkedett a konferencia felhívásában foglaltakhoz, a program hívószavához: „*Negotiations of Belonging*” avagy a különféle kötődések tárgyalása. Észtország és Oroszország határán, vagy mondhatni: Nyugat és Kelet határán Narva egy olyan egyedülálló környezetet teremt, amely inspirálja és befogadja a hovatartozás különböző vizsgálati módszereit és fogalmának meghatározásait. A szervezők fontosnak vélték e téma tárgyalását, ugyanis a kötődés, hovatartozás az utóbbi években olyan kiemelkedő elemző eszközzé vált, amelynek segítségével jól vizsgálhatók a társadalmi

viszonyok, az egyének és csoportok közötti összefüggések a mai, összetett kapcsolatokon keresztül működő világban. Mint ilyen, a kötődés tematikája szorosan kapcsolódik a különböző társadalmi egyenlőtlenségekhez, a többszörös identitásokhoz és más interdiszciplináris kérdésekhez. A 2017-es konferencia témája tehát a mindennapokban tapasztalt és megélt bármilyen jellegű kötődés, valamint annak a hagyományos gyakorlatokra és tudásformákra való hatása, illetve kreatív felhasználása köré szerveződött. Mindemellett pedig a Tartui Egyetem legújabb angol nyelvű, *Folklorisztikai és alkalmazott örökség tanulmányok (Folkloristics and Applied Heritage Studies)* MA-programja is külön figyelmet kapott.



*A konferencia résztvevői*  
(Fotó: Liisi Reitalu)

Három napon keresztül, minden nap öt különböző, párhuzamos szekcióban zajlottak az előadások, amelyek érintették többek között a politikai kötődés, a materiális világhoz való vonzódás, a szomszédsághoz és közösséghez való viszonyulás, a zenei stílusokhoz való ragaszkodás, az egyéni és kollektív időfelhasználás, a migráció és az otthon, a be- és be nem határolható tájak vagy a hit és gyakorlatának, illetve az örökség bemutatásának és birtoklónak kérdéskörét.

A konferencia első két napja meghívott előadók közös vitaindító, témafelvezető prezentációjával indult. Tuulikki Kurki, a Kelet- finnországi Egyetem adjunktusa az identitás, s azon belül is kimondottan a finn– orosz nemzeti határvidékeken belüli identitás megkülönböztetésének kérdését járta körül, míg Nira Yuval-Davis, a Kelet-londoni Egyetem professzora a különféle társadalmi egyenlőtlenségek okairól és azok határainak megállapításáról elmélkedett.

Magyarországot ezúttal az Eötvös Loránd Tudományegyetem két PhD-hallgatója képviselte. Pajor Katalin egy, az első világháború idején íródott, női

újságírói önéletrajzon keresztül mutatta be a különböző ideológiák írói narratív hozzáállást befolyásoló erejét. Előadásában kitért a kollektív emlékezet egyéni emlékezetre való hatásaira, valamint arra, hogyan ábrázolja az író, avagy az egyén egy bizonyos közösséghez való tartozását. Rávilágított arra, hogy az adott önéletrajz lényegi szerkezetét alkotó elemek, értékek az akkor aktuális uralkodó ideológiák által befolyásoltak, ami igazolja a különböző eszmeáramlatok önéletrajzi szövegekből való visszatükröződését. Kalina Veronika a szellemi kulturális örökség és a társadalom között húzóó kapcsolatokra koncentrált. A mohácsi *busójárás* példájának elemzésén keresztül igyekezett érzékeltetni, hogy milyen különböző formái lehetnek a hagyományokhoz való hozzáállásnak, attól függően is, hogy valaki gyakorlója vagy passzív megfigyelője az adott szokásnak. Rámutatott arra, hogy a szellemi örökséggé válás is alakíthatja, bizonyos idő elteltével, egy szokás gyakorlását, valamint az ahhoz való, az azt gyakorló közösségen belüli és kívüli, viszonyulást.

Elmondható tehát, hogy a Narvai Főiskola 2012 őszén átadott új épülete, az egykori tőzsdeépület, nem csupán kiváló és innovatív tanulmányi környezet, vagy kiállításoknak, koncerteknek és színházi eseményeknek otthont adó létesítmény, de színvonalas és a legkülönbözőbb, mégis egymáshoz kapcsolódó témákat érintő tudományos tanácskozások helyszíne is.

KALINA VERONIKA

### **Múzeum és társadalom (Mohács, 2017. október 11–13.)**

*Múzeum és társadalom – Társadalmasítás, partnerség és a múzeumok nyitása* címmel október 11. és 13. között, Mohácson rendezte meg a Néprajzi Múzeum a Kanizsai Dorottya Múzeummal együttműködésben az országos néprajzos muzeológus továbbképzés konferenciáját. A nem újkeletű, ám annál időszerűbb témaválasztás mögött a tavalyi továbbképzésen is hangsúlyozott megközelítés áll, amely szerint szükséges a múzeumok saját magukról alkotott képének, küldetésének felülvizsgálása és újragondolása. A társadalmi szerepvállalás pedig együtt jár a múzeumi funkciók szerkezetváltozásával, a kutatási, oktatási és kommunikációs területek felértékelődésével.

Mohács városa szerencsés helyszínnek bizonyult, mivel a múzeum élő társadalmi közege és fenntartója lokálisan egybeesik, és adott egy olyan élő kulturális örökség (a *busójárás*), amelyben e helyi társadalom nagy része, beleértve a múzeumot is, valamilyen formában érintett.

A konferencia címében is hangsúlyozott nyitás két különböző formában is megvalósult. Formai szempontú újítás volt, hogy a konferencia szakított a megszokott, frontális előadásmóddal: az egyes szekciók egy vitaindító előadásból,

majd ezt követő rövid prezentációkból és moderált beszélgetésből épültek fel. A műfaji kísérlet, joggal állíthatjuk, sikeres volt, az egész konferenciát jellemző intenzív tapasztalatsere, a hallgatóság valódi bevonása javarészt a szervezők e döntésének volt köszönhető. A nyitás másik aspektusa a megszólalók szerepkörének kijelölésében jelentkezett: a muzeológus, múzeumpedagógus szakemberek mellett a fenntartó önkormányzat és a múzeumhasználó helyi közösség aktív szereplői is megszólalási lehetőséget kaptak, a szervezők ezzel segítették az érdemi párbeszéd kialakulását.



*Kemecci Lajos és Ferkov Jakab a konferencián*

Ha a továbbképzés programjára a nyitás mint központi kategória felől tekintünk, akkor a szekciók témaválasztása is értelmezhető a múzeumi nyitás különböző területeiként. A *Műtárgyak múzeumi kihelyezése* a térbeli nyitásnak, a *Múzeumi tudás a múzeum falain kívülre vitele* módszertani nyitásnak, a *Társadalmi tudás a múzeumban* szekció pedig a célcsoportok, társadalmi közegek és együttműködő partnerek körére vonatkozó nyitásnak felel meg.

A *Műtárgyak múzeumi kihelyezése* szekcióban Vass Erika (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) témafelvető előadásában a részvételi muzeológia szempontjai felől közelített a műtárgyak múzeumi kihelyezéséhez, kiemelve olyan új- és időszerű gyűjtési szempontokat, mint a demonstrációs tárgyanyag vagy a hetvenes-nyolcvanas évek tárgyainak gyűjtése. A szekció előadói három intézmény gyakorlatán keresztül szemléltették a megyei hatókörű városi múzeumok telephelyeikre, a megyében működő tájházakba, külső helyszínen megvalósuló múzeumi programokra történő műtárgykihelyezési



gyakorlatát, az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdéseket, problémákat, dilemmákat. Horváth Sándor (Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, Szombathely), Balázs Kovács Sándor (Wosinsky Mór Megyei Múzeum, Szekszárd) és Gecse Annabella (Damjanich János Múzeum, Szolnok) prezentációi jól érzékeltették, hogy még az azonos besorolással, feladatkörökkel működő múzeumok is mennyire eltérő helyzetekkel, működési környezettel szembesülnek mindennapi gyakorlatuk során: az alapvető állományvédelmi kérdésektől kezdve, a demonstrációs tárgyanyag használatán keresztül, a műtárgyak kézbe adhatóságának, kézbe vételének dilemmáig. A múzeumi nézőpontot szerencsés módon árnyalta, egészítette ki Czeglédy Ákos előadása, aki Paloznak polgármestereként, a tájház fenntartó önkormányzat vezetőjeként vette számba és értékelté műtárgykezelési, -kihelyezési tapasztalatait. Prezentációjából nyilvánvalóvá vált, hogy egy-egy tájház, kis gyűjtemény sorsát, működését, kiállításait alapjaiban határozza meg a települési önkormányzat hozzáállása, a szakmai felügyeletet ellátó nagyobb intézménnyel való együttműködése. Paloznak mint lokális esettanulmány arra is példa, hogy hogyan törekszik egy önkormányzat a fenntartói és szakmai szféra közötti szakadékot áthidalni, és keresni a konstruktív együttműködés lehetőségét, többek között éppen az ilyen jellegű szakmai rendezvényeken való részvétellel, mint amilyen a továbbképzés konferenciája is volt.

A beszámolókból és az általuk inspirált – már a hallgatóság közreműködésével zajló – beszélgetésben – elsősorban a tájházakhoz kapcsolódó muzeológusi szakterületekkel összefüggésben – a megyei hatókörű városi múzeumok részéről fogalmazódtak meg egyrészt a feladatellátás objektív nehézségei (eszköz-, infrastruktúra- és humán erőforrás-hiány, az önkormányzati fenntartásból eredő neheztető körülmények), másrészt a közérdekű muzeális gyűjteményként vagy kiállítóhelyként működő kis intézmények és fenntartóik részéről egyértelmű igény a szakképzett muzeológusok rendszeres, folyamatba ágyazott munkájára. E problémakör a vidéki múzeumok egyik legfontosabb aktuális problémáját rajzolta körül: a jogszabály, az egykori megyei múzeumok megváltozott hatóköre és az ezzel járó új fenntartói érdek, a társadalom szolgálatának jogos igénye és a rendelkezésre álló vidéki múzeumi néprajzos muzeológus kapacitás nehezen egyeztethető össze egymással. Bár vannak szerencsés, eredményes együttműködési formák, a műtárgykihelyezés jelenlegi adottságai gyakorta okoznak megoldhatatlan helyzeteket: a műtárgyak vagy a helyi társadalmi igények, vagy mindkettő szempontjából előnytelen megoldásokat. A problémákat megfogalmazó muzeológusi hozzászólások a kérdés magasabb szintű megoldását sürgették.

*A Múzeumi tudás a múzeum falain kívülre* „exportálása” a múzeumépületből való fizikai kilépésként és módszertani nyitásként is értékelhető. Ezt a fajta kettős kilépést jól mutatták a szekció prezentáció is: Pásztor Andrea (Janus Pannonius Múzeum, Pécs) a múzeum pedagógiatörténeti gyűjteményéből és pécsi

középiskolák egykori természetrajzi szemléltető anyagaiból összeállított iskolai vándorkiállítás ismertetése mellett a magyarlukafai tájház revitalizációs projektjébe is betekintést nyújtott. Vidák Tünde (Marcali Múzeum) a térség sajátos természetföldrajzi adottságaiból kiinduló, és az azt kutató Herman Ottó munkásságából táplálkozó, óvodás korosztályra szabott múzeumpedagógiai foglalkozásokat mutatta be, amelyet nem kizárólag a város, de a járás számos óvodája is örömmel látott vendégül. Sári Zsolt (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) az idén 50 éves Skanzen jubileumi programsorozatának egy rendhagyó kezdeményezését, a *Robog a Skanzen* utazó projektet ismertette, amely a szabadtéri múzeum tájegységeihez kapcsolódó forrásközösségek tervezett felkeresésén túlmenően az e településekről származó múzeumi tudások visszajuttatását is célozza. Joó Emese (Néprajzi Múzeum, Budapest) egy jóval kisebb nagyságrendű, ám nem kevésbé mobil és érdekes foglalkozást, a Pikk-pakk Múzeumot és annak tapasztalatait ismertette. A kooperációra épülő foglalkozás keretében a résztvevők egy mini kiállítást rendeznek a Pikk-pakk tárgykészletéből, amelynek során megismerik a múzeumok működését, a kiállításrendezés szempontjait, és közben a hétköznapi tárgykultúráról is ismereteket szereznek. A prezentációk figyelemre méltó közös tanulsága volt, hogy a bemutatott aktivitások fókuszában a gyűjteményi tudás állt, ebből pedig részben már következik a másik közös vonásuk, miszerint: a projektekben ideális esetben muzeológus és múzeumpedagógus szakember dolgozik együtt.



*A konferencia résztvevői*

A gyakorlati projektbemutatók számos elméleti, módszertani kérdést, továbbgondolható felvetést hoztak felszínre. A fenti előadókön kívül Nagyné Batári Zsuzsanna (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) és Lajos Veronika (Debreceni Egyetem, Néprajzi Tanszék) részvételével zajló kerekasztal-beszélgetés egyebek mellett olyan kérdéseket boncolgatott, hogy miként lehetséges a múzeumi tudással egyenrangú helyi és szubjektív tudást a reprezentációba is átfordítani; hogyan tud egy múzeum valóban KÖZszolgálatot végezni, társadalmilag hasznossá, a személyes és közösségi jól-lét előidézőjévé válni és miként lehet érdemi tartalommal megtölteni az élő reflexió, a párbeszéd, a partnerség és a kölcsönös tanulási folyamat ma oly népszerű fogalmait?

A *Múzeum a helyi társadalom szövetében* szekció a továbbképzés többi blokkjától eltérő struktúrában, kerekasztal-beszélgetésként zajlott. Ennek észszerű magyarázata a konferenciának helyet adó Mohács város speciális, a *busójárás*tól elválaszthatatlan státusza, amely lehetővé teszi, hogy egy élő kulturális örökségről az annak szakmai hátterét, támogatását biztosító múzeum (Ferkov Jakab, Kanizsai Dorottya Múzeum, Mohács), a fenntartó önkormányzat (Hegedüs Emese, Mohács Város Önkormányzata) és a múzeumhasználó, a szokás aktív résztvevőiként is megjelenő közösség tagjai (Csollákné Takács Lívia, Mohácsi Térségi Általános Iskola és Fehér László, Mohács Kistérségi Családsegítő és Gyermejkölési Szolgálat) különböző nézőpontokból, de egyszerre vizsgáltsák meg ennek lényegét. Ez tette lehetővé, hogy az UNESCO szellemi kulturális örökség listáján jegyzett hagyomány őrzésének, éltetésének lokális, mégis emblemikus gyakorlatát részletesen ismerhessék meg a továbbképzés résztvevői. A *busójárás* mint népszokás és mint élő kulturális örökség, sőt, mint turisztikai látványosság egy olyan laboratóriumi környezetet kínál fel a kutató-elemző tekintetnek, amely a maga összetettségében mutat fel olyan jelenségeket, mint a hagyomány újításként való megjelenése és intézményes kezelése, a kulturális örökség identitásformáló ereje, az autenticitás képlékenysége és ezzel összefüggésben a múzeumi reprezentáció és az utcai valóság között meghúzódó feszültség, valamint a múzeumok „génbank” szerepe és feladatköre – amely sokkal inkább a jelenlét, mintsem a beavatkozás fogalmával ragadható meg. Jóllehet, az örökség fogalmának, „birtokosainak” megnyugtató tisztázását ez a tanácskozás nem hozta meg – bár nem is ez volt a célkitűzése –, a múzeum és az önkormányzat kooperációja kétségkívül példaértékű gyakorlatként rajzolódott ki az elhangzottak alapján. A mohácsi szereplők által elmondottak nyomán olyan általánosabb, elméleti felvetésekről gondolkodtak közösen a résztvevők, mint a hagyomány és örökség fogalmak jelentéstartalma, ezek egymáshoz való viszonya, vagy az élő örökségben, szokásban működő közösségi kontroll ereje és hatásmechanizmusa. Arra vonatkozóan pedig, hogy egy örökségelem – jelen esetben a *busójárás* – miképp válik meghatározó identitáselemmé a helyi lakosság számára, egészen személyes példákat is hallhattunk.

A *Társadalmi tudás a múzeumban* szekció olyan témákat, prezentációkat fogott egybe, amelyek fókusza első ránézésre akár széttartónak is tűnhet, azonban lényegüket tekintve valamennyi a múzeum és környezete kapcsolatát és együttműködését mutatta be, túlmutatva a klasszikus értelemben vett közönségen. Limbacherné Lengyel Ágnes (Magyar Nemzeti Múzeum Palóc Múzeuma, Balassagyarmat) a múzeum és a helyi történet egyre szélesebb körű együttműködését mutatta be. Szöcsné Gazda Enikő (Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy) az általa gondozott gyűjtemény feltárásának, feldolgozásának sajátos módszeréről, a magángyűjtőkkel való együttműködéséről és tudáscseréjéről, az ebből kinövő, a múzeummal közös kiállítási, kutatási projektekről számolt be. A sepsiszentgyörgyi gyakorlat jól példázza, hogy a külső tudás múzeumi bevonása miképp vonhatja maga után a múzeumi tudás külső felismerését és hasznosítását, illetve hogy vezethet olyan szakmai, emberi kapcsolatok kiépüléséhez, amelynek eredményeképp a magángyűjtők is a múzeum adományozóivá válnak. Kuti Klára a tatai Német Nemzetiségi Múzeum online közösségépítő tevékenységének kritikai elemzését adta: bemutatta az intézmény célközönségének újradefiniálási folyamatát, az ennek során meghozott döntéseket – többek között az etnicitás mint értelmezési keret elengedését – és ezek következményeit. Romsics Imre (Viski Károly Múzeum, Kalocsa) a múzeum baráti körének történetéről, tevékenységéről, a múzeum és a helyi közösség életére gyakorolt meghatározó hatásáról beszélt, de kitért a múzeum a baráti kör tagjainak életében betöltött, a klasszikus múzeumfelfogástól eltérő, már-már szociális szerepére is.

A zárószekció prezentációi és az azokat követő közös beszélgetések jól példázták a tárgyak és tudások „kreatív káosz” áramlásaként leírható tudáskörforgást. Ezek alapján korántsem egyértelmű, hogy valójában a múzeum látóterében lévő csoportoknak van-e szükségük a múzeumi tudásra, vagy éppen a múzeum van-e ezen közösségekre utalva. Bár konkrét kérdésként nem hangzott el, a rövid bemutatók és a kapcsolódó kérdések kirajzolták azt a problematikát, hogy a sok személyes együttlétet igénylő klasszikus közösségek mellett új, a múzeumhoz adományaik, tudásuk révén lazábban, alkalmasszerűen vagy csak a virtuális térben kötődő közösségi formákra is érdemes támaszkodniuk a múzeumoknak a jövőben.

A továbbképzésen résztvevőknek emellett lehetőségük nyílt arról is közösen gondolkodni, hogy hogyan tud egy múlt- és örökségorientált múzeum úgy jelen lenni a kortárs kultúrában, hogy nem ölti magára más (kulturális) intézmények, egyesületek, civil szervezetek szerepeit, hanem éppen múzeumiságát megőrizve nyisson több, a konferencia szekciói által is leképezett területen.

HAJDU ÁGNES

---

**Monuments and Memorial Sites in Changing  
Social-Political Contexts  
(Szeged, 2017. november 22–23.)**

A SIEF *Space-lore and Place-lore* munkacsoportja 2017. november 22-én és 23-án Szegeden rendezte meg konferenciáját, amelynek témájául a szervezők, Mód László és Glässer Norbert az emlékművek és emlékhelyek jelentésének, illetve szerepének interdiszciplináris megközelítését választották. Abból indultak ki, hogy segítségükkel az emlékezési gyakorlat, valamint a múltról megszerkesztett és gyakran egymásnak feszülő képek könnyedén megragadhatóvá válhatnak. A konferencia felhívásában az alábbi témaköröket jelölték meg: emlékhelyek és nemzeti identitások, emlékművek és a múlt reprezentálása, háborús emlékművek, elhagyott emlékhelyek, az emlékművek szimbólumai, emlékhelyek kialakítása és társadalmi konfliktusok stb.

A tudományos ülés tulajdonképpen két részből tevődött össze, hiszen első nap az előadások hangzottak el, míg a második napon a résztvevők ellátogathattak az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkba. A jelenlévőket november 22-én az SZTE BTK kari konferenciatermében Vajda Zoltán a Bölcsészettudományi Kar külkapcsolatokért felelős dékánhelyettese és Jirí Woitsch, a SIEF munkacsoport társelnöke köszöntötte, majd ezt követően a délelőtti szekcióban két plenáris előadás kapott helyet. Árvay Anett és Ken Foote több évtizedes kutatási eredményeit próbálta összegezni, amelyek nagyon jó kiindulási alapot teremtettek a tudományos párbeszédnek számára. Mindketten az összehasonlító módszer alkalmazhatóságát hangsúlyozták, amelynek segítségével megítélésük szerint az általuk vizsgált jelenségeket sikerrel megragadhatják. A második előadó Jakab Albert Zsolt volt, aki Kolozsvár példáján keresztül ismertette az emlékezési gyakorlat változásának folyamatát, miközben a témával kapcsolatosan széles körű elméleti áttekintéssel szolgált. Abból indult ki, hogy a 19. század folyamán egy új típusú rítus alakult ki és vált a későbbiekben rendkívül népszerűvé.

A délutáni szekció különböző témájú beszámolókkal folytatódott. Amíg Glässer Norbert az első világháborús zsidó emlékművek és a magyar szimbolikus politika kapcsolatáról értekezett, addig a Belgrádi és az Újvidéki Egyetemről érkezett doktorandusz hallgatók, Filip Mitričević és Andrija Popović két második világháborús emlékhely jelentésváltozásait állították elemzésük középpontjába. Ebben a szekcióban az utolsó előadó Hee Sook Lee-Niinioja volt, aki egy koreai nemzeti hős, Chungmugong Yi Sun-Shin kultuszáról és emlékműveiről beszélt. A hivatalos programot két előadás zárta, amelyek közül az elsőben Eröss Ágnes a szimbolikus terek változásait vizsgálta Beregszász példáján keresztül. Mód László a Szentesen az 1980-as évek végétől felállított 56-os emlékműveket és a hozzájuk kapcsolódó megemlékezési rítusokat elemezte, ráirányítva a figyelmet arra, hogy ezek az objektumok milyen fontos szerepet

tölthetnek be a különböző politikai csoportosulások közötti konfliktusok kifejezésében.

November 23-án a konferencia résztvevői Mád László vezetésével egy szakmai kirándulás keretei között felkeresték az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkot, ahol a Feszty körkép megtekintését követően lehetőségük nyílt arra, hogy az emlékhely történetét egy sajátos nézőpontból, az ott felállított emlékműveken keresztül ismerhessék meg. A munkacsoport a 2019-ben Santiago de Compostelában rendezendő SIEF-kongresszust megelőzően 2018-ban Prágában szervez tudományos konferenciát, amelynek központi témája az átmeneti terek és helyek lesznek.

MÓD LÁSZLÓ

**Tiszta(?) város**  
**Tudományközi konferencia**  
**(Budapest, 2017. november 28.)**

Az MTA Magyar Tudomány Ünnepe programsorozatának keretében az MTA BTK Néprajztudományi Intézete, a Magyar Néprajzi Társaság Városnéprajzi Szakosztályával és az ELTE Néprajzi Intézetével társulva *Tiszta(?) város* címmel rendezett tudományközi műhelykonferenciát 2017. november 28-án a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben, ahol néprajzosok, muzeológusok, történészek, társadalomkutatók előadásaikban sokféle megközelítésben taglalták a város, a városlakók és a tisztaság, avagy a szennyezettség társadalmi, gazdasági, kulturális összefüggéseit a 19. századtól a napjainkig tartó időszakban.

A modern higiéniai kultúra a polgárság körében, városi környezetben fejlődött ki. Magyarországon a legutóbbi időkig a város (elsősorban Budapest, másodsorban a vidéki városok), illetve a városi polgárság jelentette az „elmaradott” vidék számára a követendő mintát a higiéniai, testápolási, testkarbantartási, szépségápolási kultúra terén és játszott aktív szerepet az újdonságok terjesztésében. Az urbanizáció folyamatában a tisztaságot biztosító infrastruktúra – vízvezeték és csatornarendszer –, a köztisztasági, közegészségügyi és szociális intézmények (például fertőtlenítő, járványügyi állomások, népszállók, egészségügyi ellátórendszer, tisztasági fürdők stb.), a megfelelő higiéniai körülményeket biztosító oktatási intézmények, a higiéniai termékeket forgalmazó kereskedelmi egységek létrejötte jelentette az előrelépést. A polgárosodó paraszti rétegek számára a város a személyi és környezeti higiénia magasabb fokát testesítette meg, amelyet a maguk módján igyekeztek a falusi környezetben is megvalósítani. Ennek során a higiéniai szokásmodellek és a hozzájuk tartozó

tárgyegyüttesek sajátos ötvözetei jöttek létre – korszakokra, társadalmi rétegekre vagy egy-egy tájegységre jellemző változatokban.

Ugyanakkor a nagyváros – szemben az idilli „tisztá” faluval – gyakran a szenny, sőt, az erkölcsi romlottság megtestesítője is a benne található nyomor-nyegedek, s az ott élő hajléktalanok, csavargók, „lumpen elemek”, prostituáltak, bűnözők, az ipari szennyezés vagy a gondozatlan városi terek miatt. A városi higiéniai minta falusi meghonosítása ugyancsak ellentmondásokkal telített, hiszen a paraszti normák például a túlzott testi tisztaságot esetenként épp a városi „romlottsággal” azonosították.

A 21. században (is) feladat az élhető városi környezet megteremtése, fenntartása, például a megfelelő hulladékkezeléssel, közegészségügyi szabályozással. Mindez azonban nem egyszerűen hatósági, közigazgatási probléma, sokkal inkább a társadalmi-kulturális jelenségek, várospolitikai filozófiák bonyolult szövevénye, amelyben számos jelenségkör közelebbi vizsgálata indokolt lehet.

Miközben a fő figyelem ezúttal a városra irányult, természetesen számos kérdés csak a vidék–város viszonyán keresztül volt értelmezhető.

A téma fontosságát, időszerűségét mutatja, hogy a rövid jelentkezési határidő ellenére is több tudományterületről, az ország több pontjáról és intézményéből összesen 18 előadó tartott előadást az egynapos konferencián.

A tanácskozás *Város, imázs, szimatminták* című nyitó előadását A. Gergely András tartotta, aki „*a szag nyomába*” eredő antropológiai kutatás szükségességét hangsúlyozta, mivel „*egy város nem is annyira házaiból vagy útvonalai-ból, épületeiből vagy vezetőkeiből áll, hanem legalább annyira a lét szaglásából, a városrészek illataiból, kapualjak kuka-búzeiből, lépcsőházak krumplifőzelék-burkolatából, bedurrant csatornák dögletességéből, polgári szalonok pacsulijából, könyvtárak poros nyomdaillatából, kutya-illemhelyek hiányából*”. Előadásában a „*tisztaság mint látvány, rendezettség mint képzet, szervezetség mint eszmény*” és a szaghatárok, szagmintázatok mint városimázs-alkotóelemek fogalomkörökkel kapcsolatos kutatáshoz vázolt fel néhány városantropológiai körvonalat.

Az előadások egyik nagy csoportja több szempontból azt vizsgálta, hogy a városi polgárság körében miként honosodott meg a polgári tisztaságeszmény és az ahhoz tartozó speciális tárgykészlet, illetve hogy ez az újfajta testkultúra miként hatott az alacsonyabb társadalmi státuszú csoportok – cselédek, parasztek körében. Czingel Szilvia „*Püder és szappan*” – *avagy hol fürdött a pesti polgár a századelőn Budapesten...* és Géra Eleonóra *Közegészségügy és családi otthon* című előadásában számos konkrét adattal illusztrálva mutatta be, hogy a hétköznapi szintjén hogyan zajlott ez a mentalitásváltás. Czingel Szilvia rendkívül érdekes előadásából emellett azt is megtudhattuk például, hogy mit keresett a dezodor, a szappanos doboz vagy az üres kézkrémtégely a szobaszekrény vitrinjében a nippék és csipkék között, miért vetett keresztet a nehéz sorsú vidéki cseléd lány, amikor a nagysága arra kérte, üljön be a fürdőkádba, miért féltek a polgárasszonyok a mosónőktől, miért volt örökös káosz és drámák helyszíne a

fürdőszoba, miért volt természetes az izzadság- és lábszag a körüti villamoson, vagy miért vásárolt kizárólag drogériában szappant egy magára adó polgáraszszony. Géra Eleonóra történész előadása az első világháború utáni életmódbeli változások keretében ágyazva mutatta be, hogy milyen komplex újfajta tudást vártak el a család egészségéért felelős, korszerű háziasszonytól. Egyik eklatáns példaként azt járta körül, hogyan vált a fővárosban a középosztálybeli családok körében státuszszimbólummá a porszívó.

Gergely Katalin a nyaralóövezetből lakóövezetté vált budai hegyvidék kapcsán a városi életmódmodellek sajátos metszeteit tárta a hallgatóság elé. Vukov Anikó Veronika a szegedi Móra Ferenc Múzeumban rendezett nagy sikerű kiállítása kapcsán Szeged és környékének példáján a különböző társadalmi rétegek eltérő tisztálkodási és szépségápolási normáiról beszélt. Az előadásban a tisztálkodás megváltozó lehetőségeit vette sorra, illetve ennek összefonódását a modern szépségipar megjelenésével és a parasztságra gyakorolt hatásával. A két világ nemcsak normarendszerében, hanem tárgyi világában is jelentős eltéréseket mutatott.

A lakáskultúra változása a polgárosodás folyamatában elvezetett a reprezentációs terek (tisztaszoba) kialakulásához. Ezzel együtt újabb hétköznapi munkatereket (nyári konyha) hozva létre – az ehhez kapcsolódó mentalitásváltásról szolt Batári Zsuzsanna előadása, amelyben vizsgálta a korai, magasabb társadalmi osztályok gyakorlatát mint előképet; a szalonokat mint mintaadó helyiségeket a tisztaszoba és a lakóterek reprezentációs funkciójának kialakításával kapcsolatban, majd a *Tiszta udvar, rendes ház* mozgalmat, a tisztaság iránti igény kialakulását, amelynek emlékét ma készített interjúkkal is rögzíteni tudta.



Az MTA BTK  
Néprajztudományi Intézet  
*Magyar Tudomány Ünnepe*  
programja

*Társzervezők:*  
ELTE Néprajzi Intézete  
Magyar Néprajzi Társaság  
Városnéprajzi Szakosztálya

## TISZTA(?) VÁROS

*tudományközi konferencia*

2017. november 28. (kedd)  
10.00 óra

Ferencvárosi  
Helytörténeti Gyűjtemény  
(1092 Budapest, Ráday u. 18.)





A szűken vett közegészségügy témakörében két előadás hangzott el. Deáky Zita a 20. század első felének budapesti pinceműhelyeiben uralkodó állapotokról és az azokat megváltoztatni szándékozó közegészségügyi rendeletekről, intézkedésekről tartott rendkívül adatgazdag előadást. Csibi Krisztina a bukovinai székelyek Bácskába telepítésének közegészségügyi vonatkozásairól beszélt. Levéltári források és a témával foglalkozó publikációk, illetve visszaemlékezések alapján mutatta be mindazokat a változásokat, amelyek a bukovinai életmódhoz képest a környezet tisztántartása, a tisztalkodás, a gyógyítás, a betegségmegelőzés, a családtervezés, gondozás terén újdonságot, fejlődést jelentettek a betelepülők számára.

A város és tisztaság témakörben fontos helyet foglal el a közterületek rendezettsége és a hulladékkezelés módja. Umbrai Laura történész régóta foglalkozik Budapest hétköznapijainak történetével, amelynek keretében a budapesti hulladékgazdálkodás történetét is feldolgozta. Előadásában ezúttal a modern hulladékgazdálkodás kialakulását mutatta be a II. világháborúig terjedő időszakban, kitérve az utcatakarítás módszerének modernizálására, az utcai szemét összetételére, illetőleg annak feltakarítási módjára, valamint a hulladékkezelés másik ága, a kommunális szemét összegyűjtésének és ártalmatlanításának problémáira és az ezen a téren bevezetett forradalmi újításokra is. Gyöngyössy Orsolya egy érdekes csongrádi esetet hozott: a Hegyi Antal plébános nehézségeit, a lakosok és a városvezetés reakcióját és mindezek következményeit társadalomnéprajzi keretbe illesztve elemezve mutatta be, hogy egy-egy domináns személység milyen kulcsfontosságú és hosszú időre meghatározó szerepet tölthetett be egy 19. század végi alföldi kisváros településképe alakulásában.

Róbert Péter helytörténész a zsidó rituális fürdőikkel kapcsolatban osztott meg a hallgatósággal néhány kultúrtörténeti érdekességet.

Az előadások másik nagy tömbje a szocializmus időszakával foglalkozott. Mintegy összekapcsolva a polgári tisztaságkultúrát a szocialista tisztaságpropagandával, Juhász Katalin „*A burzsoázia diszkrét bája*” – *A társadalmi státusz (testi) higiéniai jelei a szocialista Magyarországon* című előadásában azt mutatta be, hogy az ötvenes években a korábbi elit miként tudta szimbolikus fölényét megtartani az átmeneti deklasszálódás körülményei között is.

Ispán Ágota Lídia *Faluból város – A közegészségügy és köztisztaság szemszögéből* című esettanulmányában a tisztasággal és különösen a köztisztasággal kapcsolatos, az 1950-es években megfogalmazott általános követelmények felvázolása mellett mindennek gyakorlati megvalósulását két erőteljesen urbanizálódó térség (elsősorban Dunakeszi, valamint Leninváros és a vonzáskörzetébe tartozó települések) példáján keresztül mutatta be. E változások legfontosabb elemei a következők voltak: az infrastruktúra fejlesztése (járda-, út- és vízvezeték-hálózat kiépítése); köztisztasági rendeletek megalkotása; az üzlet-hálózat rendszeres közegészségügyi ellenőrzése; a lakosság körében végzett higiénikus felvilágosító munka és a tisztasági mozgalom megszervezése; a szemétszállítás intézményesítése. Kiss Nóra a 80 éve megszületett magyar olajipar

bölcsője, a bázakerettyei amerikai tulajdonú vállalat alkalmazottainak épített lakásokról és a további komfortot biztosító szolgáltatásokról szólva azzal is foglalkozott, hogy ez a minta miként hatott a környező települések higiéniai viszonyaira, valamint hogy az olajfűrészek nyomán feltört termálvíz hogyan alakított ki egy újfajta fürdőkultúrát. Nagy Emőke a nagyváradi lakótelepeken végzett jelenkori életmódkutatása részeként azt vizsgálta, hogy hogyan és mire használták a fürdőszobákat a beköltözés idejétől a forradalomig, és hogyan használják őket ma; hogyan válik a fürdőszoba felújítása a társadalmi státusz jelzőjévé.

A szocializmus időszakában tömegek éltek munkásszállásokon. Vámos Gabriella előadásában levéltári és szakirodalmi adatok felhasználásával arra kereste a választ, hogy a 20. század második felében, a szocialista ideológia nyomására lejátszódó társadalmi változások eredményeként létrejött városi munkásság számára milyen életkörülményeket biztosítottak a budapesti munkásszállásokon, milyen lehetőséget biztosítottak a fürdésre, a tisztálkodásra, és miként tartották tisztán a szállás közös tereit, illetve a szobákat.

Gyakori motívum a szocializmus idején munkásszállón élő fiatal lányok esetében, hogy a kilátástalan helyzetből, az emberhez alig méltó környezetből a prostitúció jelentett számukra kiutat. A szocialista időszakban a prostitúció „üzletszerű kéjelgés”-ként meghatározva bűncselekménynek számított, ugyanakkor közegészségügyi kérdésként is kezelték Tóth Eszter Zsófia történész *Prostitúció és közegészségügy a szocialista időszak Budapestjén* című előadásában az általa feltárt levéltári és sajtóforrások segítségével mutatta be ezt a folyamatot, és beszélt a prostituáltak életmódjáról, tisztálkodási szokásairól.

A konferenciáról több híradás jelent meg az országos és kerületi médiában. A Kossuth Rádió december 2-i *Időt kérek* című műsora egy teljes órát szentelt a konferencia témáinak három meghívott előadóval (Czingel Szilvia, Ispán Ágota, Juhász Katalin) folytatott stúdióbeszélgetés formájában. A konferencia előadásainak szerkesztett változata további szerzők bevonásával kötetben is megjelenik, tervek szerint a L’Harmattan Kiadó gondozásában.

JUHÁSZ KATALIN

## Generációk együttműködése

2017-ben immár másodszor adott helyt városunk egy olyan tábornak, amelyben egyetemisták és tanáraik kutatják múltunkat, jelenünket. Ezúttal középiskolásokkal is bővült a közösség. Budapestről, Debrecenből, Szolnokról érkeztek az érdeklődő fiatalok. Az idén 30 felnőtt és diák valósította meg a generációk kutatói együttműködését. Csatlakoztak hozzájuk túrkeveiek is. A motivációjuk

közös abban, hogy mindenkit érdekel a vidéki ember sorsa, a hagyományos kultúra még megmaradt emlékei, tájjellegű beszédünk, az itt élő emberek közössége.

A Túrkevei Kulturális Egyesület volt a házigazda. A helyi református egyház biztosította a szakmai munkához a közösségi teret. A Granárium egy hétre megtelt élettel. Voltak itt előadások, konzultációk, készültek fotók és dokumentummásolatok. A fiatalok párosával járták a várost és némi meggyőzés után sikerült az idősebb korosztályt szóra bírni. Beszéltek gyerekkorukról, munkájukról. Megosztották örömeiket, bánatukat a fiatalokkal. A későbbi visszajelzések szerint az emberek hálásak az érdeklődő fiatalok megkeresésének. Ezekben a napokban mintegy félszáz túrkevei ház lakói fogadták a diákokat, 35 általános iskolás pedig népi játékkismeretéről adott számot.

A diákok hallhattak előadásokat a Nagyikunság múltjáról, néprajzi és táji értékeiről. Jelen voltak olyan kutatók is a táborban, akik egy újabb könyvet írnak vidékünkéről és bevezették a fiatalokat a könyvírás titkaiba. Mások a kérdőívezéssel, mélyinterjú készítésével ismertették meg a résztvevőket, akik ki is próbálták ezeket a módszereket. Gyűjtöttek családtörténeteket, gyerekjátékokat, de megismerhették a paraszti munka világát csakúgy, mint a munkanélküliség, munkakeresés által okozott nehézségeket.

A tábor lakói ellátogattak a Finta Múzeumba. Kereszti Roland lelkész úr pedig bemutatta a templomot. A toronyból láthatták a várost és környékét márdártávlattól.

A szállást adó túrkevei strandfürdő vize felüdülést jelentett a rekkenő hőségben. Itt tapasztalhatták a város nemzetközi vonzerejét, amelyet e tábor is erősített, hiszen a kutatók közé eljött Jorma Attila finn szakember és török felesége, akik számára az egyik jelenlévő egyetemi hallgató segítette áthidalni a nyelvi nehézségeket. A vajdasági Kórizs József pedig már rendszeres visszajáró. Közös bennük, hogy érdekli őket a Nagyikunság múltja és jelene. Karácsony Sándor filmrendező pedig a tábor lakói által felfedezett érdekes kevi emberekből válogatta a Kunságról szóló legújabb film szereplőit.

A tábor megrendezését egyrészt a Nemzeti Kulturális alap, másrészt a MOL és az Új Európáért Alapítvány támogatásával sikerült megvalósítani. A kétéves munkáról a résztvevők ősszel egy kunmadarasi tudomány napi konferencián számolnak be. Remélhetőleg tovább folyik a munka az egyetemek falai között, levéltárakban és újból visszatérnek vendégeink városunkba. Így később is hírt adhatunk újságcikkekben, könyvekben az itt szerzett élményekről, kutatási eredményekről.

ÖRSI JULIANNA

\* \* \*

## NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA

### **Bocskor, csizma, paduka Kalandozás a lábbeli körül a Kossuth téri Néprajzi Múzeum utolsó időszak kiállításán**

Ismeretes: a Kúria régi-leendő épületét el kell hagynia a Néprajzi Múzeumnak – csak remélni tudjuk, hogy az új helye végre a kifejezetten a számára tervezett épületben, a Városligetben lesz. A hírek szerint az új raktár kialakításának a munkálatai jól haladnak, s közeledik az idő, amikor menniük kell. Ennek fényében stílszerűnek tűnik, hogy a Kossuth téri épület utolsó időszak kiállítását a járás-keelés hasznos eszköze, a lábbeli körüli kalandozásnak szentelték, amely a Néprajzi Múzeum „születésnapjához”, március 5-éhez időzítve nyílt meg 2017-ben, s amelyet elvileg november végéig, gyakorlatilag december 3-ig, a múzeum kapuinak nagyközönség előtti bezárásáig lehetett megtekinteni.

Egy balettművész mozgásban lévő meztelen lábfejére, e bonyolult anatómiai konstrukcióra fókuszáló videó fogadta a látogatót, amely után az első terem arra vállalkozott, hogy mintegy fogalommagyarázatként a kiállítás címéül választott emblemikus lábbelitípusokat bemutassa. A *csizma* és a *bocskor* sokaknak ismerős lehet – ám, mint a kiállítás további pontjai szemléletesen mutatták, mindkettőnek meglehetősen sok variációja létezik. Egy átlagos műveltségű embert viszont már alighanem megizzasztaná, ha arra kellene felelnie, hogy mi az a *paduka*? A helyes válasz: egy indiai eredetű lábbeli, ami nem más, mint egy ujjgombos fatalp. Rendszerint ez az egyszerű lábbeli védi a meleg égövi területek forró homokjától vagy a köves ösvényeken a sérülésektől az ott élő emberek lábát. A csak a funkciót szem előtt tartó díszítetlen példánytól az értékesebb fából mívesen megformált, elefántcsont-berakással, aranygombbal készített, reprezentatív darabokig ennek is gazdag változatai voltak, amelyek a kiállítás más tereiben ugyancsak bemutatásra kerültek.

A tárlat kurátorai előbb azonban a mezítlábasság néprajzából adtak ízelítőt. Természetesen az éghajlat jelentős mértékben meghatározza nemcsak a lábbeli jellegét, hanem annak hiányát is. A 20. századig Európa-szerte a szegénység egyik sajátos ismérve volt a téli lábbeli hiánya. A terem falain lévő korabeli fényképek tanúsága szerint, amikor a múlt század első felében mind jobban teret nyert a paraszti világban is a lábbeli, előbb a férfiak viseletének lett a természetes része, majd idővel az asszonyoké, s legvégül a gyermekek hagyták el a mezítlábasságot. Azonban nem csak anyagi okai lehettek a lábbeli hiányának. A tárlat kitér ennek a kultikus, vallási eredetű okaira is.

Bár néhány munkánál (a szőlő és a káposzta taposása, vagy éppen vályogvetéskor az agyag törekes szalmával való összedolgozása során) kifejezetten a

csupasz láb használata volt a célszerű, a legtöbb munkához, vagy különösen, ha hosszú útra indultak gyalog, indokolt volt lábbelít húzni. Az év legnagyobb részében a hó és jég uralta tájon élő népek sarkvidéki életmódját egészen a közelmúltig a hagyományos gyűjtögetés, vadászat és halászat jellemezte, az észak-eurázsiai tundrák lakói pedig nomád rénszarvastenyésztők voltak. Az e térségekben élők számára alapvetően fontos volt, hogy teljes öltözetük jól záródjon, védve őket a külvilág viszontagságaitól. A zord éghajlati viszonyok Alaszkától Szibériáig hasonló öltözékek kialakulását eredményezték. Bőrből és szőrméből készült viseletük nélkülözhetetlen eleme volt a hosszú szárú prémcsizma. A hasonlóságok mellett természetesen népcsoportonként és a felhasználható nyersanyagok függvényében voltak bizonyos eltérő sajátosságok is. Az inuit eszkimók a bőrharisnyájukra főkabórcsizmát húztak, a skandináv térségben a számik (lappok), vagy a szibériai nyenyecék és tunguzok lábbelije rénszarvasprémből készült. A farkasordító hidegben a hosszú szárú csizma mindkét oldala szőrmés volt: belül a csupasz láb vérkeringését mintegy stimulálta a bőrrel érintkező prém.



*Részlet a kiállításból  
(Fotó: Kerék Eszter)*

Mintegy kontrasztként a terem másik felében az egyenlítő környéki, vagy legalábbis a meleg égövi népek lábtyúi voltak kiállítva. Ha a szükség megkívánta itt növényi rostokból, kéregből is készítettek alkalmas lábbelit. Japánban a parasztok rendszerint olcsó rizszalmából fontak maguknak lábbelit, de a felkelő Nap országában viseltek gyékényből és fából faragott lábra valót is. Az

utóbbi félét Afrikában esős évszakban, illetve sáros, mocsaras talajon használták. Fa- vagy csak fatalpú cipőket nedves időben az öreg kontinensen is viseltek. Ezek Közép-Európában német közvetítéssel terjedtek el. Természetesen bőrből is készültek lábbelik – ha nem házilag állították elő, akkor vargák, cipészek, csizmadiák és *opánka*- (bocskor)készítők keze alól kerültek ki e portékák.

A végtelen határú füves sztyeppén hagyományosan lóháton közlekedtek. Ehhez a csizma volt az ideális viselet, ugyanis ennek a talpa követte a kengyel formáját. E lábbeliket részben városi mesterek varrták, de előfordult, hogy a nomadizálók saját maguk is elkészítették.

Ahogy a viselet egyéb darabjai, úgy a lábbeli is alkalmas volt a reprezentáció kifejezésére. Az avatott szeműek számára nemcsak a viselőjének a világban és a társadalomban betöltött helyéről, hitéről vallott, hanem olykor még az egyéni ambícióiról is. Nem véletlen, hogy a divat is hatást gyakorolt már a korábbi évszázadokban is a lábbelikre.

Egy hagyományos közösségben az, hogy kinek mi fedte a lábát, hivatásáról, mesterségéről, illetve a nemzeti identitásáról is árulkodhatott. Egyes kultúrák meghatározták azt is, hogy bizonyos közösségi cselekmények során mi lehet a lábon.

Éppen a gazdag kulturális összefüggésrendszer miatt egyszerre hálás, a merités bősége folytán pedig hálátlan feladat a lábbelik köré kiállítást szervezni. Talán a személyes érdeklődésem teszi, de a magam részéről az egyes lábbelik elkészítésének a technológiájáról is szívesen láttam volna információkat. E hiányérzetet azonban ellensúlyozta a dokumentációs anyag bősége, köztük olyan unikális darabok felhasználása, mint a Xántus János nevezetes 1869/70-es kelet-ázsiai utazásán készült rajzaiból adott mustra. Érdemes lenne a gyűjtőnaplóját, rajzfüzeteit teljes egészében közreadni. A kiállítás kurátorai: Fülöp Hajnalka, Katona Edit, Kerecsi Ágnes és Sedlmayr Krisztina összességében tetszetős és informatív tárlatot állítottak össze – szinte csaknem teljes egészében a Néprajzi Múzeum anyagára támaszkodva. Az általuk írt szöveg, valamint a Csorba Judit, Gebauer Hanga, Stekovics Rita, Szotzfried Árpád és Tasnádi Zsuzsanna által összegyűjtött képanyag alapján Sedlmayr Krisztina szerkesztésében egy 80 oldalas kiállításvezető is készült a tárlathoz. Evés közben jön meg az étvágy alapon – különösebb lábbeli-fétis nélkül is – csak remélni tudom, hátha tervezi azt is a Néprajzi Múzeum, hogy a lábbeligyűjteményét majd egy külön tárgykatalógusban is közkinccsé teszi.

SZULOVSKY JÁNOS

## Hajóépítők, hajóácsok, hajógyártás Komáromban\*

Kedves Hölgyeim és Uram!  
Tisztelt Megjelentek!

Örömmel vállaltam el Számadó Emese felkérését a mai eseményre, mivel nagyra értékelem a hasonló munkákat, olyanokat, ahol a helyi, a lokális jellegzetességek kerülnek bemutatásra. Komáromban immáron a hetedik állomáshoz érkezett ez a tematikus sorozat, amelynek keretén belül a híres, de már nem gyakorolt mesterségekről készült kiállítás.

Én elsősorban a szárazföldi közlekedés, szállítás témájával foglalkoztam eddig, azon belül is különös figyelmet szenteltem a vasút jelentőségének. Meg kell említenem, hogy sok hasonlóságot véltem felfedezni a hajózás és a vasút megjelenése és elterjedése, valamint a népeletben betöltött szerepe között. Egyrészt sokaknak adott munkát, életre hívott egy vagy több foglalkozást és ezáltal egy társadalmi csoportot is körbehatárolt, egy sajátos életformát generált. Vagy gondoljunk a közlekedésre: a víz, a Duna is tulajdonképpen egy kötött pálya, csakúgy mint a sínek. Eddigi „vízi” ismereteimet elsősorban Herman Ottó vagy Szilágyi Miklós kutatásaiból merítettem, a hajókkal, hajóácsokkal kapcsolatban pedig Gráfik Imre munkáit forgattam. És mindez természetesen a Néprajzi Múzeum műtárgygyűjteményén keresztül látható is számomra, igaz a Duna ezen szakaszáról, illetve közvetlenül Komáromból csekély számban kerültek be tárgyak a gyűjteményünkbe. (Ezek közül néhány szép hajómodell fényképfelvételeken látható a kiállításban.)

Amikor ma a komáromi hajósokról, hajókról hallunk, legtöbbször Jókai Mór világa jelenik meg. Nem is csoda, hisz *Az arany embert* szinte mindenki olvasta legalább egyszer. Számomra is az egyik legérdekesebb magyar regény, amely kapcsán rengeteg aktuális kérdést tehetünk fel napjainkban is. Időnként eljárszunk a fő gondolattal, hogy valóban „arany ember” volt-e Tímár Mihály? Mindezt azért is említem, mert éppen a napokban olvastam arról, hogy tapasztalt magyartanárok kivennék a kötelező olvasmányok közül Jókai műveit (is)... Vélhetően ez még sok vitát fog generálni, az viszont biztos: nem csupán az említett regény egyik helyszíne, Komárom lenne ezáltal szegényebb, hanem az egész magyar társadalom. (Kíváncsiságból utánanéztem, és kiderült, hogy Jókai legismertebb és legkedveltebb művéről van szó, amelyet számos nyelvre lefordítottak annak megjelenése [1873] után.) Valóban nem értik a mai diákok Jókait? Ennyire nehéz olvasmány? Ezekre a kérdésre most nem várok választ, mivel reménykedem, hogy *Az arany embert* ezután is sokan olvassák majd, és nem merül feledésbe.

---

\* A megnyitóbeszéd elhangzott a Komáromi Klapka György Múzeumban 2017. november 10-én.

S nem merülnek feledésbe a komáromi hajóépítők, hajóácsok sem (noha már több mint fél évszázada megszűntek ezek a tevékenységek), hála Kecskés Lászlónak, valamint a Klapka György Múzeumnak, illetve munkatársainak, akik létrehozták ezt a kiállítást. Nem véletlenül említem a múzeum alapítóját, Kecskés Lászlót (1913–1995), akinek emlékét, munkásságát a mai napig nagy tisztelet övezi. A kiállítás témájában övé az egyetlen, alapos feldolgozás.

Komárom mindig fontos szerepet töltött be a magyar hajózásban. Kikötőjét már a 11. században említik, IV. Béla idejében pedig már biztosan jelentős forgalma volt a kereskedelemnek köszönhetően. A későbbi korokban a hadászat is fontos tényező lett, hiszen a török háborúk idején (16. század) kezdtek tömeges hajóépítésbe. Az ezt követő századokban is, egészen a gőzhajók megjelenéséig jelentős történelmük van a hajóácsoknak, hajóépítőknek, akik közül az utolsók egészen 1944-ig tevékenykedtek.



*Részlet a kiállításból*

Az első ismert hajóácsok között feltűnően sok az olasz nemzetiségű – más, Magyarországon meghonosodott mesterség, foglalkozás kapcsán is megemlítik a Itáliából érkező szakembereket (pl. építőmesterek, vagy szőlészek, borászok, hadászati szakemberek). A következő századokban a naszádos katonák töltöttek be fontos szerepet a hajók építésében, akik egy idő után komáromiakból verbuválódtak. Őket tekinthetjük a később híressé vált hajóácsok őseinek. Az „itáliai vonal” a deszkák megmunkálásánál is fennmaradt, hiszen a fejszével,



bárddal való, nagy anyagveszteséggel járó faragást felváltotta a fűrészelés. Ez is olasz mesterekhez és eszközeikhez kapcsolható: a fűrészelés útján nyert deszkát *olasz módra vágott deszkának* nevezték.

A 18. századtól egyre több forrás áll rendelkezésünkre a komáromi hajózásról. A szállítás, a kereskedelem „garantált” elegendő munkát a hajóépítőknek, hajóácsoknak, akik legtöbbször *kompaniákba* tömörülve, a legtapasztaltabb mester irányításával dolgoztak. Tevékenységük sokszor kapcsolódott például a halászok vagy a molnárok munkájához: a *superok* (a hajóácsok német eredetű neve) gyakran segédkeztek a jégvágásban, vagy a hajómalmok vontatásában is.

Munkaterületük, az ősi faragótér, a Vág-sziget volt egészen a második világháborúig. A jó fekvésű, csendes folyású víz partja volt a legalkalmasabb számukra, és ennek közelében voltak azok az utcák, amelyekben laktak. A telepen bódékat építettek, amelyekből a legutolsó, a Fehér hajóácscsaládé 1945-ben semmisült meg. Erről a telepről láthatunk fényképfelvételt a kiállításban is.

A hajóépítéshez szükséges anyagot a helybéli fakereskedőktől szerezték be, illetve a Vág-Dunán szlovák tutajosok úsztatták le ezeket. Komáromban a hasonló foglalkozásúakat *talpasoknak* nevezték, akik kezdetben jól megvoltak a tutajosokkal, ám 1880-ban komoly összetűzésnek lehettek szemtanúi a helybeliek. A tutajok, szálfák partra vontatását szekeres gazdák végezték (csakúgy mint a hajóvontatást). Meg kell említeni, hogy a hajókhoz a legalkalmasabb fa a mocsári tölgy, illetve a különböző fenyőfajták, valamint a kőrisfa. A vasalkatrészeket, szerszámokat általában a cigánykovácsoktól vásárolták, pl. szeget, eszkábákat, fúrókat, szeghúzó körmőket.

További eszközeik (a teljesség igénye nélkül): hasítófűrsz vagy spalcag, kapacs, faragóbárd, csapózsínór, száloszni, sólya – mindezeket a kiállításban közelebbről is megismerhetik, mint ahogy az eddig elhangzottakat is, illetve ettől lényegesebben többet.

Az eszközök kapcsán egy apró érdekességre még felhívnám a figyelmüket. Napjainkban is gyakran hallani, hogy valami „*összeeszkábált*” vagy valaki „*bárdolatlan*” megjegyzéseket tett. Ezen kifejezések keletkezését is megérthetjük a kiállítás megtekintésével. Sőt, egy személyes tapasztalatot is hadd osszak meg Önökkel. Hallottam korábban azt a mondást, hogy „*Ez a divat, meg a félszem!*” Erre a mifelénk (az ország másik felében) némi iróniával megtöltött mondatról mindig azt hittem, hogy az emberi szemre vonatkozik. (Hogy a félszem lenne a divat...?!). Nos, a kiállítás témájával foglalkozva bukkantam a megoldásra, miszerint Szegeden jegyezték fel ezt a szólást, amely helyesen így hangzik: „*Módi ez is mint Komáromban a félszöm*”, és a kikötésre használt láncok ideiglenes összekapcsolására használt komáromi találmányra, a *félszemre* vagy *láncfélszemre* utal.

A kiállítás külön tematikai egysége a komáromi hagyógyárat mutatja be, amelyben 1898-ban 140 munkás kezdett hajóépítéssel és -gyártással foglalkozni. Folyamatos modernizálását az I. világháború gyorsította fel, azonban a

trianoni határmódosítások következtében a gyár a csehszlovák állam tulajdonába került, és a Škoda Művek bérelte. A hajóépítés tovább folytatódott és a gyár többszöri átszervezéssel, újjáalakulással, de ma is működik.

A komáromi mesterségeket bemutató kiállításorozatnak több hozadéka is van. Egyrészt feleleveníti a régmúlt foglalkozásait, megszólaltatja a már kevésbé ismert tárgyakat, illetve emlékeket ébreszt az emberekben, főként azokban, akiknek személyes kötődése van egy-egy témához. E tárlat kapcsán is többen jelentkeztek, akiknek hajóácsok voltak a felmenőik! Őket még inkább hajtja a kíváncsiság, hogy végre láthassák a kiállítást! Csakúgy, mint mindannyiunkat. Úgyhogy nem is szaporítom tovább a szót!

Kedves Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel ajánlom figyelmükbe a *Hajóépítők, hajóácsok, hajógyártás Komáromban* című kiállítást!

MÁTÉ GYÖRGY

\* \* \*

## SZEMLE

### „Voigt Művek” Könyvbemutató Voigt Vilmos munkáiból

A Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya 2017. november 8-án rendhagyó könyvbemutatót szervezett „Voigt Művek” címmel. A bemutatón egyetlen szerzőnek, Voigt Vilmosnak az utóbbi években megjelent munkáit ajánlottuk a népes számú érdeklődő közönség figyelmébe. Szakosztályunk ezzel a programjával köszönt el a Néprajzi Múzeum épületétől, ahol immár hosszú évek óta tartottuk rendezvényeinket. Búcsúzásunk mégsem volt szomorú, hiszen tudjuk, hogy egy modern, a mai kor igényeinek és elvárásainak megfelelő helyszínt kapunk majd a jövőben.

E gondolathoz kapcsolódva külön öröm volt, hogy a hazai folklorisztika egyik legnagyobb hatású kutatójának több, a jövő nemzedékek számára írott munkáját mutathattuk be. Így terítékre kerültek olyan, kifejezetten hallgatók számára összeállított kötetek, mint: a szegedi kiadású Alkalmazott nyelvészeti mesterfüzetek sorozat *Jeltudomány 5.*, *Etnoszemiotika 7.*, *Jelek és vallások 8.* című kiadványai,<sup>1</sup> *Az európai folklór a középkor végéig*,<sup>2</sup> az *Óizlandi irodalom és kultúra*,<sup>3</sup> valamint a *Néprajzi és etnológiai alapfogalmak* című munkák.<sup>4</sup> Ezek mellett további két – hallgatók és oktatók számára is haszonnal forgatható – munkát ajánlottunk még az érdeklődők figyelmébe: *Negyvenöt év a szerelem kertjében* (e-könyv),<sup>5</sup> és *Aquinói Szent Tamás és a mágia*.<sup>6</sup>

A kötetek egyben áttekintést adnak Voigt Vilmos hallatlanul sokrétű munkásságáról is, amelyben a folklorisztika és a vallástudomány mellett hosszú évtizedek óta kiemelt helyen szerepel az etnoszemiotika. A világszerte magyar

<sup>1</sup> Voigt Vilmos: *Jeltudomány*. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2011 (Alkalmazott nyelvészeti mesterfüzetek 5.); Uő.: *Etnoszemiotika*. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2013 (Alkalmazott nyelvészeti mesterfüzetek 7.); Uő.: *Jelek és vallások*. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2015 (Alkalmazott nyelvészeti mesterfüzetek 8.).

<sup>2</sup> Voigt Vilmos: *Az európai folklór a középkor végéig*. Budapest, Loisir Könyvkiadó, 2015.

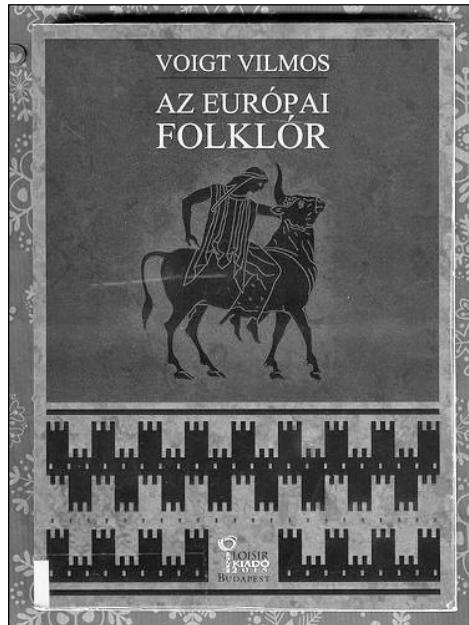
<sup>3</sup> Voigt Vilmos: *Óizlandi irodalom és kultúra*. Budapest, ELTE BTK, 2016 (Budapester Beiträge zur Germanistik 76.).

<sup>4</sup> Voigt Vilmos: *Néprajzi és etnológiai alapfogalmak*. Debrecen, Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, 2017 (Néprajz Egyetemi Hallgatóknak 36.).

<sup>5</sup> Voigt Vilmos: *A szerelem kertjében* (e-könyv). Budapest, Mundus Novum Kiadó, 2014.

<sup>6</sup> Voigt Vilmos: *Aquinói Szent Tamás és a mágia*. Budapest, Magyar Vallástudományi Társaság–L’Harmattan, 2014 (Vallástudományi Könyvtár XI.).

találmánynak tekinthető tudományterület első bevezetését is professzor úr írta meg még 1977-ben.<sup>7</sup> Azóta számos előadásban, cikkben és könyvben hallhatuk, olvashattuk őt e témában. Legutóbb a szegedi szemiotikai iskola nyelvészeti mesterfüzetek sorozatának három kötetében, amelyeket Újvári Edit, az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképző Intézetének egyetemi docense ismertetett. Mindhárom kötetben jellegzetes egyetemi oktatási keretben kapcsolódik egybe professzor úrnak a folklór-, a vallástudomány és a szemiotikai kutatások terén, valamint az oktatás során felhalmozott tudása és tapasztalata. Így a három kis könyvecskében a tudomány- és kutatástörténeti áttekintés mellett a legfontosabb elméleti fogalmakkal és keretekkel ismerkedhetünk. Emellett leíró példák sokaságával irányítja az olvasók figyelmét a társadalom, a vallás, a kultúra, ezen belül pedig a népi kultúra jeleinek szemiotikai értelmezésére. A példák sorában többek között helyet kap a sírfeliratok, a locsolóversek, a lakóházak, a népdalszövegek jelvilága, de a vallás transzcendens vonatkozásának jelszerűsége is.



Az egykori tanítvány, Smid Bernadett (ELTE, Folklore Tanszék) által másodikként bemutatott *Az európai folklór* ugyancsak hosszú évtizedes (ötven év) oktatási tapasztalat szintézise. A könyv áttekintést ad az európai kultúra önmagáról alkotott, korszakonkénti képéről, a civilizációk fel- és letűnésének történetéről, belső fejlődésük mitológiai és logikai „olvasatáról”. Megjelennek benne az Európa kultúrájában meghatározó mitológiai történetek, azok szimbólumai

<sup>7</sup> Voigt Vilmos: *Bevezetés a szemiotikába*. Budapest, Gondolat, 1977.

és jelképpé formálódott toposzai; a gondolkodás és a történelmi gondolkodás kérdése; a földrajzi térség kulturális élményként való értelmezése és a néprajzi-folklorisztikai kérdések megjelenése az egyes korok irodalmában. A nemzetközi folklorisztika eredményeinek felhasználása mellett, természetesen Voigt Vilmosnak ebben a művében is érvényre jut az általa oly fontosnak tartott összehasonlító szemlélet. Ebben saját ifjúkori összehasonlító tanulmányai (tanult germanisztikát, skandinavisztikát, finnugrisztikát, baltisztikát, szlavisztikát, keltológiát, ókortudományt, mediterrán és balkáni folklorisztikát), és etnológiai kurzusai is sokat formáltak.

E kurzusok között kiemelt helyen szerepeltek az óízlandi, óír, svéd irodalommal és nyelvvel foglalkozóak. Később, már az egyetemen oktatta maga Voigt Vilmos volt az, aki továbbhagyományozta e nyelvek és kultúrák különleges kincsait, hiszen 1963 óta tanította (még ha nem is folyamatosan) az óízlandi irodalom című tantárgyat. E fél évszázados oktató-, kutatómunkából ad izelítőt a skandinavisztika hallgatók számára összeállított *Óízlandi irodalom és kultúra* című könyv, amelyet Frauhammer Krisztina, a szakosztály elnöke mutatott be. Ahogy Voigt Vilmos írja, csak bevezetőre ad lehetőséget egy ilyen kötet, arra, hogy elindítsa az érdeklődőt. (Ehhez persze hozzá kell tennünk, hogy van ebben azért némi szerénység is, hiszen a kötet 268 oldala alaposan bevezeti az érdeklődőt a téma sűrűjébe.) Ezen belül is legfőképpen az óízlandi irodalom (az ó itt a középkori jelenségekre utal), a sagák, szkaldikák és a *Verses Edda* világába. Ezekon, szövegmintáikon keresztül némiképp az óízlandi kultúráról is képet kaphatunk, jóllehet művelődéstörténeti tanulmányok nem kaptak helyet a tankönyvben.

Diákok számára, oktatási segédletként (is) használható az a Voigt Vilmos által „*zseb-lexikonnak*” aposztrofált kötet, amelyet a kiadó debreceni tanszék munkatársa, Kavecsánszki Máté ismertetett. A 64 szócikkben a tudós a folklorisztika mellett részletesen foglalkozik etnológiai, antropológiai alapfogalmakkal, kultúraelméleti összefüggésekkel és ezeken túl egy rövid kutatástörténeti összefoglalót is kínál. Az ismertetés külön hangsúlyozta a munka egységes szemléletét, pedagógiai módszerességét, írói stílusát és logikáját, hiszen – eltérően a klasszikus lexikonoktól – itt valamennyi szócikket egyetlen, évtizedes oktatói tapasztalatokkal rendelkező szerző készíttette.

Rendezvényünk zárásaként két kulturális csemegét ajánlottunk még a hallgatóság figyelmébe Voigt Vilmos tollából. A Mundus Kiadónál e-könyv formátumban megvásárolható *Negyvenöt év a szerelem kertjében* a szerelmesek találkozásának színhelyére vezeti az olvasót. Tanulmányában az irodalomban, folklórban, képzőművészetben, keleti kultúrákban és bibliai hagyományokban megjelenő alakzatairól olvashatunk, úgy hogy közben az emberi kultúra belső összefüggéseire is válaszokat kapunk. A kiadót képviselő Biernaczky Szilárd méltatta a kötetet és a szerzőt, hangsúlyozva a professzor úr e munkájában is megjelenő újszerű, tudományközi összehasonlító szemléletét.

Szigeti Jenő távollétében az utolsó kötet (*Aquinói Szent Tamás és a mágia*) ismertetője nem hangzott el, így írott változatából idézünk. „Voigt Vilmos, aki nemcsak kiváló folklorista, hanem éppen ilyen nagyszerű vallástörténész is, most Aquinói életművének egy különös, de a középkori ember gondolkodása szempontjából fontos területét teszi nagyító alá, amikor a nagy középkori teológus mágiával kapcsolatos nézeteit vizsgálja. [...] Kis kötete meglepetés, igazi kulturális csemege nemcsak az etnográfusok és vallástörténettel foglalkozó szakemberek számára, hanem azoknak is, akik a népi tudás és a tudós teológia egymásra hatását, máig élő szimbiózisát szeretnék jobban megismerni.”<sup>8</sup>

Az utóbbi évek e hallatlan nagy könyvtermésére maga Voigt tanár úr ad magyarázatot ózlandi irodalomról írott munkájának előszavában. A *Prédikátorok könyvét* idézi: „Van ideje a születésnek és a halálnak, ideje az ültetésnek és az ültetvény kiszedésének.” Bemutatónkon ezeket az „ültetvényeket” kívántuk közszemlére tenni. Bennük summázza Voigt Vilmos mindazt a tudást és tapasztalatot, amelyet a több évtizedes oktatói és kutatói munkája során halmozott fel és plántált hallgatóiba és a pályatársakba. Könyveinek ismertetésével ahhoz kívántunk hozzájárulni, hogy ezek az „elvetett magok” minél bőségebb termést hozzanak a jövőben!

FRAUHAMMER KRISZTINA

### Tanulmánykötet Apátfalváról

Bárkányi Ildikó (szerk.): *Néprajzi tanulmányok Apátfalváról*. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 2015. 598 old.



Bárkányi Ildikó szerkesztésében jelent meg 2015-ben a *Néprajzi tanulmányok Apátfalváról* című kötet. „Apátfalva hagyományokban gazdag paraszti kultúrája már az 1920-as évektől magára vonta a néprajzkutatók, szociográfusok figyelmét” – írja a kötet utószavában a szerkesztő (519. o.).

A Maros menti falu kultúráját először Banner János, a szegedi egyetem magántanára dolgozta fel 1925-ben, amelynek anyaga csak 65 évvel később jelent meg Tóth Ferenc és Halmágyi Pál szerkesztésében A Makói Múzeum Füzetei 66. köteteként. Apátfalvával foglalkozó önálló kötetként Szigeti György

<sup>8</sup> Szigeti Jenő: *Recenzió Voigt Vilmos Aquinói Szent Tamás és a mágia című könyvéről*. Kézirat. A könyvről írott ismertető – csakúgy mint az összes többi ismertetés – az *Ethnographia* folyóiratban lesz majd olvasható.

1999-ben írta meg a *Fejezetek Apátfalva néprajzából I. Anyagi kultúra* című könyvét, majd Tóth Ferenc publikálta a Száz magyar falu sorozatban az *Apátfalva* című monográfiát 2000-ben. A sort a jelen kötet zárja 2015-ben.

Az előkészítő munkálatok már korábban elkezdődtek, első lépésként Bárkányi Ildikó a község vezetőivel szerződést kötött 1998-ban. A felkért szerzők 2002–2003 körül elkészítették kézírataikat és forráshiány miatt 12 évet vártak a megjelenésre.

Az újonnan megjelent kötet szélesíti ismereteinket a vizsgált témában. A könyv öt nagy tematikus egységre tagolódik, a témakörök: *Táj és település, Társadalom és családélet, Anyagi kultúra, Szellemi kultúra és Adattár.*

A könyv szerzői: a szegedi Móra Ferenc Múzeum volt restaurátora és néprajzkutatói, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének oktatói, a makói József Attila Múzeum, a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum szakemberei, a Magyar Tudományos Akadémia Zene-tudományi Intézetének néptánckutatója, a Szeged Táncegyüttes koreográfusa és Polner Zoltán költő, újságíró.

Az első fejezetben Tóth Ferenc, a József Attila Múzeum nyugdíjazott múzeumigazgatója a vízi életről és a parasztházak építéséről és berendezéséről ír. A víz, a Maros közelségéből adódóan az ivóvízszükséglet ellátásáról és a vízimalmok működéséről gondoskodott, emellett az építkezések fontos alapanyagának, a homoknak a kitermelési formáiról és a halászsokról kapunk leírást. Apátfalva településtörténeti áttekintése után a parasztházak építésének, tetőfedésének módozatairól, homlokzat- és kapudíszítési technikáiról, és a berendezési tárgyak közül a bútorzat helyi táji jellegzetességeiről, végül a makói József Attila Múzeumban berendezett apátfalvi tájházról ír a szerző.

A második, *Társadalom és családélet* című fejezetben Juhász Antal néprajzkutató, nyugalmazott egyetemi tanár a falu társadalmát mutatja be. A 1770-es évektől a 20. század első feléig láthatjuk a falu társadalmának változásait, majd két – így az Antal és a Sóki Garajkó – család történetét, társadalmi egyesületek életét, a családszervezet és rokonság rendszerét és munkamegosztási folyamatait ismerhetjük meg.

Markos Gyöngyi, a József Attila Múzeum nyugdíjazott néprajzkutató muzeológusa az apátfalvi gyermek életszakaszait és a születéssel, újszülöttemel kapcsolatos hiedelemrendszert mutatja be. A szerző a gyermekek iskolai öltözködési, étkezési és alvási formáiról, a természetismerettel kapcsolatos tudás megszerzési lehetőségeiről, a munkába neveléséről és a gyermekjátékokról szól. A tanulmányt a jelenkutatás módszereivel feldolgozott, a helyi gyermekek iskolai életének vizsgálata zárja.

A harmadik, *Anyagi kultúra* címet viselő fejezetben Fodor Ferenc, a Móra Ferenc Múzeum néprajzkutató muzeológusa a paraszti gazdálkodás formáit, a termelt növényi kultúrák változatosságát, a gazdálkodás módszereinek és technikai újításainak bemutatását végzi el. „*Apátfalva széles, rendezett utcái, szép házai hajdan volt gazdagságról tanúskodnak. A szép házak között ma sok az*

*elhagyatott, lepusztult, lebontásban lévő. Ez az utcakép elgondolkodtató, a kutatót az okok feltárására ösztönzi.*” (199. o.) A hajdani gazdagság alapja a gazdálkodás folyamataiban keresendő, így a szerző bemutatja az állattenyésztés és a növénytermesztés ágazatait, kitér a hagyományos és azt követően a modern növénytermesztési módszerek vizsgálatára és bemutatására.

Mód László, az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék adjunktusa a közlekedésről, teherhordásról és az árucserre formáiról ír. A szerző így fogalmaz a vizsgálat módszereivel kapcsolatban: *„A kutatómunka során elsősorban az a célkitűzés vezérelt, hogy ne csak egy szűk időszakban mutassam be a közlekedés, teherhordás és az árucserre egyes vonatkozásait, hanem több mint egy évszázadnyi időintervallumban, a változásvizsgálat szempontjait szem előtt tartva próbáljam meg minél alaposabban feltárni a közösség kultúrájának ezen szeletét.*” (233. o.) Tanulmányában a közlekedés szárazföldi és vízi formáit, a vasút és teherszállítás lehetőségeit, az áruszállító specialisták, így a hajósok, fuvarozók, szállítási vállalkozók rétegét és a piacok, vásárok életét írja le a szerző a fent említett módszerekkel.

A kézműiparok kisiparosait veszi számba Nagy Vera, a Tornyai János Múzeum néprajzkutató muzeológusa. *„Apátfalva kézműiparát döntően azok a tényezők határozták meg, amelyek más alföldi parasztfalvak esetén is fellelhetők. A legfontosabb ezek közül, mely az iparágak megoszlásában különösen nyomon követhető, a paraszti igények kielégítése. Ebből a szempontból nélkülözhetetlen iparos a faluban a kovács, a bognár, a molnár. Mellettük más, a háztartás igényeit kielégítő iparosok is jelentős szerepet tölthettek be a falu életében, mint például az asztalos, takács, cipész, fazekas. Ezek az iparágak a 19. században virágoztak, a 20. század elején még részben fellelhetők, némelyek azonban már ekkorra elvesztették jelentőségüket, mint például a fazekasság, a festett bútorkat készítő asztaloság vagy a takácsmesterség.*” (285. o.)

A következő tanulmány néhai T. Knotik Márta, a Móra Ferenc Múzeum textilrestaurátorának a munkája. Az apátfalvi női öltözet ruhadarabjait mutatja be, a szerző a viselet archaikus mivoltáról így fogalmaz: *„Csongrád megyében Apátfalva ragaszkodott legtovább hagyományos viseletéhez. Ezt igazolják azok a ruhadarabok, melyeket a század elején gyűjtöttek a szegedi múzeum számára. A fennmaradt tárgyi anyag olyan korai viseleti réteget reprezentál, melyet a megyében másutt csak írásos forrásokból vagy ábrázolásokból ismerünk.*” (325. o.) Különleges női viseleti darabok a *kacabáj, a pruszlik, a teshönálló, a bokros szoknya, a nagyselyemkendő és a fejkendő.*

Az apátfalvi férfi viseletek változásáról Bárkányi Ildikó, a Móra Ferenc Múzeum néprajzkutató muzeológusa ír. *„A szegedi Városi Múzeum munkatársai már az 1900-as évek elején, a gyűjteményalapítás éveiben vásároltak apátfalvi – elsősorban női – öltözeti darabokat és kiegészítőket, melyek gyűjteményünk igen értékes, a 19. század második feléből származó rétegéhez tartoznak. Az 1950-es évektől új lendületet vett múzeumi kutatások, gyűjtőutak keretében*



mind a makói, mind a szegedi múzeum néprajzi gyűjteménye újabb, Apátfalváról származó ruhadarabokkal gazdagodott. Az 1960-as évektől Juhász Antal és T. Knotik Márta gyarapította természetesen a helyi viseletet reprezentáló öltözetek számát.” (341–342. o.) A férfi viselet darabjait két csoportban mutatja be a szerző, így a vászonruhákat: *ing, gatyá, kötény* viseleti darabokat és a gyári kelméből varrt öltözeteket, a posztóruhák csoportjába tartozó *lajbit, ujjast és kabátot, nadrágot (magyar nadrág)*. A téli felsőruhák közül olvashatunk a *szűrőről, a subáról, a mellesről, a bekecsről*. Az öltözeti kiegészítők közül szó esik a *kalapról és a sapkáról, a lábbelik közül a bocskorról, a bőr fejű papucsról és a csizmáról*.

A negyedik tematikai egység a szellemi kultúra területéről merít. Az első tanulmányt Szűcs Norbert néprajzkutató és szociológus írta *A születéssel és a halállal kapcsolatos szokások a cigányság körében* címmel. A tanulmány bevezetőjében így fogalmaz a szerző: „Apátfalva népéletének tanulmányozása során megkerülhetetlen a legnagyobb lélekszámú helyi kisebbség, a cigány etnikum vizsgálata. E fejezet célja, hogy két szokáskör bemutatásával betekintést nyújtson az apátfalvi cigányság kultúrájába. A születéshez és a halálhoz kapcsolódó szokások és hagyományok jól jellemzik a helyi cigányság mentalitását, gondolkodásmódját.” (377. o.)

Polner Zoltán költő és újságíró, folklorisztikai gyűjtő a *Hiedelmek és népi imádságok* című tanulmányában foglalkozik a helyi születéssel, kereszteléssel, rontásokkal kapcsolatos hiedelmekkel és különböző hiedelemlényekkel, így például a *Teknyőkaparóval* kapcsolatos folklorisztikai szövegek gyűjtésével, publikálásával. A *Teknyőkaparóval* kapcsolatban így ír a szerző: „Kezdetől fogva a táltosok után kutattam. Kielégítő választ szinte sohasem kaptam. Ám egyre terebélyesedett azoknak az adatközlőknek a köre, akik a Teknyőkaparóról kívántak mesélni nekem. Eszembe se jutott kikapcsolni a magnót. Egyszer azt vettem észre, hogy már nyolcvan-kilencven ember beszélt nekem egy olyan emberről, akinek sohasem hallottam hírét.” (424. o.) A *Teknyőkaparó* jóslatairól és hiedelemvilágbéli rendszeréről önálló kötetet publikált Polner Zoltán 1980-ban Szegeden. A tanulmányt az apátfalvi archaikus imádságok közlésével zárja a szerző.

A következő tanulmányt Felföldi László, az MTA Zenetudományi Intézetének néptánckutatója és szerzőtársa: Gombos András, a Szeged Táncegyüttes vezetője, tánctanár és koreográfus jegyzi *Adatok Apátfalva táncművészetéhez* címmel. A tanulmány Apátfalva táncéletével, táncaival, kiemelkedő táncos egyéniségeivel, így például Kardos Istvánnal és Kerekes Burkus Mártonnal és a hagyományos táncok ápolásával, újjáélesztésével foglalkozik. Az összefoglalást egy táncjelírással készült folyamatlejegyzés, motívumtár és szöveges táncjellemezés zárja.

Néhai ifj. Lele József a népi gyógyászat témáját dolgozta fel a *Hagyományos gyógyító eljárások* című tanulmányában. A hit ereje és a ráolvasások mel-

lett kitér a különféle gyógyfüvek helyi nyelvben használatos kifejezéseinek leírására, az anya-, magzat-, és gyermekvédelmi módszerekre, majd a különféle betegségek összeírására, gyógyításukban használatos módok részletezésére. Majd a hagyományok a gyógyításban használatos szerepéről olvashatunk és kis kitekintést kapunk Apátfalva 20. század végi egészségügyi helyzetéről.

A tanulmányokat Bárkányi Ildikó utószava követi. Az utószóban a szerkesztő megemlékezik az Apátfalván járt és tárgygyűjtést végzett muzeológusokról, kutatókról, így a korai, 1907-ben végzett szegedi múzeum általi gyűjtőútról, majd az 1950-es évekből Nagy Dezsőről, Szabó Mátyásról, későbbiekben Juhász Antalról és T. Knotik Mártáról, majd a makói múzeum részéről: Tóth Ferencről, Felföldi Lászlóról és Fejér Gáborról. A felsorolást kiegészíteném Börcsök Attila gyűjtő nevével, az ő néprajzi gyűjteményének több műtárgya is megjelenik a kötet végén közölt műtárgyfotókon.

A monográfiát adattár és fényképtár zárja. Az adattárban megtaláljuk forrásközlésként Apátfalva úrbéres összeírásának íveit 1779-ből, továbbá archív fotókat is láthatunk a Móra Ferenc Múzeum, a József Attila Múzeum fényképtárából és családi fotótárakból. Majd múzeumi gyűjteményekben található műtárgyak és kiállítási részletekről készült felvételeket tekinthetünk meg, végül Vári Dénes Apátfalváról készült fotóival zárul a kiadvány.

Esztétikailag is szép, míves kötetet vehet kézbe az olvasó. A tanulmányokat, a fent említett múzeumok anyagát kiegészítve, a Néprajzi Múzeum fotótárából is kölcsönzött archív fotók és Dömötör Mihály által készített műtárgyfotók is színesítik. A borítóterv Czabarka Zsuzsanna, az igényes tipográfiai tervezés ifj. Dömötör Mihály munkája. A tanulmányokat Barna Gábor, Gémes Balázs, Grynaeus Tamás, Kriston Vízi József, Paládi-Kovács Attila, Szilágyi Miklós és Tóth Ferenc lektorálta. A nyomdai kivitelezést a szegedi Generál Nyomda végezte, a kötetet a Móra Ferenc Múzeum adta ki. Ajánlom minden – a téma iránt – érdeklődőnek és remélem, mihamarabb újbóli kiadásban kapható lesz a *Néprajzi tanulmányok Apátfalváról* című monográfia.

NAGY GÁBOR

## Néprajzi Értekezések

Báti Anikó: *Régi és új elemek a cserépfalui konyhán*. Néprajzi Értekezések 1. Szerkesztő: Bereczki Ibolya. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2008.

Báti Anikó könyve a táplálkozáskultúra egészét, az ételek, az étkezési szokások terén az elmúlt ötven évben bekövetkezett változásokat vizsgálja. Az összehasonlító elemzés során három generáció, a mai idősök, az ő középkorú gyermekeik és unokáik korosztályának konyháit összevetve láthatjuk az életmódbeli,

a mentalitásbeli eltéréseket. Megismerhetjük az újításokat, illetve hogy mely elemeit hagyják el az étrendnek. A leírások és elemzések mellett hangsúlyt kapnak az interjúkból vett idézetek, illetve a szerző résztvevő megfigyelőként szerzett személyes tapasztalatai is. Ezek révén mind többet tudhatunk meg a háztartásszervezés, a főzés összetett tudományáról, a főzni tanulás nehézségeiről és örömeiről. A cserépfalui táplálkozáskultúra megismerése pedig közelebb visz minket ahhoz, hogy végül jobban megértsük a mai faluban zajló változási folyamatokat.

\*

Nagy Netta: *A cserevilágtól a padlássöprésig. Falusi hétköznapiak a beszolgáltatás éveiben*. Néprajzi Értekezések 2. Sorozatszerkesztő: Turai Tünde. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2013.

Nagy Netta a második világháború alatt bevezetett, több mint egy évtizedig fennálló beszolgáltatási rendszer paraszti társadalomra és gazdálkodásra gyakorolt hatását vizsgálja a Szeged környéki tanyás térség falvaiban. Milyen túlélési eljárásokat, önvédő akciókat léptetett életbe a parasztság akkor, amikor a terhek az elviselhetetlenségig fokozódtak? Hogyan próbálta meg kijátszani a hagyományos gazdálkodást gúzsba kötő beszolgáltatási rendszereket? Alkalmazkodott vagy ellenállt, milyen formában? Van-e különbség a helyi társadalom különböző rétegeit képviselő egyének magatartásában? Kik milyen megoldásmintákat választottak, és milyen forrásokból merítették ezeket? Összességében azonban nemcsak erről kapunk képet, hanem arról is, hogy a helyi társadalom hogyan fogadta az államnak a paraszti gazdálkodás és életforma elleni támadásait. Láthatjuk továbbá azokat a finom mozzanatokat is, amelyek megmutatják, hogy a hatalom hogyan igyekezett éket verni a falusi társadalom hagyományos működésébe.

\*

Szabó Magdolna: *Szalmakötő háziipar Erdélyben*. Néprajzi Értekezések 3. Sorozatszerkesztő és szerkesztő: Turai Tünde. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2015.

Szabó Magdolna kötete a szalmakötő háziipar történeti kérdéseinek eredet nyomába. Feltárja a még tetten érhető gyakorlat tárgy- és szókészletét, a szalmafonók és a szalmakalap-készítők életmódját, társadalmát, munkamegosztását. Az olvasó történetileg átfogó képet kap a székelyföldi és egyes hajdúsági, bihari, erdélyi területeken valaha sok ezer család mellékjövedelmét biztosító tevékenységről. Mindamelllett a háziipar mint termelési üzemmódo koronként változó ipartörténeti, néprajzi jelentőségének is számos vetületével találkozhat. A recens vizsgálatokkal párhuzamosan a kötet bepillantást enged a nyári viselet egykor elmaradhatatlan részét képező szalmakalap társadalmi státuszokhoz,

korhoz, nemhez alkalmazkodó formai változataiba. Megannyi képes, rajzos dokumentáció teszi teljessé a kiadványt.

\*

Baksa Brigitta: *Néprajz az iskolában. A néprajzi ismeretek tanításának múltja és jelene.* Néprajzi Értekezések 4. Sorozatszerkesztő: Turai Tünde. Szerkesztők: Hála József, Máté György. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2015.

A könyv célja a néprajzi ismeretek oktatásának történeti áttekintése a folyamatot meghatározó személyek, társadalmi mozgalmak bemutatása, a tantervi és a tankönyvi tartalmak elemzése alapján. A tanítási gyakorlatra vonatkozó kutatási eredmények segítségével összegző képet igyekszik adni a néprajzi tartalmakat közvetítő hon- és népismeret tantárgy helyzetéről, bevezetésétől napjainkig. Egy intézményi gyakorlat leírásával pedig a néprajzi ismerettartalmak minden évfolyamot érintő bevezetésének lehetőségét mutatja be. Az áttekintés hasznos lehet a hon- és népismeret tanárjelöltek szakmódszertani felkészülésében. A folyamat ismerete elősegítheti számukra a tantárgy létrejöttének, helyzetének, tartalmi struktúrájának megértését, mindemellett módszertani útmutatást is kaphatnak a tanításához. A könyv az oktatáspolitikára számúra is támpontot adhat, mivel rávilágít a néprajzi ismeretek oktatásában jelentkező hiányosságokra, amelyeket központi szabályozások útján lehet rendezni. Kiindulópontja lehet egy néprajzi szemléletű oktatáskutatásnak, hiszen a történeti előzményekben csak a főbb állomásokat érinti, amelyek további vizsgálatot igényelnének. Végül az intézményfenntartók és a köznevelési intézmények vezetői számára is segítséget nyújthat a néprajzoktatás megszervezésében.

\*

Bognár Szabina: *A népi jogélet kutatása Magyarországon.* Néprajzi Értekezések 5. Sorozatszerkesztő: Turai Tünde. Olvasószerkesztő: Villás Valéria. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2016.

Bognár Szabina kötete egy interdiszciplináris, a néprajz, a jog, a történelem és a szociológia illetékességébe egyaránt illeszkedő kutatási terület történetéről szól, amelynek elnevezése is zavarba ejtően sokféle: népi jogéletkutatás, jogszokásgyűjtés, jogi népszokáskutatás, jogi néprajz, jogi etnológia, jogi antropológia stb. Széles forrásbázisra (gazdag levéltári anyag, kutatói hagyatékok és több tudományterületet érintő publikációk) alapozva a 20. század eleji öröklési jogi gyűjtésektől a Tárkány Szűcs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport 2011-es megalakulásáig veszi számba a kisebb közösségek normarendszereinek megismerését célul kitűző kutatási programokat. A kutatástörténeti összegzés nemcsak egy kézről kézre járó kutatási tradíció eredményeinek értékelő bemutatására vállalkozik, hanem kitér a terminológiai kérdések tisztázására, valamint a nemzetközi párhuzamok bemutatására is. A szerző

számba veszi az intézményesülés kerékkötőit, illetve megmutatja azt is, hogy a 20. századi Magyarországon a politika mikor és miként befolyásolta a különböző indíttatásból végzett vizsgálatokat, kutatói életpályákat.

\*

Várkonyi-Nickel Réka: *Rimaiak a gyárak völgyében. Egy salgótarjáni munkáskolónia társadalma az államosítás előtt*. Néprajzi Értekezések 6. Sorozatszerkesztő: Turai Tünde. Szerkesztő: Ispán Ágota Lídia. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2017.

Salgótarján már a második világháború előtt a kapitalista iparvállalatok egyik legjelentősebb vidéki központja volt. A vállalatok közül országos jelentőségű volt a Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Rt. az acélgyár szomszédságában kialakított mintaértékű ipari kolóniával és munkásjóléti intézményeivel. Kik azok a *rimaiak*? Izzalmas könyvet tart a kezében az olvasó. A szerző néprajzkutatóként és történészként az acélgyári kolónia társadalmának hétköznapijait, életmódját, szokásait és önmagukról alkotott képét vizsgálja a 19. század végétől az államosításig. Végigkalauzolja az olvasót az acélgyári kolónia épületein, és elkíséri a rimai munkásdinasztiák képviselőit a születéstől a halálig, a nagyipari munka nehézségeitől a családi körben és közösségben eltöltött szabadidőig, a gyermekjátékoktól a munkába nevelődésig. Számos fontos kérdésre keresi a választ. Mi alapján rétegződött a gyári társadalom? Mennyire volt homogén vagy heterogén a munkásság? Hogyan és miért vált a munkások identitásának részévé a gyárhoz tartozás, azaz a *rimaiság* tudata? Hol helyezkedtek el az acélgyáriak Salgótarján szélesebb társadalmában? Várkonyi-Nickel Réka megmutatja az olvasóközönségnek, hogy milyen volt acélgyári munkásként élni a 20. század első felében Salgótarjánban.

### **Könyvek és tanulmányok Herman Ottótól, Herman Ottóról (2014–2016)**

- Varga Domokos: *Herman Ottó a kalandos és küzdelmes sorsú nagy magyar tudós élete*. Doba Nyomda és Kiadó, Budaörs, 2014. 276 old.
- Horák Béla (közreadja): *Herman Ottó látogatása Bugacon*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét, 2014. 112 old.
- Vásárhelyi Tamás: *Tudós természetábrázolók: Herman Ottótól a digitális képköltésig*. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 2014. 80 old.
- Vásárhelyi Tamás–Treiber Zsuzsa (szerk.): *Nyitott szemmel Herman Ottó útjain. Felfedező füzet felsőtagozatosoknak és tanáraiknak*. Új, javított kiadás. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest, 2014. 56 old.

- *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* LIII. Főszerk.: Pusztai Tamás, szerk.: Tóth Arnold. Miskolc, 2014. 542 old.

TANULMÁNYOK A HERMAN OTTÓ EMLÉKÉV TISZTELETÉRE

- Viga Gyula: *Herman Ottó a miskolci belvárosba költözött* (356–368. old.);
- Hideg Agnes: *Herman Ottó és Miskolc* (369–373. old.);
- Mikita Gábor: *Jászai Mari és Herman Ottó kolozsvári románca* (375–381. old.);
- Veres Gábor: *A pásztorélet ábrázolásai Herman Ottó műveiben* (383–389. old.);
- Bartha Lajos: *Herman Ottó csillagai* (391–400. old.);
- Pap József: *Herman Ottó és a függetlenségi politika a dualizmus kori Magyarországon* (401–410. old.);
- Bodnár Mónika: *Egy igaz barátság története. Herman Ottó és Pósa Lajos, valamint családjaik kapcsolata levelezéseik tükrében* (411–446. old.).



*Herman Ottó 2014-ben felavatott mellszobra a Földművelésügyi Minisztérium árkádjai alatt  
(Fotó: Máté György)*

- Vásárhelyi Tamás (szerk.): *Herman Ottó a polihisztor munkássága, hatása. Konferencia előadások.* Független Pedagógiai Intézet, Budapest, 2015. 228 old.
- Dr. Fazekas Sándor *földművelésügyi miniszter köszöntője* (7. old.);
- Dr. Mezőszentgyörgyi Dávid *főigazgató köszöntője* (8. old.);
- Vásárhelyi Tamás: *Bevezetés* (9–16. old.);
- Endrődy Gábor: *A tudós-politikus Herman Ottó munkássága, hatása* (17–24. old.);
- Kövály Zoltán: *Herman Ottó és a tudományos kreativitás személyes forrásai* (25–38. old.)

- 
- Korsós Zoltán: *Madarak, halak, pókok. Herman Ottó és a természettudomány* (39–46. old.);
  - Kemecsi Lajos: *Herman Ottó és a mai néprajztudomány* (47–53. old.);
  - Csorba László: *Sors és szerep. A nemzet polihisztora és a tudás prófétája* (55–59. old.);
  - Hála József: „Nagy lélek szállott el közülünk...”. *Herman Ottó balesete, halála és temetése* (61–74. old.);
  - Kőrösi András: *Gondolatok két kurátor fejéből. A „Herman Ottó öröksége a Mezőgazdasági Múzeumban” című kiállítás születése* (75–83. old.);
  - Balázs Boglárka: *Herman Ottó, a nagyothalló zseni* (85–88. old.);
  - Zádor Erzsébet: *A természettel együttélő ember természetességének, egyediségének jelei a kézírásban* (89–94. old.);
  - Saly Erika: „Te is lehetsz Herman Ottó!” (95–102. old.);
  - Tarján Tamás: *Min nevetett, akin nevtünk? Herman Ottó a magyar humor-történetben* (103–108. old.);
  - Bakonyi Gábor: *A „polihisztor életpályamodell”* (109–116. old.);
  - Réz András: *A Herman Ottó brandről. Egyben az emlékkonferenciák hasznáról és káráról* (117–120. old.);
  - Gál Vilmos: *A perlekedő tudós. Herman Ottó munkásságának legfontosabb vitái, személyes konfliktusai* (121–137. old.);
  - Máté György: *Herman Ottó néprajzi tárgyai tükrében* (139–148. old.);
  - Osváth Gergely: *Herman Ottó kolozsvári évei (1864–1872)* (149–156. old.);
  - Szinetár Csaba: *Herman Ottó, a sokoldalú pókász* (157–164. old.);
  - Vida Gábor: *Szétszabdalt tudomány, komplex problémák* (165–171. old.);
  - Csermely Péter: *A komplexitás és a holisztikus szemlélet mint a tudományos kreativitás egyik forrása* (173–176. old.);
  - Orbán Zoltán: *Herman Ottó és kortársai máig ható szerepe a madárvédelem társadalmasításában* (177–180. old.);
  - Kalla Zsuzsa: *A múzeumok hasznáról és káráról* (181–188. old.);
  - Vásárhelyi Tamás: *A múzeumok hasznáról és káráról (olykor szubjektív esszé)* (189–200. old.);
  - Novák Ferenc: *Gondolatok a hagyományról* (201–203. old.);
  - Szabó T Anna: *A költöző madár* (207–212. old.);
  - Balázs Géza: *A magyar nyelv káráról...* (213–218. old.);
  - Laki Mihály: *A gazdasági függetlenségről* (219–224. old.);
  - Inkei Péter: *A (kulturális) függetlenség haszna és kára* (225–228. old.).
  - Vásárhelyi Tamás: *Herman Ottó 1888-as norvégiai útjának naplója*. Magyar Természettudományi Múzeum–Herman Ottó Intézet, Budapest, 2016. 110 old.
  - Finta Sándor: *A kisbojtár. Igaz történet a Mocskosról*. Illusztrálta: Finta Sándor. Fordították: Daróczy Sándor. A szöveget gondozta: Takács Mihályné. Szerkesztette: Kapás János Zsolt. Finta Múzeum, Túrkeve, 2016. 184 [5] old.

Összeállította: HÁLA JÓZSEF

## KÖSZÖNTÉSEK

### Fodor Ferenc 60 éves

#### **Kulturális kölcsönhatások és a mezőgazdasági termelés változása az Alföldön Felolvasóülés Fodor Ferenc tiszteletére**

2017. november 17-én, pénteken ünnepeltük kollégánk, Fodor Ferenc muzeológus 60. születésnapját. A Móra Ferenc Múzeum, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke és a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága által szervezett felolvasóúlése, illetve az azt követő köszöntő előadásokon kollégái, pályatársai, barátai vettek részt, amely a kerek évfordulóról való megemlékezésen túl az ünnepelt munkásságának elismerését is kifejezte. A szervező intézmények nevében Bárkányi Ildikó és Simon András látta el a szekcióelnöki, illetve házigazda szerepét.

Fodor Ferenc 1957-ben született Kiskunmajsán. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola történelem–orosz szakán végzett, majd a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett néprajz szakos diplomát. Doktori disszertációját 2006 decemberében, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Európai etnológia doktori programjának keretében védte meg. Könyvvé formált változata 2008-ban jelent meg *A Duna–Tisza közti Homokhátság délkeleti részének paraszti gazdálkodása a 20. században* címmel. 1985 óta dolgozik a szegedi Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Osztályán. A Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának Csongrád megyei referenseként részt vesz a helyi közösségek szellemi értékeinek számbavételében és megőrzésében. 2015-ben Csólyospálos település kulturális életében játszott kiemelkedő szerepéért vehette át a *Csólyospálos Kultúrájáért Díjat*.

Fő kutatási területe a gazdálkodás, elsősorban a Homokhátságon (a települések Bács-Kiskun-, illetve Csongrád megyében található), ahol főként a kertészeti kultúra körében végbement változásokat vizsgálta, amelyet a tudomány „utóparaszti” gazdálkodásnak is nevez. Ez a gazdálkodásforma „a hagyományt és a »jól bevált újat« ötvözi, és folytonos fejlődésében válik a közösség által elfogadottá, azokra a gazdaságokra érvényes, amelyek nem tudtak, vagy nem akartak teljes mértékben szakítani megszokott termelési struktúrájukkal.”<sup>1</sup> Vizsgált témáját nem csupán néprajzkutatóként, hanem – mivel ő maga is gazdálkodik – „belülről” is lehetősége van megfigyelni, dokumentálni és elemezni.

<sup>1</sup> Fodor Ferenc: *A Duna–Tisza közti Homokhátság délkeleti részének paraszti gazdálkodása a 20. században*. Szeged, 2008. 183.





*Bali János (jobbról) köszönti az ünnepeltet*  
(Fotó: Bárkányi Ildikó)

Emellett több munkája jelent meg lakóhelye, Csólyospálos múltjáról, paraszti gazdálkodásáról, mestereiről. A település Helytörténeti Gyűjteményében változatos témákban,<sup>2</sup> más szakemberek bevonásával kiállításokat rendezett és rendez. Az 1950-ben önállóvá vált településről, Kömpöcről készült, általa szerkesztett tanulmánykötet 2016-ban jelent meg.

Közel két évtizede foglalkozik a ma is alig ismert nép, a Duna-deltában élő lipovánok kultúrájával. Oroszországból az „óhitűek” egy része vallási konfliktus miatt költözött erre a területre. Ma is igyekeznek megtartani a hagyományait. A kulturális változás azonban egyre inkább megfigyelhető, ezért is (volt) fontos még az eltűnése előtt rögzíteni, dokumentálni ezeket a kulturális elemeket.

A felolvasóülésen az előadók az ünnepelt kutatási témáihoz kapcsolódva választották ki előadásaik témáit. Törőcsik István a Fodor Ferenc lakóhelyén, Csólyospáloson talált angyal alakú kályhacsempét mutatta be. Bánkiné Molnár Erzsébet a jogbiztosító Liber Fundikről mint a Jászkun Kerület agrártörténetének forrásairól beszélt. N. Szabó Magdolna egy mára szinte elfelejtett ősi búzafajta, az *alakor* újrafelfedezéséről, illetve felhasználásának módjáról tartott előadást. Ferkov Jakab a mohácsi szőlészet és borászat múltját és jelenét mutatta be. Bali János, Fodor Ferenc doktori témájához kapcsolódva a Duna–Tisza közti Homokhátság délkeleti részének a magyar nemzettudatban betöltött szerepéről beszélt.

<sup>2</sup> *Első világháború, Szárazmalmok és olajsutuk, Csólyospálos zenei múltja és jelene stb.*

A délutáni ülés szakon Juhász Antal és Klamár Zoltán mesélt az ünnepelttel végzett közös kutatások nehézségeiről, örömeiről. A programot köszöntők, illetve szakmai és baráti beszélgetés zárta.

GLÄSSERNÉ NAGYILLÉS ANIKÓ

### Fodor Ferenc köszöntése

Az ünnepelt 1957. november 16-án született Kiskunmajsán, igazi szülőföldje azonban Csólyospálos, ahova ősei szegedi földről vándoroltak el, és vertek gyökeret olyan családok társaságában, amelyek szívós munka árán alakították termővé a homokpusztát. Pályáját 1982-ben Szegeden a Gedói Általános Iskolában kezdte, ahol orosz–történelem szakos tanárként tevékenykedett. 1985-ben Juhász Antal hívásának eleget téve felhagyott korábbi hivatásával, majd gyűjteménykezelőként a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Osztályára került. Az 1980-as és az 1990-es évek fordulóján a közéletben is aktív szerepet játszott, hiszen 1989-ben az MDF csólyospálosi szervezetének elnöki tisztségét töltötte be, ugyanebben az évben pedig az országban elsőként gazdatársaival újra megalakította a helyi gazdakört. 1990 és 1992 között a Gazdakörök Országos Szövetségének elnökségi tagjaként tevékenykedett.

Első komolyabb tanulmánya 1987-ben jelent meg *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyvében*, amelyben a csólyospálosi napraforgó-termesztéssel és az olajsutulás kérdéseivel foglalkozott behatóan. Közel tíz esztendő elteltével követte ezt egy másik jelentős munka, ami a fa és az ember sokoldalú kapcsolatát próbálta elemezni a Duna–Tisza közti Homokhátság vonatkozásában. Az 1990-es évek elejétől bekapcsolódott a Juhász Antal által elindított nagyszabású kutatómunkába, azaz a Duna–Tisza közti migráció és települési viszonyok feltérképezésébe. A projekt keretei között önálló tanulmányban dolgozta fel Pálospuszta és Kömpöc benépesedésének folyamatát. Az 1990-es évek közepétől fontos szerepet vállalt a Szeged környéki települések (Öttömös, Ruzsa, Szatymaz, Zákányszék stb.) néprajzát és történetét feldolgozó monográfiákban, tanulmánykötetekben, amelyekben elsősorban a paraszti gazdálkodás egyes aspektusait elemezte. Végso soron ezeknek a fejezeteknek az összeállítása és megírása tette lehetővé számára azt, hogy kutatásait tágabb összefüggésbe helyezze, és a későbbiekben egy doktori értekezésben összegezhesse.

Hathatós közreműködésének köszönhetően nyitotta meg 2011-ben kapuit a csólyospálosi helytörténeti-néprajzi gyűjtemény, amely igen gazdag anyagot kínál a látogatók számára. Az állandó tárlat és a szabadtéri látványraktár mellett egy időszakos kiállítóter is helyet kapott „Csólyospálos múzeumában”, ahol Fo-

dor Ferenc rendszeresen szervez különböző témákban kamaratárlatokat, biztosítva ezzel azt, hogy a gyűjtemény időről időre újabb és újabb látnivalókkal gazdagíthassa a helyi kulturális életet.

2004 és 2008 között *A paraszti gazdálkodás változása a Dél-Alföldön* című OTKA-pályázat keretei között lehetősége nyílt arra, hogy Klamár Zoltánnal, Mód Lászlóval és Simon Andrással több bácskai, bányai és szerémségi magyar közösségben végezessen terepmunkát. Ezeknek a kutatásoknak az eredményei a maradéki gazdálkodásról vagy éppen a Deliblati-homokpuszta haszonvételeiről készített dolgozatai.

Az elmúlt években aktívan bekapcsolódott a szegedi néprajzi tanszék oktatási tevékenységébe, hiszen különböző témákban rendszeresen tart kurzusokat, amelyekkel igyekszik szélesíteni a hallgatók látásmódját. Évtizedek alatt nagy tapasztalatra tett szert a néprajzi tárgyismeret terén, ezért órái kiváló felkészülést jelenthetnek azok számára, akik a diploma megszerzését követően muzeológus pályára készülnek. Múzeumi munkájában a néprajzi gyűjtemény gondozása, a tudományos kutatás, időszakos és állandó kiállítások rendezése mellett az elmúlt években nagyobb hangsúlyt kapott a Bálint Sándor-hagyaték kezelése.



*Barátok és kollégák köszöntik Fodor Ferencet*

Balról jobbra: Simon András, Fodor Ferenc, Bali János, Pasi Hannonen és Mód László  
(Fotó: Bárkányi Ildikó)

Orosz nyelvtudásának köszönhetően az 1990-es évek végén vezetésével egy kutatócsoport jött létre, amely fő célként elsősorban a Duna-deltában élő lipovánok néprajzi vizsgálatát tűzte ki. Miután megismerkedtek a térség etnikai és földrajzi viszonyaival, több kutatóutat szerveztek, így alkalmuk nyílt feltérképezniük az orosz származású közösségeket. 2002-ben és 2005-ben eljutottak Moldvába, illetve Bukovinába is, ahol felkeresték a jelentősebb lipován településeket. Kutatóútjaikon több ezer fényképet készítettek, amelyekből időszaki kiállításokat rendeztek. Fodor Ferenc kutatásaik eredményeiről Csernovicban és Odesszában nemzetközi tudományos konferenciákon számolt be.

Fodor Ferencnek köszönhetően szűkebb pátriája, Csólyospálos felkerülhetett a néprajzi kutatások térképére, hiszen az általa készített tanulmányok mellett tanyája hosszú éveken keresztül biztosított helyet szakmai kirándulásoknak és találkozóknek, amelyeken az ország szinte mindegyik néprajzi tanszékéről megfordultak hallgatók és oktatók egyaránt. A jó hangulatú közös bográcsosások, esti borozások során egész életre szóló barátságok kötődtek, a tanyajárások pedig lehetőséget nyújtottak arra, hogy a résztvevők megismerkedhessenek a csólyospálosi gazdálkodás különböző aspektusaival és a helybeli gazdák sajátos mentalitásával. Az ünnepelt meghívásának köszönhetően alkalmanként jeles külföldi kutatók is élvezhették a helybeliek vendégszeretetét, akik közül Bo Lönnqvist vagy éppen Helena Ruotsala finn professzorok érdemelnek említést.

Fodor Ferenc azon kevés kutatók közé tartozik, akik pályájuk során sajátos „kettős életet” tudhatnak maguk mögött, ennek a pozíciónak minden előnyével és hátrányával együtt. Sohasem kívánt attól az éltető közegtől elszakadni, ahova beleszületett, amelynek értékei, szemlélete és sajátos mentalitása mélyen beleivódott gondolkodásába. Feri barátunk egyszerre testesíti meg a gazdálkodót és a néprajzos-muzeológust, aki próbálja dokumentálni és megérteni azokat a gazdasági-társadalmi változásokat, amelyeken saját faluja és annak tágabb környezete is keresztülment az elmúlt fél évszázad folyamán. Ebből a sajátos helyzetből adódóan írásaiban éles szemmel látja és láttatja a helyi társadalom működését és tagolódását, ugyanakkor ez a belső nézőpont akadály is, hiszen ő maga is tagja az adott közösségnek. Éppen ezért nem elhanyagolható szempont számára az, hogy mit és hogyan közvetít a külvilág felé. Számtalanszor hallhattuk tőle azt, hogy ez egy olyan téma, amelynek feldolgozására és megírására érintheztsége miatt nem vállalkozhatott.

Kedves Feri! Isten éltesse e kerek évforduló alkalmából! Kívánok hosszú és gazdag alkotó éveket, sok sikert az élet minden területén!

MÓD LÁSZLÓ

\* \* \*

## IN MEMORIAM

**Emlékezés Diener-Kovács Marikára  
(Döbrököz, 1932–Párizs, 2016)**

A néprajzos szakma idősebb és fiatalabb korosztályának több alkalma is volt arra, hogy Kovács Marikával találkozzon. Szájról szájra terjedt az az információ, hogy ha valaki Párizsban beteszi a lábát a Musée de l'Homme-ba, akkor ott baráti fogadtatásban, tárlatvezetésben és akár egy ebédben is részesülhet a muzeológusok üzemi étkezdéjében, ami a Totem nevű nyilvános étterem volt. A múzeum a harmincas években már fogadta Honti Jánost, akinek még a leltári kartonjait se dobták ki évtizedeken át. Az ötvenes évek legelején Fél Edit segíthetett abban, hogy az ő elképzelései szerint a magyar reprezentáció egy hortobágyi pásztorjelenet formájában foglalja el az őt megillető helyet a kiállítási tér egyik szegletében. Marikáról tudták a kollégái, hogy időről időre nagy gonddal porolja le a nádkunyhót és a pásztorok szüreit.

A budapesti Néprajzi Múzeum munkatársai is fogadhatták őt. Marika magas, karcsú alakjára, szőke hajára és mindig mosolygó kedves arcára, fürkésző tekintetére sokan emlékezünk, életútjának részletei mégis homályban maradtak a magyarországi néprajzos barátok és ismerősök előtt. Tudjuk, hogy ismerte Fél Editet, Csilléry Klárát, Gémes Balázst és feleségét, Vámos Maricát, Györgyi Erzsébetet, Hofer Tamást, Hoffmann Tamást, Horváth Teréziát, Kresz Máriát, Nagy Olgát, Méry Margitot, Solymos Edét, Szacsvay Évát és még sokan másokat. Kivel szorosabb, kivel lazább volt a kapcsolata, aszerint, hogy magyarországi tartózkodásai alatt kivel tudott találkozni vagy gyűjtőútra menni. Horváth Teréziának még levelei is őrzik a hetvenes évekből annak a nyomait, hogy milyen informatív szakmai és persze emberi szálak fűzték őket össze:

könyveket, lemezeket cseréltek, Marika népművészeti disszertációjának tervéről és aktuális kutatásaik témáiról beszélgettek. Torma László közreműködésével (is) beszerzett könyveket azután a Néprajzi Múzeum küldte el a címzetthez. Györgyi Erzsébet így emlékezik a találkozásaikra: *„Mint külfonból hazajáró magyar kolléganőt örömmel ismertem meg és fogadtam a Múzeumban rendszeres látogatásai alkalmával. Rövidesen feladatot is hozott a számomra: munkahelye, a Musée de l'Homme Európa tojásdíszítő művészetéről tervezett kiállítást, amelyhez magyar anyagot kért. Örömmel vettem a feladatot és a Néprajzi Múzeum gyűjteményi tárgyairól erre a célra másolatokat készítettem egy kiváló tojásdíszítő kapcsolatunkkal, Monoriné Rohlik Erzsébettel. Reprezentatív válogatás készült, amely a hazai tojásdíszítő stílusokról átfogó képet nyújthatott, a kiállításon sikert is arathatott. »L'oeufs de pâques décoré dans les pays d'Europe« címmel 1980. március 4-étől május 6-ig állt a kiállítás. Sajnos, nem lett tartós a kollekció egészének élete, bár a hagyományos eljárást tökéletesíteni véltem a tojások átlagos főzésidejének megnövelésével, azok egy része idő múltával így is felrobbant - mint ahogy ez történik minden hagyományosan elkészített hímestojás egy részével.*

*Újabb szakmai kapcsolatot hozott Vele szolgálati időm utolsó éveiben, a 80-as–90-es évek fordulóján OTKA támogatással végzett sárközi kutatásom, amely a hagyományos lakáskultúra funkcióváltozására irányult s történetesen ugyanazon Éva néni volt a szállásadónk. Marika a díszes és drága sárközi viselethez felhasznált francia selymek nyomában járt erre.”*

Granasztói Péter és Lackner Mónika pedig a Musée de l'Homme-ban 2001-ben rendezett szűr-kiállítást emlegetik, amely alkalomból már nyugdíjas-ként Marika segítette a munkájukat.

Én 1980-tól sokszor találkoztam vele a Musée de l'Homme európai gyűjteményének az alagsorban lévő szobáiban, és Budapesten is. A mozaikképek akkor álltak össze, amikor megkaptam Marika Liliane Frayasse közreműködésével *L'Octobre hongrois de 1956 – La révolution des Conceils, récits et souvenirs de Marika* című könyvét, amely franciául két kiadónál (2006, 2009), valamint spanyolul és oroszul is megjelent. A Nyitott könyvkiadó 2009-ben *1956 a munkástanácsok forradalma – Visszaemlékezéseim* címen adta az írást közre. A család, pontosabban a férj nemcsak a könyvet bocsátotta rendelkezésre, hanem több oldalas kéziratos jegyzettel, nyomtatott dokumentumokkal és fényképekkel egészítette ki a dokumentációt. Mindezek alapján nyílt lehetőség arra, hogy az életrajzi adatokat, a szakmai karrier állomásait pontosítsuk. Sőt! A kis alakú, mintegy 200 oldalas könyvet Marika „fejlődésregény”-eként is olvashatjuk. Lényegében a szellemi-lelki fejlődéséről, társadalmi és politikai nézeteinek alakulásáról, valamint a forradalomban való aktív részvételéről szól az elbeszélés.

Kovács Mária a Dunántúlon, Döbröközön született 1932-ben. Apja Kovács András, a falu híresen ügyes kezű kovácsa, édesanyja a cselédsorból származó Apáti Etel volt. (Kislány kori becenevét és a híres festőcsaládból származó első

férje nevét használta azonban második hazájában, Franciaországban hivatalosan és a magánéletben is.)

A háromosztatú parasztházban megélt szűkölködés, a nincstelen és kisbirtokos rokonok szegénységgel való mindennapi küzdelme, a szorgalmas, ám némileg könnyelmű apa és a hiányokat nagy fortéllyal kipótló édesanya határozzák meg a kislány világát az első életévekben. Az 1941-ben kitört háború súlyosbította a falusiak – és persze Marika – helyzetét is, aki időnként egészségileg is sokat szenvedett. (Élete folyamán nem is egyszer küzdött tüdőgyulladással, szívbetegséggel.) Tízéves korától az érettségiig a közeli Dombóvárra kellett utaznia, hogy iskolába járhasson, nevezetesen egy apácák által fenntartott intézménybe. Majd következett némi megszakítással a középiskola, az érettségi.

A háború és az azt követő évek ideológiai, politikai, társadalmi folyamatai és mozgalmi az egész ország életét mélyen átvárták, felforgatták. A korábbi viszonyok felszámolása, egy új társadalmi rend iránti vágy megérintették a művelődés, a tanulás és tanítás iránt érdeklődő fiatal lányt, aki hamar kapcsolatot talált a Népi Kollégiumok Országos Szövetségével (NEKOSZ). A társadalmilag nagyon mélyről induló fiatalok számára ebben az időszakban hatalmas lehetőségek adódtak a kiemelkedéshez, amelyhez az egyetem elvégzése tűnt megvalósítható útnak. Nem egészen tudatos választásként került Marika 1952-ben a Lenin Intézet filozófia szakára, akkor már a Magyar Dolgozók Párt tagjaként. A következő évek az elméleti megállapítások, a politikai gyakorlat és a falun szerzett saját tapasztalatok szembesítése révén csak elmélyítették elkötelezettségét abban az irányban, hogy keresse a társadalmi igazságtalanság következtében szenvedők megsegítésének a lehetőségeit. Csodálatra méltó, hogy a fizikailag inkább gyenge, mint erős falusi lány milyen energiával és elszántsággal veti bele magát egy olyan mozgalomba, amelytől tömegek életének javulását remélte, miközben esztétikai témából készült szakdolgozatot írni. 1956-ban kapcsolatba kerül a Petőfi Kör tagjaival, részt vesz az őszi tüntetéseken, a forradalmat egyértelműen a Munkástanácsok ügyének tartotta.

Az 1956-os események mélyen megrázták, eszméinek korabeli elárulása miatt mély csalódást élt át, a magyarázatot hosszú évekig kereste könyvekben, tanulmányokban, vitákban. A forradalom céljainak sikerre vitele november végére nyilvánvalóan lehetetlenné, a helyzet ellentmondásos volta miatt veszélyessé vált. Marika a tanulmányai során ismerte meg a társadalom legaljáról feltörekvő nyomdászinasból lett festő, Diener-Dénes Rudolf orosz nyelvet és irodalmat tanuló fiát, Diener Pétert (1930), akivel joggal érzett sorsközösséget. 1956 decemberének elején elhagyták az országot és Párizsban a férj egy rokonánál találtak átmenetileg menedéket. Idővel lehetőségük nyílt arra, hogy tanuljanak, dolgozzanak, lakást találjanak maguknak. Megszületett első gyermekük, Gyuri. Mivel a férje Toulouses-ban kapott állást, oda költöztek. Ott született meg második fiauk, Jancsi, Marika pedig oktatás-kisegítőként kezdett egy iskolában dolgozni.

E kitérő után, férjét elhagyva, immár két gyermekkel visszatért Párizsba 1972 végén, ahol 1973 áprilisában munkát is talált a Musée de l'Homme-ban először szerződéses, 1986-tól pedig állandó munkatársként (ingenieur d'étude), ahol 1997-ben történt nyugdíjazásáig dolgozott. Itt talált rá igazi élettársára, második férjére, Jan Mennequier-re (Jeanot), akivel ideológiai nézetei is megegyeztek, mind a ketten az 1938-ban Párizsban IV. Internationalé néven alapított nemzetközi munkásmozgalom megbecsült tagjaiként dolgoztak. Jeanot kislányával, Clarával együtt immár teljes a család, amely a Párizstól nem messze lévő Nerville-la-Forêt faluban alakítja ki sajátosan egyszerű, a természet közelségének örömét is biztosító otthonát. Marika halotti búcsúztatása a IV. Internationalé rendezésében a Père-Lachaise temető dísztermében történt, amelyen az elvtársak, a múzeumi kollégák és immár az Alice, Raphaël, Vladimir és Volodia nevű unokákkal bővült család vett részt. A hamvakat a szülei sírjába helyezték el Pestszentlőrincen.

Bármilyen patetikusan hangzik is, róla elmondhatjuk, hogy kora ifjúságától kezdve élete utolsó percéig mindig megtalálta annak a módját, hogy a kismizettek, az elnyomottak ügyéért, a szabadság védelmében, az általa igaznak vélt ügyekért szervezett formában kiálljon. 1988-ban a zágrábi nemzetközi néprajzi konferencián például Kresz Máriával együtt hozzájárultak ahhoz, hogy Ceaușescu falurombolása ellen petíciót fogalmazzanak meg a résztvevők, a 2000-es években a Musée de l'Homme bezárása ellen folytatott küzdelemben tevékenyen kivette a részét, gyűléseket, sztrájkot, nemzetközi tiltakozást szervezett.

A Musée de l'Homme-ban Marika kezdetben nem egészen a végzettségének megfelelő munkakört töltötte be, ami az itthoni viszonyok között a raktárkezelő lenne, ám már 1974-ben terepmunkára küldték Magyarországra. Innen számíthatjuk a Néprajzi Múzeummal és munkatársaival való kapcsolatainak kezdetét, és néprajzi érdeklődésének az elmélyülését. Mivel az általános iskola után és a rendes középiskola elkezdése között egy évet olyan szakközépiskolában töltött, ahol a varrás tanulmányi tárgy volt, így kitűnően ismerve a gyakorlatot, különösen értette és értékelte a viseletek technológiai sajátosságait. A viselet összetétele, a ruhák anyaga és szabása, a szövés és hímzés voltak azok a területek, amelyek kutatásainak, teremunkájának is a középpontját képezték. Különösen érdekelte az a kérdés, hogy hogyan készültek a lyoni selyemszalagok, amelyek a Sárközbe is eljutottak. Ugyanakkor felkészülten működött közre olyan filmekben is, amelyek a döbröközi réteskészítésről, vagy a teknővájó cigány faragótechnikáról készültek.

Az első gyűjtéssel is összekötött terepmunkát csaknem minden évben követte egy újabb: többször is megfordult Szekszárdon, Decsen, Mezőkövesden Galgahévízen, Bagon és természetesen Döbröközön. Ugyancsak járt a határon túli magyar területeken is. A felsorolásban szerepelnie kell a következőknek: Hargita, Kalotaszeg, Kovászna, Torockó, Csallóköz, Ungvár, Munkács, Körösmező, Vajdaság. Itt most csak a magyar néprajzi tevékenységével kapcsolatos



terepmunkákat igyekezőnk felsorolni, és nem térünk ki a más minőségben végzett utazásaira. Talán nem tévedünk, ha utalunk arra, mennyire a helyére került Marika a fent nevezett múzeumban, ahol a világ népei kultúráinak az egyező és a jellemző különbségeket létrehozó vonásainak a feltárása volt a cél. Magyar-ként később az obi-ugor népek néprajzi szakértőjeként volt alkalma az általános és a sajátos antropológiai tényezők meglátására. A rá jellemző humanizmus is egyetemes összefüggések feltárására ösztönözték, miközben számos döbröközi cigánygyerek keresztanyaságát is magára vállalta.



*Diener-Kovács Marika kalotaszegi viseletben az 1970-es években*  
(Kép egy, a világ népei viseleteit bemutató párizsi kiállítás katalógusából)

A párizsi múzeum Európa-részlege olyan munkaközösséget alkotott, amelyben muzeológus, egyetemi oktató, kutató és az technikai munkatársak összekovácsolódtak. Marika rendszeresen részt vett kutatásokban, a kiállítások szervezésében, rendezésében és tanulmányok írásában. A kiállítások közül a

teljesség igénye nélkül említünk meg néhányat, amelyben ő is részt vett: *Splendeur des costumes du monde* 1978 / Ragyogó viseletek világszerte, *Les rites de la mort* 1979 / Halotti rítusok, *Poupé-jouet-poupé reflèt* 1983 / Játék babák – rontó babák, *Coté femme* 1986 / A női fél, *Regards sur l'art populaire hongrois* 1987 / Vessünk egy pillantást a magyar népművészetre, *L'ours* 1988 / A medve. A kiállítások sorában az utolsót, a 2001-ben *Fiers magyars – splendeur des manteaux hongrois* / Büszke magyarok – pompás magyar szűrők címen rendezett tárlatot említjük, amelynek katalógusában ő írta a történeti bevezetőt. Sajnos munkáiról nem készült jegyzék, csak véletlenszerűen lehet rábukkanni egy-egy tanulmánykötetben az írásaira. 1980-ban jelent meg Claude Gaignebet szerkesztésében a *Fêtes du monde – Europe* / Ünnepek a nagyvilágon – Európa című áttekintés, 1982-ben pedig Jacques le Goff és Jean-Claude Schmidt irányításával a *Le charivari – Actes de la table ronde organisée à Paris 25–27 avril 1977* / A sarivári – Az 1977 április 25–27-én Párizsban szervezett konferencia anyagai. A budapesti Néprajzi Múzeumban megtalálható egy tanulmánya: *Les conséquences d'une loi somptuaire sur le vêtement des matyó* / A matyó viselet szabályozására vonatkozó rendelkezés következményei (*L'ethnographie*, LXXX, 1984, 92–94, 97–106.). Könyvtári adatok szerint a következő két könyvet fordította le a Corvina Kiadó számára franciára. Kresz Mária: *L'art des foureurs hongrois*, 1979 / Népi szücsmunka, Hofer Tamás–Fél Edit: *L'art populaire hongrois* 1981 / Magyar népművészet.

A tapasztalatairól, ismereteiről tartott „beszámoló”-it számos kutató kollégája hasznosította az évek során (Yves Delaporte külön is köszönetet mond neki a *Le signe vestimentaire* / A viselet mint jel 1980 című művében.)

Mindemellett, mint egy jó „konzervátor”-hoz illik, nagy figyelmet és aprólékos munkát fektetett az Európa-gyűjtemény kezelésébe, megóvásába. Egy 2016-ban leírt közlésből tudhatjuk meg, hogy az európai gyűjtemény 35 415 tárgyból állt a múzeum legutóbbi átszervezésekor. Ez egyáltalán nem volt egy tudatosan összeállított európai néprajzi gyűjtemény, mert túlnyomórészt adományokból kerekedett ki. A hangsúly a viseleteken volt, de hímes tojásoktól kezdve a spanyol pásztorfaragásokig széles volt a repertoire. A sokféle tárgy gondozása összetett feladatot jelentett.

Diener-Kovács Marika a 20. századi Kelet-Európából indulva sikeres és fordulatokban gazdag életutat járt be. A fordulatokat a történelem, a sors hozta magával, a sikeresség Marika csodálatos személyiségéből fakadt. Egy olyan személyiségből, amelyben a szeretetet melegsége és a fiatalon felvállalt szabadságeszmény megvalósításáért folytatott kőkemény küzdelem szikrázó fényvel világított.\*

VEREBÉLYI KINCŐ

---

\* A megemlékezés megírásához visszaemlékezéseikkel és dokumentumokkal Györgyi Erzsébet, Horváth Terézia és Jean Menneceier járultak hozzá.

**Borsos Józsefné Irányi Lujza**  
(1922–2017)



Borsos Józsefné Irányi Lujza 1922. március 2-án született Kecskeméten. Iskolái nagy részét ebben a városban végezte, de a család Budapestre költözése miatt 1940-ben a Baár-Madas Református Gimnáziumban érettségizett. Szakirányú képesítése megszerzése után 1942 és 1946 között gyárgondozónőként dolgozott, majd 1948-ig a Fővárosi Csatornázási Művek tisztviselője volt. Munkája mellett 1943-ban kezdte meg tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol néprajz–magyar–művészettörténet szakon végzett, és szerzett néprajzból doktori diplomát 1948-ban. Doktori disszertációját az ormánsági aprófalú, Mónosokor szokásvilágából írta, kutatásának, terepmunkájának 25 évvel későbbi megisméltéséből született műve, *A szokások változásai Mónosokoron* a Folklor Archívum 5. kötetében (Bp., MTA NKCS, 1976) jelent meg.

Egyetem után nyugdíjba vonulásáig könyvtárosként dolgozott: 1948 és 1964 között a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1964-től 1980-ig az Országos Széchényi Könyvtár alkalmazásában. Könyvtárosi munkáját a Szabó Ervin Könyvtár központjában kezdte, majd előbb a XIII., egy évvel később a VI. kerületi fiók vezetője lett. 1958-ban, szülési szabadsága alatt munkatársi feljelentésre fegyelmi eljárást indítottak ellene. A vádak alaptalansága miatt az eljárás ítélethozatal nélkül megszűnt, de vezetői beosztását nem kapta vissza, előbb a VIII., majd az I. kerületi fiókba helyezték beosztott könyvtárosi, illetve vezetőhelyettesi munkakörbe. 1964-ben az Országos Széchényi Könyvtár igazgatóságának kikérésére az OSZK Olvasó és Tájékoztató Szolgálatához került tudományos munkatársként. 1969-ben tudományos főmunkatárssá nevezték ki. Harmincnyolc évnyi munkaviszony után a szolgálat vezetőjeként ment nyugdíjba 1980-ban, családi okok miatt, bár az OSZK vezetősége továbbra is igényt tartott volna alkalmazására. Ebben az évben megkapta a *Munka Érdemrend bronz fokozata* kitüntetését.

Könyvtárosi munkája során számos szakmai előadást tartott, tanfolyamokat vezetett, cikkeket, tanulmányokat írt a *Könyvtáros* című lapba és más szakmai kiadványokba. Megalakulásától, 1954-től 1957-ig tagja volt az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak, illetve megalakulásától tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesületének.

A néprajz tudományával könyvtárosi munkája mellett végig foglalkozott, a Néprajzi Múzeum munkaközösségi tagjaként, illetve a MTA Néprajzi Kutatócsoportjának külső munkatársaként. 72 éven át volt tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak, amelyet a kerek évfordulókon (50, 65) a társaság díszoklevelekkel ismert el.

Életének 96. évében, 2017. október 30-án hunyt el Budapesten, családja körében.

Nyugodjék békében, emlékét megőrizzük!

\* \* \*

---

## MINDENFÉLE

### Hírek a Néprajzi Múzeumról

#### Zöld Hősök tere épül a ligetben

A Liget Budapest projekt keretében felépülő, kehely formájú új Néprajzi Múzeum a Városliget zöldtetős kapujaként fog működni. A merész, felerészt növényekkel betelepített hajlított földemen három méter mélyen gyökerező fák is meg fognak élni. A látogatók jegy nélkül is át tudnak sétálni a múzeumon úgy, hogy üvegfalakon keresztül betekinhetnek majd a kiállításokba. Az épület vezető tervezője, Ferencz Marcel lapunknak elmondta: az új Néprajzi Múzeum azt a magyar emberekben lappangó vágyat fejezi ki, hogy megtegyék azt, ami- ben hisznek. Részletesebben lásd Baranyai Gábor cikkét a *Magyar Időkben* (2017. aug. 17. 5. old.).

#### Bezárt a Néprajzi Múzeum

Összesen 9200-an vettek részt a december 3-i bezárást megelőző három nap során a Néprajzi Múzeum Kossuth téri épületét búcsúztató programokon. A legnépszerűbb program a háromféle épületbejárás volt, ahol az épület mellett a múzeum történetével, missziójával, gyűjteményeivel is meg lehetett ismerkedni. Kedveltek voltak a koncertek – például a zárónapon a Tárkány Művek fellépése –, a tematikus tárlatvezetések, de sok érdeklődőt vonzott a múzeum költözéséről szóló kerekasztal-beszélgetés is. A látogatók az épülettel mint filmes forgatási hellyel is megismerkedhettek az MTA SZTAKI által fejlesztett FilmDestination alkalmazás és játékok segítségével. Az esti nyitvatartás külön érdekessége volt a hétvégének: vasárnap 21 órakor a program részeként az őrseg az utolsó látogatókkal együtt, primás kíséretében oltotta le a villanyokat és zárta a kiállításokat, majd a múzeum kapuját.

Mostantól újabb fokozatba kapcsol a költözés előkészítése, és a következő időszakban a kiállítótereket is a tárgyak lefotózására, QR-kóddal való ellátására és csomagolására használhatják majd.

Kemecsi Lajos főigazgató szerint a 9200 látogató jelenléte igazolta a zárófesztivál szükségességét. *„Úgy érzem, hogy méltóképpen köszöntünk el átmeneti időre a látogatóktól. Azok a beszélgetések, üzenetek és biztatások, amelyek*

*a napokban a költözésünkre, új helyszínen való megmutatkozásunkra vonatkoztat, megítélésem szerint pozitívan segítik az előttünk álló időszakban felmerülő feladatok megoldását”* – idézi a közlemény az intézmény főigazgatóját.

A Néprajzi Múzeum számára a Liget Budapest programban készül új épület az Ötvenhatosok terén; a több százezer darabos gyűjtemény, valamint a restaurátor-műhelyek többsége a Szabolcs utcában 2018 végére felépülő Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központba kerül majd.

Kemecsi Lajos korábban elmondta: az Ötvenhatosok terén felhúzendő épületben helyet kap gyerekmúzeum, modern könyvtár, archívum, konferenciaterem, valamint 2500 négyzetméternyi időszakos és 3000 négyzetméternyi állandó kiállítási tér, míg a Néprajzi Múzeum jelenlegi otthonában az állandó kiállításnak csak 1200 négyzetméter jutott. Az új épület részben fákkal beültetendő teteje a Városliget része lesz – hangsúlyozta a főigazgató.

A Hauszmann Alajos által egykor igazságügyi palotának tervezett, Kosuth Lajos téri épület a Néprajzi Múzeum kiköltözése és átfogó felújítása után ismét bírósági funkciót tölt majd be. (MTI, Magyar Nemzet Online)

### **Még idén elindul a Néprajzi építése**

A Városliget melletti Ötvenhatosok terén még idén decemberben megkezdődik a Néprajzi Múzeum építése – jelentették be a Liget Budapest projekt pénteki [2017. december 8.] budapesti sajtótájékoztatóján. Mint ismert, az intézmény az utóbbi negyven évben a Kúria épületében működött, amely a legkevésbé sem felelt meg a múzeumi céloknak. Az új épület Ferencz Marcel és a Napur Architect terve alapján készül. A tervezésébe bevonták a Néprajzi Múzeum szakembereit is, hogy a ház ne csupán dizájnban, hanem funkcionálisan is kiszolgálja majd a gyűjteményt és a látogatókat – mondta el Kemecsi Lajos, a múzeum főigazgatója. Ferencz Marcel, a Napur Architect vezető tervezője elárulta, az épület homlokzatán a gyűjtemény legmeghatározóbb darabjait idéző mintakincs köszön majd vissza; a múzeum tetejére szabadon bejárható kertet terveztek, a lejtős tetők emellett panorámasétányokat is rejtenek majd. A belső térben összesen 7000 négyzetméternyi, 21. századi műtárgyvédelemmel ellátott kiállítótér jön létre. A Szabolcs utcában épülő Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központ már jövőre elkészül, ide költöztetik majd a múzeum etnográfiai gyűjteményét. A Városliget melletti új épület 2020 végétől több szakaszban nyílik meg; teljes pompájában 2021 májusától fogadja a látogatókat. (*Magyar Nemzet* 2017. dec. 9. 13. old.)

## Hírek a Hagymányok Háza tájáról

### Kormányrendelet a népi iparművészetről és a népmesékről

A Kormány 83/2017. (IV. 10.) Korm. rendelete  
a népi iparművészettel és a népmesekincs gondozásával kapcsolatos állami fel-  
adatokról

A Kormány az Alaptörvény 15. cikk (3) bekezdésében meghatározott eredeti  
jogalkotói hatáskörében, az Alaptörvény 15. cikk

(1) bekezdésében meghatározott feladatkörében eljárva a következőket rendeli  
el:

1. § A népi iparművészet és a népmesekincs gondozása területén jelentkező  
állami feladatokat a kultúráért felelős miniszter (a továbbiakban: mi-  
niszter) a Hagymányok Háza útján látja el.
2. § A népi iparművészet területén jelentkező állami feladatok a követke-  
zők:
  - a) a népi iparművészeti alkotások minősítése,
  - b) a „Népi Iparművész” minősítő cím adományozása,
  - c) a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum fenntartása, állománygyara-  
pítása,
  - d) az országos népi iparművészeti pályázatok kiírása, a pályamunkák  
értékelése, a pályamunkákból készült  
kiállítások rendezése, a népi iparművészeti értékek belföldi népszerű-  
sítése,
  - e) népi kézműves szakmák oktatásának elméleti és gyakorlati segítése,  
módszertani tanácsadás, szolgáltatás, valamint
  - f) a magyar népi iparművészet értékeinek megőrzése és népszerűsítése  
érdekében a nemzetközi kapcsolatok kialakítása és ápolása.
3. § A népmesekincs gondozása területén jelentkező állami feladat a ma-  
gyar és a hazai nemzetiségi népmesekincs,  
valamint az élőlzavas népmesemondás hagyományának ápolása, ennek  
keretében
  - a) a magyar és a hazai nemzetiségi népmesekincs gyűjtése,
  - b) az élőlzavas népmesemondást népszerűsítő oktatóanyagok összeál-  
lítása, valamint
  - c) az élőlzavas népmesemondás hagyományainak megőrzése érdeké-  
ben országos pályázatok kiírása.

4. § (1) A 2. § a) és b) pontjában, valamint a 6. §-ban szabályozott eljárásokban a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény szabályai alkalmazandók. Az eljárások során az elektronikus kapcsolattartás lehetősége kizárt.
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott eljárásokban a Hagyományok Háza országos hatáskörben eljáró elsőfokú hatóság. A fellebbezés elbírálására a miniszter jogosult.
5. § (1) „Népi Iparművész” minősítő cím adományozható annak a természetes személynek, aki a népi iparművészetrel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásáról szóló miniszteri rendelet szerinti népi iparművészeti alkotásait az ott meghatározott számban és rendszerességgel minősítetteti.
- (2) „Népi Iparművész” minősítő cím adományozható annak a szervezetnek, amelynek a „Népi Iparművész” minősítő címmel rendelkező természetes személy a tulajdonosa, a tagja vagy az alkalmazottja, és az említett személyek által előállított, az (1) bekezdésben foglalt feltételeknek megfelelő népi iparművészeti alkotásokat értékesít.
6. § (1) A Hagyományok Háza a „Népi Iparművész” minősítő címről hatósági igazolványt állít ki.
- (2) Természetes személy esetén az igazolvány tartalmazza:
- a) az igazolvány számát,
  - b) a jogosult nevét,
  - c) a jogosult anyja születési családi és utónevét,
  - d) a jogosult lakóhelyét,
  - e) a foglalkozási ágat,
  - f) a „Népi Iparművésznek” való elismerés tényét,
  - g) a minősítés megszerzésének dátumát,

(Magyar Közlöny 2017. 53. sz. 4329. old.)

### Határon túli hálózatok

A Hagyományok Háza tevékenységének célja a teljes magyar nyelvterület népi hagyományainak napjaink kultúrájába történő áttemelése és továbbéltetése. Az intézmény 2017-ben elkezdte Kárpát-medencei hálózatának megszervezését. Kelemen László zeneszerzővel, folkloristával, a Hagyományok Háza igazgatójával beszélgettünk. [...]

– *A határon túli hálózatokat hogyan kell elképzelni?*



– Már az alapításkor eszünkbe jutott – mert már akkor Kárpát-medencei kulturális intézményként határoztuk meg a Hagyományok Házát –, hogy a határon túli magyarság körében hálózatokat hozzunk létre. Erre hároméves konszolidációs tervet készítettünk, és nem úgy terveztük, hogy mind a négy elszakított területen egyszerre indulnak el, de kénytelenek voltunk, olyan nagy volt az igény, és igazságtalannak érezte volna az a nemzetrészt, amelyik kimarad. A hálózat január óta működik. Az élő visszatartás kapcsán ezekben az országokban külön akkreditációkat kellett szereznünk azért, hogy az általunk itthon bevált tanfolyamokat a helyi igényekhez igazítva, a lokális tudást beépítve lehessen elindítani. Egy néptáncos tanfolyamnál, ha ezt egy bizonyos pár tudja a legjobban, akkor őket kérjük meg, hogy tartsanak továbbképzést a szatmári néptáncból Zala megyében vagy a Felvidéken. Mi leküldjük, az ottaniak helyet adnak a kurzusnak – így működik a hálózat.

– *Erdélyben négy központjuk van.*

– Igen, Csíkszereda, Székelyudvarhely, Marosvásárhely és Kolozsvár – mert másfél millió embert szolgálunk ki. Ezenkívül Kárpátalján Beregszászon, Felvidéken Füleken és délvidéken Zentán van központunk. Ezekben a hálózatokban nem intézmények, hanem emberek vannak. Ők is minden évben munkatervet nyújtanak be, melyet viszont a helyi civil egyesületekkel, alapítványokkal közösen valósítanak meg. A munkánknak, a táncművelésnek, a kormányzati támogatásnak és a médiának köszönhetően úgy látom most már, hogy elfogadottá válik a magyar társadalomban, hogy ez az örökség legalább olyan fontos, mint a magyar nyelv. (Részletesebben lásd Pataki Tamás: Az élő hagyomány átadása. Kelemen László: Mindenféle elvetemült újítás híve vagyok. *Magyar Idők* 2017. dec. 20. 17. old.)

## **Tudományos munka a múzeumokban**

### **Nyílt levél a múzeumi tudományos munka lehetőségéről és jogi szabályozottságáról**

A Magyar Néprajzi Társaság részére, képviselőjében a Társaság elnökének, dr. Bodó Sándornak, a Magyar Vidéki Múzeumok Szövetsége részére, képviselőjében elnökének, dr. Kaján Imrénének, a Pulszky Társaság részére, képviselőjében elnökének, dr. Deme Péternek, az MTA Néprajztudományi Bizottsága részére, képviselőjében elnökének, dr. Borsos Balázsnak  
Tájékoztatásul kapja az NKAH kutatásfejlesztésért felelős elnökhelyettese, dr. Szigeti Gyula Péter

Tisztelt Kollégák,

alábbi nyílt levelemben leírt személyes tapasztalatom azért kerül a címzett szervezetek elé, mert meggyőződésem, hogy tanulsága érvényes a muzeológia, továbbá a társadalom- és kultúratudományok, azon belül a néprajztudomány minden érintettje számára. Bízom benne, hogy a küldetésnyilatkozatukban tudományos felelősséget hirdető és vállaló testületek feladatuknak érzik, hogy szót emeljenek a múzeumi szféra tudományos tevékenysége érdekében.

Munkaköröm szerint a tatai Kuny Domokos Múzeum német nemzetiségi gyűjteménye néprajzos muzeológusaként dolgozom 2015 óta. Az akkori vezetői koncepció szerint feladatul kaptam, hogy az egykor országos nemzetiségi bázismúzeumi minősítéssel rendelkező, ma kiállítóhelyként működő gyűjtemény szakmai besorolásának revízióját előkészítsem. Munkakörömhöz tartozik a tatai német nemzetiségi gyűjteményhez kapcsolódó szakfeladatok ellátása, különböző bel- és külföldi konferenciákon való részvétel, továbbá együttműködés partnerintézményekkel és szakmai szervezetekkel. Természetesen munkavégzésem során kötelezően be kell tartanom a Kjt-ben, valamint az intézményi SzMSz-ben foglaltakat. Munkaköri leírásom és az intézményi SzMSz idevonatkozó részei megfelelnek annak a konvencionak, amit ma Magyarországon tudományos munkakörként ismerünk.

A gyűjtemény fejlesztése érdekében az elmúlt három naptári évben nyolc sikeres pályázatot írtam és vezettem le, ennek a fele németországi támogatás volt. Öt olyan németországi tudományos intézménnyel vettem fel a kapcsolatot, melyek a(z egykori) kelet-európai németek kultúrájával és történetével foglalkoznak, és melyek egy része mintegy 350 kötetnyi adománnyal gyarapította a múzeum könyvtárát (DZM, Donaueschwöbisches Zentralmuseum, Ulm; IDGL, Institut für Donaueschwöbische Geschichte und Landeskunde, Tübingen; IKGS, Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas an der Ludwig-Maximilians-Universität, München; IVDE, Institut für Volkskunde der Deutschen des Östlichen Europa, Freiburg; Deutsches Kulturforum Östliches Europa, Potsdam).

Három kiállítás kurátora voltam, kidolgoztam az évtizedek óta küldetését veszített német nemzetiségi gyűjtemény küldetésnyilatkozatát, gyűjteményezési stratégiáját, digitális stratégiáját, online közösségi médiabeli megjelenését, számos konferencián tartottam előadást, hogy az újraéledő intézmény újra felkerüljön a magyar muzeológia térképére. Az Országos Német Nemzetiségi Önkormányzat felkérésére tanácsadóként működtem közre a FIJEN AGDM (Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója Német Kisebbségek Munkabizottsága) által szerveződő nemzetközi kiállításban, amely 25 európai állam német kisebbségét hivatott bemutatni. A tatai múzeum – európai összehasonlításban is korszerű – küldetése is szerepel ebben a kiállításban. Hosszú távon gyümölcsözőnek tekinthető kapcsolatot kötöttem a német államot képviselő szervezetekkel, melyek törvényi garancia mellett támogatják az egykori kelet-európai németek

kultúrájának jelenkori kutatását és megjelenítését. Munkámról bel- és külföldi fórumokon publikáltam. Tevékenységem megfelel annak a konvenciónak, amit ma Magyarországon tudományos munkának ismerünk.

A közalkalmazotti törvény a munkakörbe tartozó feladatok ellátásának lehetőségét, magának a munkakörnek a tudományos diskurzusban eddig elfogadott módszereit (pl. konferencia-részvétel, tudományos bizottsági tagság, intézményi együttműködések létrehozása stb.) az egyeztetés lehetősége nélkül, teljes egészében a munkáltatói jogot gyakorló vezető hatáskörébe utalja. A mintegy fél éve bekövetkezett vezetőváltást követően fenti tevékenységem fegyelmi retorziók sorát hozta magával.

Igazolatlan távollétért és a munkarend be nem tartásáért figyelmeztetésben és jövedelemmegvonásban részesültem a bajai Eötvös József Főiskola német-tanárok számára szervezett továbbképzésén tartott előadásért, a Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya és a Türr István Múzeum által szervezett konferencián való részvételért, a FIJEN AGDM nemzetközi kiállítás előkészítésében végzett munkáért, mert a munkahelyi vezető írásbeli bejelentés mellett sem engedélyezte távolléteimet. Írásbeli figyelmeztetésben és jövedelemmegvonásban részesültem – a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal hivatalos levele figyelmen kívül hagyása mellett – az NKFIH Művészeti és Kulturális tárgyú kutatások szakértői bizottságában végzett munkáért.

Mivel a fenti intézkedések a munkajogot nem, csak egy tudományos konszenzust sértenek, és mivel ez a fajta múzeumvezetői és -fenntartói magatartás nem egyedülálló, felhívom a tisztelt tudományos és muzeológiai testületek figyelmét, emeljék fel szavukat a magyar muzeológiában eluralkodó, a tudományos munkát ellehetetlenítő és megkérdőjelező, szűk látókörű szemlélet ellen.

Tata, 2017. augusztus 20.

KUTI KLÁRA

### **A Magyar Néprajzi Társaság állásfoglalása a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos kutatás szükségszerűségéről és jelentőségéről**

Az UNESCO 2015. november 20-án fogadta el azt a nagy jelentőségű dokumentumot, mely a *Múzeumok és gyűjtemények védelméről, fejlesztéséről, sokszínűségükről és a társadalomban betöltött szerepükről* készített ajánlásokat foglalta össze. A rendkívül jelentős UNESCO-dokumentumot Magyarország kormánya is elfogadta és az abban foglaltak jelentőségére számos fórumon föl-

hívta az érintettek figyelmét. Ezen nemzetközi dokumentumban megfogalmazott és a hazai közgyűjteményekre is általánosan vonatkozó elvek között hangsúlyosan szerepel a tudományos kutatás jelentőségét és annak szabadságát megfogalmazó kitétel.

A Magyar Néprajzi Társaság válaszmánya a jelzett UNESCO-dokumentumban rögzítettekkel összhangban a közelmúltban megismert információk alapján nyomatékosan fölhívja a figyelmet a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos kutatási tevékenység jelentőségére. Számos településen, régióban felsőoktatási tudományos központ hiányában a helyben működő múzeumok, kulturális intézmények végeznek érdemi tudományos tevékenységet. Ezen elengedhetetlen tevékenységnek a támogatása minden intézményi fenn tartónak érdeke és kötelezettsége.

Az UNESCO-ajánlásában a tudományos kutatást az alapvető múzeumi funkciók között sorolja fel. A gyűjtemények tudományos vizsgálatát is magában foglaló tevékenység tehát a múzeumok egyik alapfeladata. A kutatások során megszerzett ismeretek teszik lehetővé a múzeumok számára, hogy kiaknázhassák teljes potenciáljukat a közönségük szolgálatában. A kutatás azért is fontos a múzeumok számára, hogy a történelmet modern kontextusban vizsgálhassák, és ez segíti a gyűjtemények értelmezését, kiállításokra történő előkészítését és bemutatását. A folyamatos, hosszú távú tudásfejlesztés feltételeit az egyetemek, kutatóintézetek és múzeumok közösen alakíthatják sikeresen. A múzeumok fontos forrásai lehetnek az egyetemi és akadémiai alapú kutatásnak, a tudományos eszközkészletnek. A múzeum a kutatások eredményeinek szélesebb közönséggel való megismertetésének is kiemelt helyszíne.

A múzeumnak minden esetben kötelessége teljes mértékben és maradéktalanul magáévá tennie az etikai és episztemológiai normákat, amelyek szabályozzák kapcsolatát saját szakmai és a szélesebb környezetével, és egyben irányítják kutatási módszereit. A múzeumi tevékenység eredményeinek ki kell állniuk a szakemberek kritikáit, és rajtuk kívül a szélesebb közönség számára is elfogadhatónak kell lenniük annak érdekében, hogy közfigyelemre és jelentőségre tegyenek szert. Ez feltételezi a múzeumok és szakmai környezetük megközelítési módjának teljes egyezését a magatartási elvek és az alkalmazott eljárások értékelési kritériumait, vagyis az ily módon nyert tudásanyag fontosságát illetően.

Figyelembe véve, hogy a vidéki múzeumok tudományos tevékenységgel kapcsolatos célkitűzései egybeesnek a Magyar Néprajzi Társaság által megfogalmazott célokkal, ideértve a részvételt a kultúra széles körű terjesztésében, a kutatási eredmények akadálytalan megismerésében, valamint az eszmék és ismeretek szabad cseréjében, felhívjuk a figyelmet a vonatkozó tevékenység jelentőségére. A vidéki intézményekben tudományos kutatómunkát végző munkatársak szakmai képzésének, korszerű ismeretekhez jutásának elősegítése kiemelt jelentőségű. Az elkötelezett szakemberek vonatkozó tudományos tevé-

kenységének támogatása és közvetlen segítése a Magyar Néprajzi Társaság működését fémjelzi a jelenben és a jövőben is. Erre a támogató és elismerő kapcsolatra ösztönző szándékkal hívjuk föl minden érintett intézmény és fenntartó szervezet, magánszemély figyelmét.

Dr. BODÓ SÁNDOR  
elnök  
Magyar Néprajzi Társaság

Dr. KEMECSI LAJOS  
főtitkár  
Magyar Néprajzi Társaság

### **Az MTA Néprajzi Bizottságának állásfoglalása a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos kutatás szükségszerűségéről és jelentőségéről\***

A Magyar Tudományos Akadémia Néprajztudományi Bizottsága a vidéki közgyűjteményekben folytatott tudományos tevékenységgel kapcsolatban az utóbbi években tapasztalható negatív tendenciák ismeretében aggodalmának ad hangot.

Az UNESCO 2015-ben fogadta el azt a nagy jelentőségű dokumentumot, mely a *Múzeumok és gyűjtemények védelméről, fejlesztéséről, sokszínűségükről és a társadalomban betöltött szerepükről* készített ajánlásokat összegezte. Ezt Magyarország kormánya is elfogadta és számos fórumon fölhívta az érintettek figyelmét az abban foglaltak jelentőségére. A hazai közgyűjteményekre is vonatkozó elvek között hangsúlyosan szerepel a tudományos kutatás jelentőségét és annak szabadságát megfogalmazó tétel, amely megerősíti a hatályos múzeumi törvény hasonló értelmű szövegrészeit.

A közgyűjtemények fontos bázisai az alap kutatásnak, nélkülözhetetlen műhelyei a tudományos intézményhálózatnak. Sok településen, régióban egyedül a múzeumok, a könyvtárak és a levéltárak – számos esetben magas tudományos minőségű – munkatársai végeznek tudományos munkát. Több egyetemi alap- és mesterszakon kötelező múzeumi gyakorlatok színtereként a vidéki múzeumok és az ott dolgozó tudományos munkatársak közvetlenül is hozzájárulnak a kutatóképzés magas színvonalának fenntartásához. Az akadémiai kutatóintézetek, az egyetemek és a közgyűjtemények csak közösen teremthetik meg és alakíthatják sikeresen a folyamatos, hosszú távú tudásfejlesztés feltételeit.

Az MTA Néprajztudományi Bizottsága működésének elválaszthatatlan részét képezi a vidéki intézményekben tudományos kutatást végző munkatársak

---

\* Az állásfoglalást az MTA I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya és II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya támogatja.

tevékenységének támogatása. Ezért hívjuk föl minden érintett intézmény, állami főhatóság, helyi fenntartó, szervezet és magánszemély figyelmét ezekben a közintézményekben folytatott tudományos kutatómunka fontosságára. Arra ösztönözzük őket, hogy a múzeumi törvény és az elfogadott UNESCO-ajánlás szellemében a maguk részéről ők is tegyenek meg mindent e tevékenység elősegítésére.

Budapest, 2017. december 13.

MTA NÉPRAJZTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG

### Rövid hírek, tudósítások

**BERTA PÉTER AZ ERDÉLYI GÁBOR ROMÁKRÓL.** A romákkal foglalkozó antropológiai és szociológiai kutatások többnyire csekély figyelmet fordítottak annak értelmezésére, hogy a különböző roma közösségekben milyen ideológiák és gyakorlatok révén szerveződnek a társadalmi és gazdasági különbségek. E kötet azt vizsgálja, hogy milyen szerepet játszik a különbség politikája — azon belül a presztízsfogyasztás — az erdélyi gábor romák közötti társadalmi határok, hierarchiák és identitások kialakításában, megjelenítésében és menedzselésében, így módon az említett kutatástörténeti aszimmetria ellensúlyozására is kísérletet tesz. A fejezetek egy olyan, a társadalmi és gazdasági integráció terén sikeres roma csoport képét tárják az olvasó elé, amelynek számos tagjára az eredményes gazdaságítóke-felhalmozás, a környezetükben élő nem romákéhoz hasonló vagy azt meghaladó életszínvonal, a többségi társadalomnál fenntartott kiegyensúlyozott viszony és az attól való (relatív) függetlenség a jellemző. Ezért e monográfia alternatív olvasatául szolgálhat az olyan elterjedt, esetenként homogenizáló és esszencializáló kutatói és hétköznapi sztereotípiáknak, amelyek a roma közösségeket marginalizált és kiszolgáltatott, társadalmi berendezkedésüket tekintve differenciálatlan, döntően egyenlőségelvű és jelencentrikus formációkként mutatják be. és mindenekelőtt a szegénység, a nélkülözés, az alávetettség és az interetnikus konfliktus fogalmait társítják hozzájuk. (Berta Péter: *Fogyasztás, hirnév, politika. Az erdélyi gábor romák presztízsgazdasága*. MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Bp., 2014. 728 old.)

**MARKÓ IMRE LEHEL VÁLOGATOTT NÉPRAJZI ÉS NYELVÉSZETI TANULMÁNYAI.** Hat és fél évtizeddel ezelőtt a zömében földművelő-kertművelő parasztok lakta Kiskanizsán Markó Imre Lehel volt a plébános. A bencés szerzetesrend szétszórása után, 1951-ben került oda. Néprajzi és nyelvészeti érdeklődése folytán kapcsolatba került a tudományágak szervezeteivel, számos tárgykörben tett közzé tanulmányokat. Az ezekből válogatást kínáló kötet egyik nagyobb tárgyköre a gyermekjátékok leírása, bemutatása és olvashatunk benne a jeles napi szokásokról, nyelvi-grammatikai jelenségekről, a Kanizsa és a Zala név eredetéről, a szőlőművelésről is. (Szerk.: Ördög Ferenc. *Együtt Kiskanizsáért Egyesület, Nagykanizsa, 2014. 303 old.*)

**VL 100. TANULMÁNYOK VARGYAS LAJOS SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA.** A *VL 100 – Tanulmányok Vargyas Lajos születésének 100. évforduló-jára* a 2014-ben megrendezett hasonló című MTA-emlékülés előadásainak – javított, bővített, új szerzők írásaival, továbbá Vargyas Lajos néhány eddig publikálatlan írással kiegészített – anyagát tartalmazza. A szerzők egy része Vargyas szerteágazó, több tudományterületen egy egész korszakot megalapozó és/vagy lezáró tudományos munkásságának különféle aspektusait értékeli, helyezi új megvilágításba; egy másik részük tudományos szemléletmódját, módszertani írásait vagy a műveiből kihüvelyezhető módszertani vezéreleveket vizsgálja meg. A kötetben legnagyobb számban olyan írások szerepelnek, amelyek Vargyas munkásságának egy eddig kevésbé vizsgált oldalát: tudományirányítói, igazgatói, szerkesztői, egyetemi oktatói, a rokonterületek (mindenekelőtt a néptánc kutatás) kutatásait támogató-szervező tevékenységét mutatják be. A konferenciakötet szerzői és szerkesztője evvel a tanulmánykötettel kívánnak méltó emléket állítani a magyar néprajz- és népzene kutatás – immár hét éve eltávozott – kimagasló alakjának. (Summa Ethnographica 1. Szerk.: Vargyas Gábor. L’ Harmattan Könyvkiadó–MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Bp., 2015. 280 old.)

**NAGY JANKA TEODÓRA–SZABÓ GÉZA: TOLNA NÉPRAJZI TÁJAI.** „Néprajzoscént, régész-történészként – szakmai munkánk színterének és otthonunknak választva a megvét – folyamatosan kerestük a választ: kik és hogyan élték mindennapjait, kavalkádós ünnepeiket Tolnában az elmúlt évszázadok, évezredek során. Az előtünk járók lábnymaiba lépve született meg ez a könyv, amely híradás írásban és képen Tolna megye néprajzi tájairól, nemzetiségeinek, népcsoportjainak és vallási közösségeinek az országban is páratlan változatosságáról. Vallomás táj és ember kapcsolatóról, a nemzedékek egymásba kapaszkodásáról, az összetartozás kultúra- és értéktörő, a nemzetet megőrző erejéről!” (Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, Szekszárd, 2015. 60 old.)

**POZSONY FERENC 60. – ARANYKAPU.** E címmel és *Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére* alcímmel jelent meg vaskos tanulmánykötet 2015-ben a Kriza János Néprajzi Társaság, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum kiadásában Kolozsváron Jakab Albert Zsolt és Kinda István szerkesztésében. Részlet a jeles tudós, szervező és tanár 60. születésnapja alkalmából készült könyv szerkesztői „bekérező”-jéből: „A kötet címe jelképes. Az ünnepelt utóbbi évekbeli egyik érdeklődési köréhez, az abból írt akadémiai székfoglalójához is kötődik. A kapu kiterjedt szimbolikáját néprajzos körökben fölösleges magyarázni. Helyi értéként a *határ*, a *lehetőség*, az *átmenet* képzeteit emelnénk ki. Szétválaszt, értékel, közvetít. Szétválasztja a sajátot az idegentől, az ismerőst az ismeretlentől, az értékest az értéktelentől. Próbára tesz, szabályoz, átlényegít. Eligazít, összeköt, beavat. Jelöli a helyet, a gazdát, a státust. *Aranykapu*. Jellemzi az embert, a kutatót, az életművet. Pozsony Ferencet.” ● A kötetet tanítványai, tisztelői és barátai 2015. június 20-án adták át az ünnepeltnek a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Aula Magna Termében megtartott ünnepségen.

**NIGEL BARLEY: AZ ANTROPOLÓGIA NEM EXTRÉM SPORT (TYPOTEX KIADÓ, BP., 2015).** A könyvet az M. Cs. szignót használó recenzens alábbi szavaival ajánljuk tisztelt olvasóink figyelmébe: „A (kulturális) antropológia viszonya az isme-

retterjesztő irodalommal igencsak ellentmondásos. A távoli világrészeken élő »természeti« népek kultúrája a legtöbb laikus olvasó számára érdekes. Kevésbé rajonganak viszont az efféle népszerű néprajzi-antropológiai művek iránt maguk az antropológusok. Ők észreveszik a populáris művek hiányosságait, a jelenségek magyarázatának buktatóit, az antropológiai megfigyelés szabályainak felrúgását, vagy alaphból elutasítják azt, hogy a törzsi civilizációt a nyugati kultúrához hasonlítsuk (amit egy széles közönségnek író szerző nehezen kerülhet meg). Nigel Barley, a világ egyik legsikeresebb antropológus írója üdítő kivétel, hiszen az ő könyveit, főképp az afrikai tapasztalatairól írott Egy zöldfülű antropológus kalandjait, illetve itt tárgyalt művét még a szakmabeliek jelentős része is nagyra értékeli. Barley tehetsége abban áll, hogy sikeresen találja meg az egyensúlyt az olvasmányosság és a humor, illetve a szakmai alázat és a tudományos igényű leírás között. [...]” (Celebeszi szupersztár. Magyar Nemzet 2015. aug. 15. 29. old.)

**BARABÁS LÁSZLÓ: AZ OTTHONOSSÁG GYÖKEREI. NÉPISMERETI ÍRÁSOK, NÉPRAJZI TANULMÁNYOK.** Füttyögtetés és asszonyszínház, jávorfából muzsika és lakodalom, gúzssekér és székelly harisnya, ekléziakövetés és királynékereső, pünkösdi virágzás és csutakhúzás, farsangtemetés és betlehemes játék – mennyi szép és jó szokás, mely mind-mind az otthont jelenti. A földet, amelybe belegyökerezünk. Akarjuk vagy nem, érezzük és mindenüvé magunkkal visszük azt a különös nedvet, amely e gyökereken keresztül átszivárogva életet ad. Olyant, ami más, mint a többi élet. Mert a miénk. Ezt tudja és tárja fel Barabás László mindazok épülésére, akiket még érdekel. (Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2015. 314 old. + Képmelléklet)

**INTERJÚKÖTET MAGYAR ZOLTÁNNAL.** A közelmúltban látott napvilágot a Kairosz Kiadó Magyaroknak lenni című könyvsorozatában az az önálló interjúkötet, amely a jeles folklórkutatóval, Magyar Zoltánnal készített beszélgetést tartalmazza. E kötetben külön-külön fejezetekben vall a riportalany kiskőrösi gyökereiről, az egyetemi éveiről és a debreceni Néprajzi Tanszékről, választott otthonáról, a Dunakanyarról, valamint szakmai pályafutásáról az MTA Néprajzi Kutatóintézetébe kerüléséről és az utóbbi húsz évben végzett tudományos tevékenységéről. A beszélgetés során részletes kifejtést nyernek Magyar Zoltán fő kutatási területei: a vallási néprajz, a szentkultusz, a mesemondók egyéniségrepertoárja, a történetimonda-hagyomány, valamint készülő fő műve, a hamarosan megjelenő 12 kötetes magyar történetimonda-katalógus. Különösen színes oldalak olvashatók az interjúkötetben a folklórkutató néprajzi gyűjtőútjairól, a nagyszabású terepmunka során megtalált és az utókor számára megmentett népköltészeti értékekről, a magyar nyelvterület különféle tájain megismert népi egyéniségekről. A könyvet Magyar Zoltán műveinek (közel 70 kötet!) bibliográfiája zárja. Az interjút a rimaszombati Szegedi László készítette. (A teremtő népi képzelet. Magyar Zoltán néprajzkutatóval beszélget Szegedi László. Magyaroknak lenni 130. Kairosz Kiadó, Bp., 2015. 128. old.)

**SOLTÉSZ MÁRTON: CSALOG ZSOLT (ARGUMENTUM KIADÓ ÉS NYOMDA KFT., BP., 2015).** A könyvet Ayhan Gökhan alábbi szavaival ajánlják az érdeklődők figyelmébe: „Soltész Márton Király-díjas fiatal kritikus, irodalomtörténész jegyzi a Csalog Zsolt-monográfiát. Ehhez mérhető gazdag munka Csalog Zsoltról most



jelenik meg először. A könyvről mostanáig született kritikák mindegyike fontos és hiánypótló vállalkozásként üdvözli a monográfiát, s ha elvétele akadnak is vitatható részei, összességében Soltész a Csalog-életmű feltámasztásában, újragondolásában, más nézőpontból kezelésében betöltött szerepe vitathatatlan. Precíz és fontos monográfia, a bennünket foglalkoztató megannyi kérdés Csalogra és az akkori Magyarországra vonatkozóan jól alátámasztott válaszokra talál, a szerző mindennek utánajárt és mindent átgondolt. Rég olvastam ennyire élvezetes monográfiát, itt még a hivatkozások is izgalmasak. És ami ennél fontosabb, a Csalog-labirintusban Soltész nem hagy magunkra. Vignyáz az olvasójára, nem engedi el a kezét. [...]” (*Magyar Idők* 2016. febr. 27. 17. old.)

**KAISER OTTÓ: A MAGYAR NÉPMŰVÉSZET 1000 CSODÁJA.** „*Néprajzi tájegységeink nincsenek tekintettel kényszerű történelmi változásokra, a hegyek és folyók természetadta vonalai nem követik a politikai-földrajzi határokat. A letűnt korok szenvedélyes fotográfusa tehát hat ország több száz települését bejárja, hogy a magyar népművészet 1000 csodája címmel leltárba vegye és az olvasó elé tárja az egykor virágzó paraszti kultúra tárgyi emlékeit. De mi lesz a múzeumi tárgyakkal? A gömöri tárlaton látható kampós pásztorbottal, a medveshidegkúti tájházban kiállított pártával és főkötővel? A csaknem 500 oldalas fotóalbum erénye, hogy Kaiser Ottó időt szán az alkotásra, és olyan közel hajol egy-egy tárgyhöz, hogy még azt is észreveszi, ha az újra gazdára talál. A szerző nem emlékkönyvet nyújt át az olvasónak, inkább arra kíváncsi, mihez kezdünk a múlttal. Kézbe veszik-e, használják-e manapság a régi eszközöket? Milyen alkalmakkor kerül elő a népviselet, és hogyan ünnepelnek ma a Dunántúl, Felföld, Alföld, Erdély és a Délvidék falvaiban?*” – olvashatjuk a kötetről Tóth Ida recenziójában, amely a *Magyar Időkben* (2015. dec. 12. 15. old.) jelent meg. (Alexandra Kiadó, Pécs, 2015. 463 old.)

**IMAMEGHALLGATÁSOK BÁLINT SÁNDOR KÖZBENJÁRÁSÁRA.** Évek óta folyamatosan érkeznek hozzám az olyan híradások, amelyek a legkülönbféle ügyekben Bálint Sándor közbenjáró segítségéről szólnak. Egy szegedi és egy budapesti sokgyermekes család arról számolt be, hogy nehéz lakáshelyzetükben kilencedet tartottak, kérve Bálint Sándor segítségét – mindkét esetben váratlan gyorsasággal és sikerrel oldódott meg a kilátástalan helyzet. Talán a legismertebb példa három évvel ezelőtt történt, amikor az agyhalott édesanyjának az orvosok közreműködésével egészséges gyermeke született. Az orvoscsoport mögött egy kállósejnéni imacsoport állt. Ugyanők tudósítottak egy rákos beteg asszony állapotának javulásáról Bálint Sándor közbenjárására. A legfrissebb hír egy Tisza menti település könyvtárosától jött, aki olvasta a *Keresztény Élet* hasábjain megjelent írásomat Isten Szolgája példamutató életéről. Ez ösztönözte arra, hogy a közbenjárását kérje. A történetet saját maga írta le: „Egyetlen testvérem özvegyének amputálták a lábfejét érszűkület miatt. A seb nehezen gyógyult, sőt eljutott egy olyan stádiumig, hogy talán tovább kell csonkolni. A következő kontrollon kiderült, lassú javulás állt be, újra bizakodhat a gyógyulásban. Mióta ez a betegség tart, sokat imádkoztam gyógyulásáért, s a cikkek olvasása után Bálint Sándor közbenjárását kértem. A viszonylagos gyógyulás ebben az időben következett be. Bízom benne, hogy Isten további irtalmát is megtapasztalhatjuk.” (Barna Gábor egyetemi tanár beszámolója. *Vértanúink – Hitvallóink* XXII. 2016. 3. sz. 16. old.)

**HAGYOMÁNYŐRZŐ DÉL-AMERIKAI MAGYAROK.** „*Harminc éve kezdődött, és ma is tart: két évente összegyűlnek Dél-Amerika magyarjai, hogy azzal ünnepeljék az összetartozást, ami az otthonról hozott örökségből a legtávolabbi megmaradt. Vagyis a néptáncsal.*” Részletesebben lásd Lukács Csaba: *Belső föld.* Magyar Nemzet 2016. febr. 27. 21. old.

**PALÁDI-KOVÁCS ATTILA: MAGYAR NÉPISMERET A 19. SZÁZADBAN. ELŐFUTÁROK ÉS KLASSZIKUSOK.** Az etnográfia vagy népisme Herder műveinek hatására jelent meg Közép-Európában. Nálunk az irodalmi romantika mellett főként II. József nyelvredelete és a magyar nyelvújítás mozgalma irányította a figyelmet az adózó pór nép életére, nyelvére és hagyományvilágára. Tudományos igényű ország- és népismertetések, leíró statisztikai, topográfiai művek születtek már a XVIII. században is, azonban a szakosodás a tudományos kutatásban csak a XIX. század második felében ment végbe. A pozitívizmussal kiformalódó szaktudományok között a néprajz viszonylag későn, a 1880–90-es években önállósult. Kötetünk részint a reformkor néprajzi törekvéseit, a táj- és népleírásokat, illetve a leíró statisztikai, geográfiai művekben, Csaplovics János és Fényes Elek munkásságában fellelhető etnografikumoknak az értékelését tartalmazza. A magyar és a nemzetiségi népcsoportok „felfedezői” mellett figyelemmel van a messi népek magyar kutatóira is. Közülük többen a Magyar Tudós Társaság figyelmét, támogatását élvezték. A kötet második felében a magyar néprajzi kutatás XIX. századi klasszikusai közül Erdélyi János, Hunfalvy Pál, Herman Ottó, Herrmann Antal, Jankó János életútját és tudományos teljesítményét felmutató tanulmányok olvashatók. (Akadémiai Kiadó, Bp., 2016. 298 old. + Képmelléklet)

**BARTÓK-TÁRLAT NYÍLT A METRO GALÉRIÁBAN.** *Bartók Béla életét és munkásságát bemutató tárlat nyílt 2016. március 23-án a Metro Galériában, vagyis a budapesti metró 2-es 3-as és 4-es vonalán közlekedő szerelvényeiben. A kiállítás a zeneszerzőről készült fényképek és különböző idézetek segítségével mutatja be világának meghatározó elemeit. A képek mellett többek közt Bartók írásaiból, leveleiből és műveinek szövegeiből olvashattak részleteket az utazók.*

**TÁNCZOS VILMOS: CSÍKSOMLYÓ A NÉPI VALLÁSOSÁGBAN. (NAP KIADÓ KFT., BP., 2016).** „Kedves ismerősömmel, hazafelé baktatva a Budapesti Székely Kör legutóbbi rendezvényéről, mélységesen egyetérttünk abban, hogy amint vannak könyvek, amelyeket mindenkinek el kell olvasnia, vannak filmek, színdarabok, amelyeket mindenkinek meg kell néznie, úgy minden magyarnak, bárhol él is a világban, bármilyen vallású vagy akár ateista, egyszer (persze többször sem árt meg), legalább egyszer az életben el kell mennie a csíksomlyói búcsúba. El kell oda menni, mert olyan közösségi, olyan összmagyar érzés, amit máshol nehéz megtapasztalni. Az esemény, amelynek apropóján a fenti megállapítások megfogalmazódtak, Tánczos Vilmos *Csíksomlyó a népi vallásosságban* című könyvének a bemutatója volt. A Nap Kiadó gondozásában megjelent, rendkívül jól, éppen a pünkösdi ünnepeket megelőző hét közepére időzített nagyon igényes kiadványt Mohay Tamás néprajzkutató, tanszékvezető egyetemi tanár mutatta be az egybegyűlt érdeklődőknek. [...] Ajánlott olvasmány azok számára, akik idén sem jutottak el a csíksomlyói búcsúba, azok számára, akik most mentek először, azok számára, akik már többször borultak le a kegyszobor előtt, magyarul mindenki számára, minden magyar számára.” (Breuer Csilla: Ajánlott olvasmány pünkösdre és azutánra is. *Magyar Idők* 2016. máj. 14. 17. old.)

**MEGÚJULT A MÚZEUMCAFÉ.** 2007 októberében jelent meg a Szépművészeti Múzeum gondozásában a magyar muzeológia magazinja, amely fennállása óta mérvadó szakmai lappá nőtte ki magát, ráadásul több hazai és nemzetközi díjazndíjat is kiérdemelt. Ennek ellenére a szerkesztőbizottság 2016 tavaszán új irányt vett, átgondolta az induláskor megfogalmazott ars poeticát, a tartalmi koncepciót és a formát. Jó döntés volt a váltás. Tanulmánykötetként lehetne a leginkább aposztrofálni az új MúzeumCafét. Archaizáló a külleme, a tartalma, mégis magán viseli azokat a jegyeket, amelyeket egy modern művészeti könyvtől el lehet várni. Tipográfiája a sűrű kiemelések ellenére is letisztultabb és átláthatóbb, mint a korábbi magazinban, a kép és a szöveg aránya is harmóniába került. A lapban a tanulmányokat rövid szakmai hírek fogják közre, szokás szerint pedig az anyagok rövidített angol nyelvű összefoglalója zárja a kötetet.

**SÁRKÁNY MIHÁLY: TÁRSADALOM ÉS GAZDASÁG. VÁLOGATOTT SZOCIÁLANTROPOLÓGIAI ÍRÁSOK.** A magyar néprajztudományban egyre nagyobb teret nyer napjainkban az a felfogás, amely a „néprajzot” és a „szociokulturális antropológiát” egységben látja, s a kettőt elválaszthatatlan egységnek tekintve együttlé. E felfogás talán legfajtsúlyosabb képviselője – immár fél évszázada – Sárkány Mihály. Munkásságának épp az a tény kölcsönöz kiemelt jelentőséget, hogy néprajzban és antropológiában, Európában és Európán kívüli témákban egyaránt otthonosan mozog, kölcsönös megtermékenyítő hatást váltva ki, közvetítő szerepet töltve be a magyar társadalomtudományokban. Jelen tanulmánykötet 1970 és 2013 között készült, mára sok tekintetben klasszikussá vált – ám jelentőségükhöz képest mégis méltatlanul szűk körben ismert vagy forgatott – írásaiból ad közre újfent 37 művet. A válogatás az idén 70. születésnapját ünneplő szerző magyarországi kutatásaira, magyar témájú írásaira, mindenekelőtt „szociálantropológiai” és „gazdasági antropológiai” munkásságára koncentrált. A tanulmányok nagyban-egészben három nagy tematikai csoportra oszlanak. Az első kettőt a címbeli „társadalom” és „gazdaság” szavak fedik le, a harmadik pedig az „elmélet, kutatási irányzatok, tudománytörténet” fogalmaival írható körbe. E három téma természetesen csak mesterségesen választható el egymástól, hiszen Sárkány Mihály számára – holisztikus látásmódja következtében – társadalom és gazdaság kölcsönösen feltételezik egymást, a kettőt egységben látja és látatja mindenkor. Elméleti-módszertani és tudománytörténeti tájékozottsága pedig átüt szinte minden írásán: saját anyagát és arra épülő mondanivalóját nemzetközi diskurzusokba ágyazva, elméleti kérdések megvilágítására használja. A tanulmánygyűjtemény nemcsak napjaink egyik legbefolyásosabb néprajzkutató-szociálantropológusának tevékenységéről ad újszerű keresztmetszetet, de írásain keresztül felvillantja mindazokat a lehetőségeket is, amelyek a magyar néprajz gazdagításához és antropológiai szemléletű megtermékenyítéséhez új meg új szempontokat nyújtanak. (Kultúrák keresztútján 22. Összeáll.: Vargyas Gábor. L’ Harmattan Könyvkiadó–MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Bp., 2016. 564 old.)

**MESÉKKEL TANÍTANAK JOGTUDATOSSÁGRA.** Az elveszett madártoll a címe annak a gyermekjogokról szóló, óvodásoknak írt mesekönyvnek, amely jól példázta, hogy a jogtudatoosságot nem lehet elég korán kezdeni. Az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (OBDK) Boldizsár Ildikó mesekutató és Lackfi Margit illusztrátor közreműködésével készítette el a mesekönyvet, miután tavaly nagy sikere volt a nevelőotthonban, illetve nevelőszülőknél élő gyerekek számára készített hasonló kötetnek. A könyv meséin keresztül a gyerekek megismerkedhetnek saját

*jogaikkal, a történetek segítenek értelmezni és helyesen használni azokat, miként azt is, hogyan tartásukban mások jogait. (H. É. Magyar Idők 2016. máj. 27. 4. old.)*

**ORVOSISTENEKTŐL A HORTIKULTURÁLIS UTÓPIÁIG.** A kötet tanulmányai a tágan értelmezett, a hivatalos vallástól a mágiáig terjedő vallás határain belül sokféle módszerrel, változatos témákat elemeznek. A modern vallási jelenségek gyökereinek feltárásával két tanulmány foglalkozik. Tóth Anna Judit a római Kalendae Ianuariae ünnepének kora császárkori forrásai alapján fejt fel az újév és a farsang modern kori ünnepléséhez vezető szálakat. Csepregi Ildikó a kegyhelyek álomban gyógyító szentjeit, az inkubáció latin és bizánci formáinak közös késő antik, kora keresztény gyökereit vizsgálja. Vidacs Bea kutatása szintén a kegyhelyek és a hozzájuk kapcsolódó kultuszok vizsgálatára irányul: egy magyarországi látóasszony tevékenységét egy libanoni látóasszonyéval összevetve mutatja be. Több tanulmány értelmezi a népi vallásosság jelenségeit a hivatalos, doktrinális vallásosság kontextusában. Szacsavay Éva a református felekezeten belüli tudásáramlás mikéntjét szemlélteti egy XIX. század eleji somogyi református lelkész prédikációszövegének elemzésével. Iancu Laura a moldvai katolikusság XIX. századi történetéről ad – újonnan feltárt levéltári forrásai alapján – körképet, a hivatalos és az egyéni vallásosság kapcsolatainak fényében. Takács György a gyimesi csángóknál végzett terepmunkája alapján a könyvírás és olvasás kérdéseit járja körül. Balatonyi Judit írása a gyimesi csángók szerelemkonceptiójának változásáról a rontás és boszorkányság kérdéskörét is érinti. A boszorkánysággal kapcsolatba hozható jelenségek történeti szempontú feldolgozása jelenik meg Pócs Éva tanulmányában, amelyben a XVII–XVIII. századi boszorkányperekben fellépő táltosok közösségi szerepét, hivatásukhoz való viszonyukat elemzi. Az alternatív vallásos mozgalmak kérdéskörével két cikk foglalkozik. Peti Lehel moldvai terepmunkán alapuló írása három eltérő etnikai hátterű (csángó, román és roma) pünkösdista csoport vallásgyakorlatára irányul; Kis-Halás Judit a modernizálódó-globalizálódó vallási élet egy sajátos szeletét mutatja be a New Age spiritualitás egy oroszoktól Magyarországra érkezett irányzatának vizsgálata alapján. A szövegfolklorisztikai kutatásokat Nagy Ilona tanulmánya képviseli; ő a magyar folklór parabiblikus szövegeire irányuló tanulmányai bevezetéseként az apokrif fogalom változásait tárgyalja. A kötet a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén 2013-ban alakult valláskutató munkacsoport sorozatának tagja. Szakembereknek és laikusoknak egyaránt ajánljuk; mindazoknak, akik a vallásosság különböző korokban és helyszíneken megnyilvánuló formái iránt érdeklődnek. (*Tanulmányok a Kárpát-medence vonzáskörzetéből. Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából* 2. Szerk.: Hesz Ágnes–Pócs Éva. Balassi Kiadó, Bp., 2016. 416 old.)

**ODALETT TÜRKEVE UTOLSÓ SZÉLMALMA.** „*Türkeve tizenhárom szélmalmából mindössze egy maradt állva. A második világháború után a szovjet katonák estek neki a vitorláinak, később a malomköveit szedték ki, és tettek a helyére villanymotort. A történelmi barbarizmus dacára a Molnár-féle szélmalomban mégis egészen a Kádár-korszak végéig őrlötték a gabonát és darálták a kukoricát. A »forráshiányt« azonban már nem bírta ki, ezért 2016. május 11-én ez az épület is összedőlt. Mivel a malom kétharmad részben egy ellenzéki politikus által vezetett egyesület birtokában van, a földre hullott cserepek és a romok alá szorult néprajzi értékek között a nagypolitika is kutakodni kezdett» – ez a rezüméje Tompos Ádám Szélcsend című, a Magyar Nemzetben (2016. máj. 28. 24. old.) megjelent írásának.*

**SZEGEDI BOSZORKÁNYPEREK 1726–1744.** A maga korában európai hírű botrány volt a szegedi boszorkányperek lefolytatása, a több ember halálát, köztük a Rósa Dániel egykori városbíró elmarasztaló súlyos ítéletek és a nyilvánosság előtt zajló tömeges kivégzések végrehajtása. A kötetben előforduló vádlók, vádlottak vagy tanúk többsége a városfalak belső peremén és a belvárosban élő módosabb, esetenként gazdag polgárok soraiból került ki. Mivel a szegedi perek nagy részét Reizner János 1900-ban már közölte, célszerű volt a levéltári állományt újra átvizsgálni. Az újonnan feltárt dokumentumok immár teljes terjedelemben most kerülnek elsőként kiadásra. Ezek átírasi munkálatait Brandl Gergely végezte el. Kötetünk újraközli Reizner János, Oltvai Ferenc feltárásait, de minden esetben pótolja az általuk nem közölt szövegrészeket, hiányokat is. Munkacsoportunk újabb perfeltárásának eredményeként a korábbi 12 helyett immár 17 esetet teszünk közzé a boszorkányságkutatás hasznosítására. *(A magyarországi boszorkányság forrásai. Várostörténeti források 5. Szerk.: Brandl Gergely–Tóth G. Péter. Balassi Kiadó–Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Budapest–Szeged, 2016. 478 old.)*

**BUKOVINAI SZÉKELY TÁJSZOPA SZEKSZÁRDON.** *Bukovinai székely közösségi házat avattak 2016. június 18-án Szekszárdon, a székelyek Bácskába érkezésének 75. évfordulóján. Szilágyi Péter nemzetpolitikáért felelős helyettes államtitkár az átadáson mondott köszöntőjében hangsúlyozta: nincs a magyarságnak még egy olyan csoportja, amelynek annyiszor kellett megtapasztalnia az állandó üldöztetést. A most átadott közösségi házban kialakítottak egy székely tájszobát is. (MTI)*

**BÁRTH DÁNIEL: A ZOMBORI ÖRDÖGÚZÓ. EGY 18. SZÁZADI FERENCES MENTALITÁSA.** A szerző egy horvát származású ferences szerzetes, Rochus Szmendrovich (1727–1782) élettörténetén és az általa írott leveleken keresztül közelít a XVIII. század vallási életének különböző vonatkozásaihoz, kiváltképp a démoni megszállottság és az ördögűzés témaköréhez. Egy páratlanul jól dokumentált botrány nyomán emeli ki Rochus atyát ebből a névtelenségből: ő volt ugyanis a főszereplője annak az ördögűzési skandalumnak, amely lokális szinten nagy port vert fel a bácskai Zombor városában 1766–1769 között. Mi történt a ferencesek által ellátott plébániatemplomban? Milyen szándékok és törekvések mentén szolgálta ki a helyi és környékbeli hívek igényeit az a ferences, aki nem sokkal érkezése után harcba szállt a démoni megszállottságban szenvedők meggyógyítása érdekében? Milyen szerepet játszott a katolikus és ortodox lakosságú város belső politikai életében? Mi állhatott az őt övező rajongás hátterében? Sok ilyen és ehhez hasonló kérdés kerül elő a kötetben, amely a hajdani konfliktus okainak megfejtéséhez többféle – társadalom-, egyház-, liturgia- és mentálitástörténeti – kontextust vázol fel. A kötet – a szerző reményei szerint – több ponton túllépi az esettanulmány határait: a szereplők szándékai és indítékai mentén modellezhetővé válik a XVIII. századi egyházi gondolkodásban rejlő eltérések mibenléte, a papi attitűdök változatossága, valamint a korábbi korok jellemző népi igényeinek felszín alatti továbbélése. *(Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet Európából 3. Balassi Kiadó, Bp., 2016. 316 old.)*

**ÚJ NEMZETI MÚZEUM.** *2016. júliusban döntötte el a kormány, hogy a Nemzeti Múzeumot „múzeumi negyedé” bővítik. A Pollack Mihály téri Károlyi-palota és az Esterházy-palota – amelyben a rádió Márványterme is található –, valamint a Bródy Sándor*

*utcai Stúdiópalota is megújul, a múzeum kutatóközpontjainak adhat otthont. A tér másik két épületét, a rádió irodaházát és az üzemépületét lebontják. Korábban azt tervezték, hogy az Országos Széchényi Könyvtár költözik a rádió épületeibe, ám a könyvtár végül a budai Várban maradt.*

**FELVILÁGOSODÁS ÉS BABONASÁG. ERDÉLYI NÉPHIDELEM-GYÚJTÁS 1789–90-BEN.** 1789-ben Brukenthal Mihály, a fogarasi kerület biztosa körlevelet intézett mintegy húsz lelkészhez és ebben választ kért arra, hogy milyen hiedelmek, babonás szokások, rítusok élnek a nép körében. Három szász evangélikus, három magyar református, egy unitárius magyar és egy görögkatolikus román lelkész számolt be tapasztalatairól. A kötet a XVIII. század végi népi mentalitás egyik eddig legizgalmasabb dokumentuma. Nemcsak Erdély különböző nyelvű és eltérő felekezetű népességének hiedelmeit mutatja be, hanem az értelmiségi gondolkodásra is fényt vet, jelzi, hogy milyen mélyen tudtak behatolni lelkészek a népi képzeletvilágba, és azt is láttatja, hogy külföldi tanulmányaik után milyen – olykor ellenséges – közegbe kerültek Fogaras vidékén. Az előszó elsősorban Brukenthal tevékenységét mutatja be: miként próbálta kortársainál jóval nagyobb fogékonysággal bizonyos jelenségek (például a Horea-felkelés) indítékait megismerni; a nagyszabású szabadkőműves páhollyal a háttérben, amely Brukenthal kezdeményezésének szellemi táptalaja volt. A kötet második fele tartalmazza magát a kérdőívet: Michael von Brukenthal körkérdését, valamint a kérdéseket megválaszoló Baló Bálint, Samuel Barbenius, Jacob Bayer, Michael Binder, Bodor János, Ioan Halmaghi, Köpetzi Bodos Sámuel, továbbá Johann Gottfried Schenker lelkészek válaszait, akik a parókiájuk, illetve plébániájuk közösségében ismert hiedelmek, az ott gyakorolt mágikus praktikák részletes, német, magyar vagy latin nyelvű leírását adják. Mindezzel a szerző a művelődéstörténet, vallástörténet, vagy a népi vallás és a hiedelmek kutatóinak, valamint a felvilágosodás kori mentalitás iránt érdeklődő művelt olvasónak egyaránt páratlanul érdekes tudás- és olvasmányanyagot nyújt. (Fontes Ethnologiae Hungaricae XII. L' Harmattan Könyvkiadó–PTE Néprajz-Kulturális Antropológiai Tanszék, H. n., 2016. 300 old.)

**NÉPDALOS KARAOKE.** *Hiánypótló kiadványt készített 2016 nyarán a Hungarian FolkEmbassy – Magyar Népzenei Nagykövetség: az együttes barátaik segítségével megjelentette az első népzenei karaoke DVD-t Felsütött a nap az égre címmel. A hétértékes népzenei anyagot tartalmazó duplalemezes DVD Rosonczy-Kovács Mihály azonos című népdalokönyve alapján készült karaoke kezelőfelülettel, olyan kiváló népdalénekesek közreműködésével, mint Sebestyén Márta, Bognár Szilvia, Hetényi Milán, Kubinyi Júlia, Tintér Gabriella és Gócs Gergely.*

**FALUSI TURIZMUS.** „Meghaladta a 2009-es szintet idén a falusi turizmusból élők forgalma. A tavalyi 470 ezres vendégszám után ebben az évben ennél is többen, legalább félmillióan fordultak már meg a hivatalosan jegyzett vidéki magán szálláshelyeken – közölte a Magyar Időkkel a Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének elnöke. Szabó Géza elmondta, jelentősen nőtt a minőségi szolgáltatások iránti igény a magyarok körében, miközben a piaci szereplők száma is meredeken emelkedik több régióban.” (Magyar Idők 2016. szept. 2. 16. old.)

**A FONÓ A NEGYEDIK A WOMEX LISTÁJÁN.** *A világ húsz legjobb világzenei kiadója között a negyedik helyre került a Fonó Budai Zeneház több száz versenyző közül*

*a világzenei expo, a Womex listáján. A Fonó negyedik éve szerepel a legjobb kiadók között és idén érte el a legjobb helyezést. A szakmai elismerés odaítélésékor 25 ország mintegy 50 szakembere vesz részt a döntésben, az egy-egy ciklusban – augusztustól augusztusig – megjelenő hanghordozók közül választanak. A Fonó Lajkó Félix Most jöttem, a Buda Folk Band Saját gyűjtés és a Cimbaliband Moldva című lemeze, valamint Herczku Ágnes Live at Womex című és a Zűrös Banda első albumának köszönhetően került a rangos helyre. Az első helyezettnek a Womexen díjat adják át; idén – akárcsak tavaly – a német Glitterbeat Records vehette át a listaelsőnek járó elismerést. A második helyen a brit Real World Records, a harmadikon a szintén brit ARC Music végzett. (MTI, 2016. szept. 27.)*

**A MAGYAR NYELV BRAZÍLIÁBAN ÉS KÍNÁBAN.** 2015 óta tanulhatnak az érdeklődők magyar nyelvet és kultúrát a braziliai Sao Paulóban, az Universidade de Sao Paulo (USP) egyetemen. A kezdeményezés a Magyar Rektori Konferencia, valamint a Pécsi Tudományegyetem Ibéro-Amerika Központ (PTE-IAK) szervezésében, a Magyar Nemzeti Bank (MNB) Pallas Athéné Domus Animae (PADA) Alapítványának szakmai és anyagi támogatásával valósult meg – tudtuk meg az MNB-től. A kurzuson már több mint száz diák tanul magyarul és ismerkedik a kultúránkkal. Felmerülhet a kérdés, vajon ki akarhat Brazíliában magyarul tanulni. Dél-Amerika valamennyi országában élnek magyarok, de aktív közösségek ma már csak Argentínában, Brazíliában, Venezuelában és Uruguayban vannak. Tíz- és százezer közöttire teszik azon brazil állampolgárok számát, akik magyar felmenőkkel rendelkeznek, és számon tartják eredetüket, legnagyobb részük Sao Paulo vonzáskörzetében él. A magyar nyelv és kultúra oktatása a kilencvenes évek elején kezdődött Sao Paulóban, az USP Bölcsészettudományi Karán: a Keleti Nyelvek Tanszéken a hallgatók magyar nyelvi történeti-leíró előadásokon vehettek részt, azonban a kurzus a kilencvenes évek közepén megszűnt. A magyar nyelv és kultúra oktatását 2014-ig a Sao Pauló-i magyar közösség vezetősége tartotta fenn a Magyar Házban indított tanfolyamokkal. • Többéves előkészítő munkát követően hivatalosan 2016 szeptemberében nyitotta meg kapuit a magyar szak a Sanghaji Nemzetközi Tanulmányok Egyetemen (SISU). Ezzel megkezdte működését Kínában a magyar nyelv és kultúra második – a magyar állam által delegált lektorral működő – hiteles oktatási helyszíne. A szakot és az ahhoz kapcsolódó magyar kulturális hetet ünnepélyes keretek között 2016. október 10-én nyitotta meg Hammerstein Judit, a Külügyminisztérium külföldi magyar intézetekért és nemzetközi oktatási kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára és Cao Deming, a SISU rektora.

**OLASZ FERENC.** „Pléhkrisztusok, szobrok, stációk, kápolnák, templomok, arcok, kezek, szemek. Szentség, imádság, elmélyültség. Olasz Ferenc fotográfus, filmrendező világa ez, aki a népi vallásosság tárgyi emlékeinek bemutatását tekintve legfontosabb feladatának. Nehéz feldolgoznia, hogy az átkosban gyakrabban vetítették a köztévében vallási témájú filmjeit, mint manapság.” – így kezdődik az a róla szóló, Varga Attila által írt cikk, amely a Magyar Nemzetben (Hét autó. 2016. okt. 29. 27. old.)

**BETLEHEMEZÉS – PUFÁJKÁBAN.** „Szovjet őrrakéták csillagszóró helyett, rongyokkal díszített tuja karácsonyfa gyanánt, kenyérhéjlakoma az ünnepi asztalon – százezernyi, Szovjetunióba hurcolt magyart ért a szenteste Sztálin országában 1945 és 1955 között. A kényszermunkára fogott rabok azonban csaknem mindig kerítettek alkalmat

arra, hogy valamilyen módon megtartsák az ünnepet. [...] Amennyire lehetett, az ünnephez kapcsolódó népszokásokat is megtartották: Antalfy István visszaemlékezéséből kiderül, 1945-ben a magyarok a szovjetektől kapott vattakabátot kifordítva »subává« alakították, és betlehemes énekeket énekeltek a magyar körletekben – azaz gyakorlatilag pufajkában betlehemeztek. Abban a táborban, ahol Olofsson Placid raboskodott, még »tűzijáték« is került csillagszóró helyett: az áramfejlesztőnél dolgozó magyarok elintézték, hogy rövidzárlat miatt sötétbe boruljon a tábor, így a rabok teljes »pompájukban« láthatták a színes rakétákat, amelyeket az örök lövöldöztek fel, hogy bevilágítsák a hómezőt, nehogy a foglyok a sötétség leple alatt megszökjenek. [...]” Részletebben lásd Veczán Zoltán: Pufajkában jöttek a betlehemesek. *Magyar Nemzet* 2016. dec. 28. 5. old.

**ELHUNYT FÁTYOL TIBOR ZENESZERZŐ.** *Életének 82. évében 2017. január 5-én Győrben elhunyt Fátyol Tibor zeneszerző, az erdélyi magyar zenei élet jelentős alakja. Fátyol Tibor zenész család sarjaként született Kolozsváron 1935. október 9-én. A kolozsvári Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskolán szerzett diplomát zeneszerzés-karmester szakon. 1959-től a Ciocarlia román népi együttes folkloristája és zenei vezetője volt. Balettek, szimfonikus művek, kamarazenék, valamint színpadi zenék és népdalfeldolgozások szerzője. Megannyi magyar és román költő verseit zenésítette meg. Lászlóffy Aladár verseire dramatikus oratóriumot, Lászlóffy és Szilágyi Domokos verseire a cappella kantátát szerzett. Magyarul és románul is közölt kritikákat, zenei tárgyú írásokat a romániai kulturális sajtóban. 1988 és 1992 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolán tanított, 1978-tól 1990-ig a Maros Művészegyüttes művészeti titkára volt. 1993-ban Magyarországra költözött, és visszavonult a közéletből. (MTI)*

**KÖTETEK PÉTER LÁSZLÓ MŰHELYÉBŐL.** 2017. januárban töltötte be 91. életévét Péter László irodalomtörténész, néprajzkutató, a szegedi egyetem professor emeritusa, Szeged város díszpolgára, a modern magyar irodalom tudós kutatója, József Attila, Juhász Gyula, Móra Ferenc és Tömörkény István életművének egyik legjobb ismerője, az *Új magyar irodalmi lexikon* főszerkesztője, az irodalmi szövegek kritikai kiadása szabályzatának kidolgozója – több mint száz önálló kötet szerzője. Tavaly a kerek évforduló, a kilencvenedik születésnap alkalmából a Szegedi Tudományegyetem Magyar Irodalom Tanszéke kiadta bibliográfiájának Gyuris György által összeállított harmadik – az 1996 és 2015 közötti időszakot összegző – kötetét, a Tisza-parti város bibliotékája, a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár pedig megjelentette az egykoron Péter László szerkesztette *Szegedi Műhely* című folyóirat repertóriumát. Nemrégiben három önálló kötete is napvilágot látott. A *Löw Immanuel* című könyv (2015) a szegedi egyetem Kulturális Antropológia és Néprajzi Tanszéke, a *Tejtestvéreink* című, négy esszét tartalmazó kiadvány (2016) a szegedi Belvedere Meridionale Alapítvány, míg az *A gözösnék csattog a kereke* című, a vasútról szóló és a vonattal kapcsolatos népdalokat közlő összeállítás (2016) a szintén a csongrádi megyeszékhelyen működő Pelikán Egyesület és a Vasúttörténeti Alapítvány gondozásában jelent meg.

**PÁVAI ISTVÁN KITÜNTETÉSE.** *A Magyar Kultúra Napja rendezvénysorozat díjátadó gálával zárult 2017. február 12-én Székelyudvarhelyen. Az Udvarhelyszék Kultúrájáért Egyesület Életműdíját ez alkalommal a székelyudvarhelyi születésű, Székelykeresztúron nevelkedett, jelenleg Budapesten élő, szelíd és alázatos személyként jellemzett*



*Pávai István népzenekutatónak ítélték oda. Fiatalabb korában a Hargita Megyei Népi Alkotások Házának volt a zenei irányítója, a csíkszeredai Művészeti Népiskola tanára, a marosvásárhelyi Maros Művészegyüttes művészeti titkára. Még Budapestre költözése előtt a sepsiszentgyörgyi Háromszék Táncegyüttesnél tevékenykedett szakmai tanácsadóként, később zenei szerkesztő, majd a kulturális műsorok osztályvezetője volt a Marosvásárhelyi Rádiónál. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Zenetudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszékének docense, a Hagyományok Háza keretében működő Folklórdokumentációs Könyvtár és Archivum vezetője. (<http://folkradio.hu/hir/7061>)*

**XXI. CSÁNGÓ BÁL.** 2017. február 18-án a budapesti Millenáris Park adott helyet a már hagyományossá vált ünnepnek, amely a csángó magyarok szokásait eleveníti fel minden évben, széles közönség előtt. Németh Zsolt, az Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke kiemelte, hogy tudósítanunk kell az anyaországban élőkkel és az egész világgal, hogy a moldvai csángó kultúra unikális nyelvi, néprajzi érték, a bál pedig lehetőség arra, hogy a fiatalok is megismerjék a népcsoport szokásait, zenevilágát. A csángó bált 2017-ben huszonnegyedik alkalommal rendezték meg Budapesten.

**SEBESTYÉN GYULA PESTI LAKÁSA.** Háztól házig – Történetek a megújuló Palotanegyedről címmel érdekes helytörténeti kötet látott napvilágot Budapesten 2017-ben, a Budapest Főváros VIII. Kerület Józsefvárosi Önkormányzat kiadásában, Papp Luca szerkesztésében. „A Palotanegyed mindig is Józsefváros ékköve volt. Neves építészek által tervezett fényűző palotái és művészeti értékei Budapest kiemelkedő városrészévé tették. [...] Gazdag történelmének köszönhetően a negyed szinte minden épülete rejt valamilyen érdekes történetet” – olvashatjuk Kocsis Máté polgármester előszavában. A Krúdy Gyula utca 6. sz. ház leírása, bemutatása (72–73. old.) számunkra is figyelemre méltó, ugyanis egy időben ebben lakott nejével egyik jeles elődünk, Sebestyén Gyula: „Sej Vargáné. Vargáék élettörténete tulajdonképpen eddig szokványosnak mondható. Am a levéltári dokumentumokat lapozgatva egy furcsa szerelmi história és örökösödési perpatvar látszik kirajzolódni a későbbiekben. Varga István neje ugyanis nem sokkal a ház felépülte után meghalt. Am a férj nem maradt hosszan egyedül: 1901-ben elvette a Zerge (ma Horánszky) utca 21-ben, tehát gyakorlatilag a szomszédban lakó Hönl Annát (Kern Ferenc vendéglős özvegyét). Varga ugyan még az új házasság előtt átírta a házat leánya, Varga Etel nevére, aki már ekkor dr. Sebestyén Gyula felesége, am az új feleséggel együtt a régi lakásban, azaz itt folytatta életét. A Varga család tehát továbbra is a házban lakott, látszólag szeretetben és egyetértésben, de 1908-ban, a család fő halála után felborult a családi béke. A mostoha és az édeslány pereskedésbe kezdett, a kérdés, hogy ki legyen a ház haszonélvezője. Hönl Anna végül elhagyta a József utcai lakást, mert Varga Etelnek ítélte a bíróság a ház haszonélvezeti jogát, sőt a perköltségeket is a nyakába varrták. A szomorú özvegy azonban nem sokáig hullajtotta könnyeit: 1920-ban már mint Cziprián Jánosnét találjuk meg a lakcímjegyzékben, ismét a régi lakhelyén, a Horánszky utcában... A pereskedésben megismert Varga Etel személye azonban nem csak a fenti történet miatt érdekes. Férjével, dr. Sebestyén Gyulával egészen a lakcímszeírás végéig, tehát 1928-ig szerepelnek a lakók között, de feltételezhetjük, hogy később is tulajdonosai voltak a háznak. A tulajdonosi lakásban élő Varga-lány és férje is jól ismert személyiségek voltak az értelmiségi körökben: a férfi a Magyar Néprajzi Társaság elnöke, igazi folklorista volt, aki sokat foglalkozott a

rovásírással, gyűjtötte annak emlékeit, kutatta a magyar néphagyományokat. A megbecsült tudós a Nemzeti Múzeumban kezdte pályáját múzeumórként, majd számos szakmai előrelépést téve, doktori címet is szerezve, 1919-ben onnan is ment nyugdíjba. Ekkortól kezdve leginkább híres, romantikus stílusú balatonszepezdi villájában élt, s ott folytatta tudományos munkásságát, de sokat tett a balatoni idegenforgalom fellendülésének érdekében is – többek közt ő hívta életre a Balatoni Társaságot. Miután rajongással szerette a Balatont, ezért vélhető, hogy ebben a házban csak keveset időzött, ám pesti tartózkodásai idején minden bizonnyal itt szálltak meg – ha nem másért, mint a munkahely, azaz a Nemzeti Múzeum közelsége miatt.”

**BUSÓK. Busónak lenni.** „Néprajzkutatók máig vitatkoznak, mi a titka a busójárás elképesztő sikerének, miképpen lett hungarikum. Bármennyire elfogadjuk is az eredetmesét, hogy tudniillik ősbúsóink a törökök kiűzésében hervadhatatlan érdemeket szereztek anno (éjszakai megjelenéseikkel rendre frászt hoztak a babonás hódítókra), csak példa nélküli, hogy évről évre többen keresik fel az ijesztő szörmókok mohácsi találkozóját. Egyetlen végeláthatatlan menetelés a busóünnep. Ha vannak is próbált stációk (etetők, itatók, vásárfia-árudák), az egész az önfelédlt vándorlásról szól. Hömpölyögsz a sokezres tömeggel (százazres a mostani!), miközben azt sem tudod, kit takar a melléd sodródó, ijesztő figura. Mert nem biztos, hogy a külseje sugallta martalóc lapul odabent, lehet, vinyerga kistisztviselő feszít a szőruniformisban, vagy sápadt alanyi költő, bárki. (Csak a belőlük áradó kisüsti illata közös...) Egyik feltételezés szerint a busójárás sikerét a szereplők inkognitója okozza. Egy másik elmélet úgy tartja, a maszk alatti »másik világ« iránti vágy a lényeg, ez az, ami különös tudatállapotot okoz az ünneplőben. Nincs férfiember, akinek a fejében ne fordulna meg ilyenkor, el kéne szegődni busónak mielőbb... Nagy vihar kerekedik az asszonyi szívekben is: hej, de legény lehet az az ormótlan szörkupac, azokkal a szarvakkal, ott! Eltakart arcú busómenyecskék is sürögnek-forognak a tömegben, járásuk dallamos. Míg hömpölyögsz a sokadalommal, észre sem veszed, szép lassan nemzetközivé lettél: fejedben bunyevác csákó, nyakadban rác marhakolomp, sokác sajtot majszolsz, japán turistákat kerülgetsz. Mindössze a riadtan beléd csimpaszkodó asszonyod magyar. Hungarikum.” (Pilhál György. *Magyar Nemzet* 2015. febr. 16. 7. old.) • **Angol magazin a busójárásról.** „Februárban egy magyar kisvárosban, Mohácson a helyiek szarvasszörnyeknek öltöznek, forralt bort és házi készítésű pálinkát isznak, és olyan nagy ricsajt csapnak, ami emberileg csak lehetséges – kezdi a mohácsi busójárásról szóló beszámolóját az *Atlas Obscura* című angol nyelvű online turisztikai magazin. A honlap később figyelmezteti az olvasóit arra, hogy – ahogy általában az efféle fesztiválokon – busójárás idején igen sok alkohol szokott fogyni, és a busók esetenként részegek lehetnek. Azt is kiemelik, hogy a nézők bajosan maradhatnak ki a vigasságból. Az a legkevesebb, hogy lisztet szórhatnak rájuk, de az italkínálás után sokakat egyszerűen elragadnak táncolni, mulatozni. Szálláshelynek az angol nyelvű portál szerkesztői a közeli Villányi borvidéket ajánlják. [...] (Molnár Csaba. *Magyar Nemzet* 2016. febr. 1.) • **Idén is siker a busójárás.** Hatalmas tömeg várta tegnap a mohácsi utcákon a busók felvonulását és az azt követő mulatságot. Összesen 1500 maskarást láthattak az érdeklődők. A télűző népszokás minden évben egyre többeket csábít Mohácsra, idén rekord is várható – közölte tegnap a *Mohácsiújság.hu*. A szervezők becslései szerint a kiemelt rendezvények 80–100 ezer látogatót vonzanak. A busójárás hat napja alatt harmincnál is több helyszínen mintegy nyolcvan programra várják az érdeklődőket. A busók tegnap kora délután csónakjaikkal a Mohácsi-

szigetről átkeltek a Dunán, a délutáni felvonulás után a kompról a folyó vizére bocsátották a kimúlt telet jelképező fakoporsót, sötétedéskor pedig meggyújtották a főtéren álló, rőzséből összehordott hatalmas máglyát. A mohácsi jelmezesek ma már házról házra járva mutatják be télüző tudományukat, a húshagyókeddi zárónapon pedig újabb máglyán elégetik a zord évszakot szimbolizáló koporsót. Mohács messze földön híres farsangi fesztiválját egy 1783-as feljegyzés említi először. (K. Sz. *Magyar Nemzet* 2017. febr. 27. 2. old.) • **Busók Budapest–Józsefvárosban.** „Jöjjön a tavasz! – üzenik minden februárban a kereplőkkel, botokkal, hangosan kurjongatva és énekelve felvonuló busók. Bizony, a mohácsi eredetű busójárás ihletésére ma már sok helyütt rendeznek hasonló eseményt. Józsefvárosban hatszáznál több gyerek volt kíváncsi a Mohácrról Budapestre látogató busók felvonulásra. [...] Józsefvárosba egyenesen Mohácrról érkezett néhány busó, akiket a Pitypang Tagóvoda növendékei között Sántha Péterné alpolgármester köszöntött a Teleki téren. Az alpolgármester szerint az ilyen események azért fontosak, mert így a legfiatalabbak nem csak papírízű tudást szereznek a régi népi hagyományokról, nem csak könyvek, filmek, kiállítások alapján ismerik meg azokat, hanem személyesen is. A busók a hozzájuk csatlakozó sokác lánykóruossal és a zenekarral együtt a Mátyás tér felé vették az irányt, és útközben egyre többen csatlakoztak hozzájuk. A menetet nehéz lett volna nem észrevenni, hiszen áthaladt Józsefváros központján: a Tavaszmező utcán, a Horváth Mihály téren és a Baross utcán át a Kiscsibész térig mentek, végül ellátogattak a Mikszáth, a Szabó Ervin és a Kálvin térre is.” (*Lokál Extra* 2017. márc. 2. 12. old.)

**SZÉKELY KAPUK.** *A székely kapu a Székelyföld közös kincse, védelme mindenkinek feladata. Ezt a vezérelvet egyre többen teszik magukévá a Hargitában olyanok is, akik korábban kevésbé értékelték őseiktől örökölt portájukat. Egy nyugdíjas tanárnő inspiráló hatása és a tulajdonosok, fafaragók, politikusok összefogása nyomán fel is újítják Csíkszék és Udvarhelyszék székely kapuit. Részletesebben lásd B. Kovács Gergely: Csak bújjatok rajta. Fába rótt felelősség: megújulnak a Székelyföld emblematisz kapui. Magyar Nemzet 2016. jan 23. 22–23. old. • A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum fontos feladatát teljesítette 2017. március 3-án, amikor a székely kapukról rendezett tanácskozást a Kós Károly által tervezett épülete Bartók Termében. A rendezvényről Szócsné Gazda Enikő a Honismeretben (2017. 3. sz. 110–112. old.) közölt beszámolót, amelyben – a többi között – ezeket írta: „A szakmai nap sikerét jól szemlélteti, hogy Hargita és Kovászna megyéből több mint száz kapufaragó vett részt a rendezvényen. Faragók és kutatók találkozására ritkán adódik lehetőség. A Székely Nemzeti Múzeum által szervezett szakmai ülés indító fórum volt tehát, amelynek célja az lett volna, hogy ismertté tegye a faragók előtt is az újabb kutatásokat, valamint azokat a művelődéspolitikai lépéseket, amelyek a székely kapuk ismertté tételéhez, megőrzéséhez kívának hozzájárulni.”*

**KIÁLLÍTÁS KESZI KOVÁCS LÁSZLÓ MUNKÁIBÓL.** Keszi Kovács László (1908–2012) etnográfus, operatőr filmjeiből, fényképeiből és személyes tárgyaiból rendeztek időszaki kiállítást 2017-ben Budapesten, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karán. A *Minden kocka érték* című tárlatot a Néprajzi Múzeum fénykép- és filmgyűjteményéből állították össze, az interaktív kiállítás oktatási segédanyag is, amellyel a hallgatókhoz szeretnék közelebb hozni ezt az életművet. A kiállítás megnyitóján Kemecsi Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója elmondta: Keszi Kovács László nyolcvan évvel ezelőtt kezdett önállóan néprajzi filmeket forgatni. Életműve

pedig cáfolata annak a közkeletű vélekedésnek, amely szerint a néprajzi filmek vagy azért nem sikerülnek, mert alkotóik túlságosan néprajzosok, és nem értenek a filmkészítéshez, vagy azért, mert filmesek készítik, akik nem tudják hitelesen képviselni a néprajzi tartalmat. Bár ez a kiállítás az életmű meghatározó jelentőségű, filmes tevékenységére koncentrál, Keszi Kovács László nemcsak ezen a téren kiemelkedő, hiszen például a népi közlekedés, hírközlés témakörnek ő volt az első igazán komoly kutatója, a Magyar Néprajzi Lexikon valamennyi közlekedésről szóló szócikkét ő írta. (MTI, 2017. márc. 4.)

**BÁRTH JÁNOS: BÁCSKAI MAGYAR REFORMÁTUSOK A XIX. SZÁZAD ELEJÉN.** Báthori Gábor a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke 1819-ben vizitációt, vagyis hivatalos egyházlátogatást végzett a négy bácskai magyar református faluban, az 1785 és 1787 között települt Feketehegyen, Ómoravicán, Pacséron, Piroson. A vizitáció dokumentumait: a püspöki kérdésekre adott prédikatori válaszokat, a prédikatori és tanítói díjleveleket, valamint a református iskolák tanulóinak névsorait a budapesti Ráday Levéltár őrzi. A szerző ebben a könyvében a négy magyar református falu 1819. évi vizitációs dokumentumait adja közre tanulmány és szövmagyarázatok kíséretében. (*Vajdasági Helytörténeti Adattár 1. Vajdasági Magyar Helytörténeti Egyesület, Topolya, 2017. 88. old.*)

**MARTIN GYÖRGY-DÍJ.** 2017. március 14-én adták át első alkalommal a *Martin György-díjat*. A díj a népművészeti mozgalom szervezése területén végzett munkásság elismerésére adományozható, vagy azok számára, akik munkásságuk során kimagasló eredményeket értek el a népművészet – a tárgyalkotó népi kézművesség, vagy a néptánc, a népzene, a népdal, a népmese, a hagyományörzés – területén, illetve akik a népművészethez kötődően kiemelkedő művészetelméleti szakírói tevékenységet folytatnak. A díjazottak: Borbély Jolán néptánckutató, etnográfus, pedagógus; Diószegi László, a Teleki László Alapítvány igazgatója, a Martin György Néptáncszövetség elnöke; Héra Éva, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség elnöke, népművelő; Vavrincz András, a Hagyományok Háza népzene kutatója.

**KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-E ALKALMÁBÓL.** A nemzeti ünnepen Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata *kitüntetését* kapott *Biró Friderika*, a *szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nyugalmazott főmuzeológusa és volt megbízott főigazgató-helyettese*. • *Március 15. alkalmából sikeres intézményvezetői tevékenysége mellett a nemzeti értékek gyűjtése, illetve népszerűsítése iránti kivételes elhivatottsággal és szakmai felkészültséggel végzett munkája elismeréseként* A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje *kitüntetését* vehette át *Fazekas Sándor földművelésügyi minisztertől Kemecki Lajos*, a *Néprajzi Múzeum főigazgatója*, a *Hungarikum Bizottság Kulturális Örökség Szakbizottsága elnöke*.

**UNESCO-LISTÁRA KERÜLHET A KÉKFESTÉS HAGYOMÁNYA.** Öt ország, hazánk mellett Ausztria, Csehország, Németország és Szlovákia kulturális vezetője közösen írta alá a képfestés felterjesztését az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára. Az ünnepélyes eseményen hazánkat Kruzsainé Herter Anikó, az Emberi Erőforrások Minisztériumának helyettes államtitkára képviselte. A javaslatot formai és szakmai értékelést követően az UNESCO Kormányközi Bizottsága fogja tárgyalni 2018 novem-

berében sorra kerülő ülésén. A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezményt 2003-ban fogadta el az UNESCO közgyűlése. Az egyezmény célja az élő közösségi gyakorlatok megőrzése, a kulturális sokszínűség kölcsönös elismerése, valamint a nem tárgyiasult és gyakran kihalással fenyegetett kifejezési formák jelentőségének tudatosítása, az ilyen örökségelemek védelme. A védőintézkedések részeként a részes állam a területén található szellemi kulturális örökség-elemeket azonosítja és nyilván tartja, így hazánkban létrejött a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzéke. A kétfestés magyarországi hagyományát 2015-ben vették fel erre. (*Magyar Idők* 2017. márc. 21. 18. old.)

**NYELVJÁRÁSI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY – ÍGY BESZÉLNEK A CSALLÓKÖZKÜRTIEK.** *Néhány napja elérhetővé vált az interneten az első multimediális szlovákiai magyar nyelvjárási szöveggűjtemény. A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen működő Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet dialektológiai kutatásai alapján készült hangoskönyv a szlovákiai tájegységek sajátosságait mutatja be. Az első részben a csallóközi-szigetközi nyelvjárás csoport helyi dialektusait rögzítették, nem mellesleg a felvételek mellett megtalálhatók a fonetikus lejegyzések is. A hangoskönyv a [www.umjl.fss.ukf.sk/szmyhkh/](http://www.umjl.fss.ukf.sk/szmyhkh/) oldalon érhető el. (Magyar Nemzet 2017. márc. 25. 13.)*

**SIEF.** *Mód László a SIEF 2017. március 29-én Göttingenben megrendezett 13. kongresszusán Jiri Woitsch-hal *Ethnocartography revisited* címmel panelt szervezett, amelyen cseh, dán, horvát, lengyel előadók osztották meg egymással és a közönséggel kutatási eredményeiket. A kongresszuson Mód Lászlót ismét megválasztották a Space-lore and Place-lore munkacsoport titkárának.*

**KALLÓS ZOLTÁN EUROPA NOSTRA-DÍJAS.** *Kallós Zoltán erdélyi néprajzkutató lett 2017-ben az Europa Nostra-díj közönségdíjasa, az internetes szavazás eredményét a finnországi Turkuban jelentették be – közölte a Maszol.ro portál. Az Európai Bizottság és az Europa Nostra április 5-én tette közzé az idei díjazottakat. A kulturális örökségvédelem terén végzett kutatásaik, figyelemfelkeltő és értékmentő munkájuk, tudatosító és oktatói tevékenységük elismeréseként 18 országból 29-en vehették át hétfőn este az Európai Unió kulturális örökségvédelem terén legnevesebbnek számító elismerését Turkuban. A bejelentés napján elindult egy online szavazás is, ahol a közönség támogathatta a nyertes projekteket és Kallós Zoltán gyűjtötte be a legtöbb szavazatot. „Kallós Zoltán arra áldozta az életét, hogy megmentse és továbbörökítse a Kárpát-medencében élő különböző népcsoportok, közösségek kultúráját – elszántsága és lankadatlan munkája révén ezt az egész világ számára láthatóvá tette. Kallós Zoltánt a nehéz idők, embert próbáló politikai körülmények sem tántorították el. Bátor munkája több mint méltóvá teszi őt erre a díjra” – mutatott rá áprilisi indoklásában a zsűri. A kétszeres Kossuth-díjas néprajztudóst Sógor Csaba, az Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) európai parlamenti képviselője jelölte az uniós kitüntetésre. Az online szavazás lehetőségére az RMDSZ is felhívta a figyelmet hírlevelében. Kallós Zoltán egyike a XX. század legkiemelkedőbb és legsikeresebb magyar népzene-gyűjtőinek. Példaértékű életútja során őseink hagyatékának, népi kultúránk legszebb kincseinek továbbörökítése mellett a szórványvidéken élő magyar gyermekek anyanyelvének és kultúrájának megőrzését is odaadóan szolgáló értékmentő munkája, valamint az erdélyi és az anyaországi táncházmozgalom elindításában és fenntartásában vállalt szerepe elismerése-*

*ként részesült idén március 15-én Kossuth Nagydíjban. Hosszú évtizedeket átívelő munkája során négy nagy gyűjtőterülete volt: Kalotaszeg Nádas menti falvai, Észak-Mezőség falvai, Gyimes és a moldvai csángók. „Ezek voltak a legkevésbé feltárt területek, a Mezőséget elkerülték a gyűjtők, mert vegyes nemzetiségű terület volt, sokan azt gondolták, itt nem maradtak meg magyar javak, pedig még sokkal jobban, mint más területeken.”*

**ÚJABB CIGÁNYPRÍMÁSOKNAK ÁLLÍTOTTAK DOMBORMŰVET A MUZSIKUS CIGÁNYOK PARKJÁBAN.** Két új domborművet avattak 2017. április 7-én a Budapest VIII. kerületében lévő Muzsikus cigányok parkjában a Roma Kultúra Világnapja alkalmából. Boros Lajos és Buffó-Rigó Sándor cigányprímások emlékművét Szalay-Bobrovniczky Alexandra főpolgármester-helyettes és Sántha Péterné, Józsefváros alpolgármestere leplezte le az ünnepségen. Buffó-Rigó Sándor (1949–2014) 1992-ben lett a 100 Tagú Cigányzenekar primása, majd 1994-től főtitkára. 1997-től az együttes művészeti vezetője, majd 2005. december 12-től az elnöke volt haláláig. Boros Lajos (1925–2014) *Kossuth-díjas* primás, a 100 Tagú Cigányzenekar örökös, tiszteletbeli főprímása. 1985-ben az Atriumban megrendezett cigánybálon a primások királyává választották, majd az ugyanebben az évben megalakult 100 Tagú Cigányzenekar főprímása lett.

**SZEMED A PÁLYÁN LEGYEN! MOZDONYFÜSTÖS NÉPRAJZ.** *Vasútnéprajz, vasútantropológia, a vasút szemiotikája... Mind olyan fogalmak, amelyeket csak a legutóbbi időben vezettünk be. A vasút gazdasági-társadalmi-kulturális szerepével, hatásával kapcsolatos tudományos érdeklődés különösen a vasutak visszaszorulásával, szerepük átrendeződésével vált fontossá. A Talpfák első kötetében tárgyaltuk a vasút megszüntetések társadalmi, néprajzi hatásait. Az ehhez szorosan kapcsolódó jelen kötetben olvashatnak általában a vasútantropológiáról, a vasutak jövőjéről. Összefoglalót közlünk a Kecskemét és Nagyvárad környéki (partiumi) vasúthálózatról. Közreadunk vasúti életképeket: itt a főszereplő a bakterház és a bátaszéki vasutaskirály. A vasúttal kapcsolatos kulturális reflexiók között elemezzük a vasutasnyelvet, a vasúttal kapcsolatos jeleket, szépirodalmat, karikatúrákat és a vasúti fényképvadászatot. Tanulmányaink között szerepel az első magyar skanzenvasút története is. Szerzők: Balázs Géza, Bednatics Gábor, György Sándor Balázs, Kemecsi Lajos, Máté György, Molnár Gergely, Nagy József, Sári Zsolt, Tótfalusi Miklós. Kötetünk szerzői „kötőtpályásoknak” vallják magukat, a vasút világának elkötelezett dokumentálói, a vasútnéprajz, vasútantropológia hétköznapi munkásai, akik e téren végzett önzetlen tudományos, társadalmi tevékenységüket tovább kívánják folytatni. Várható lesz még Talpfák III. is. (Szerk.: Balázs Géza–Molnár Gergely. Magyar Szemiotikai Társaság, Bp., 2017. 196 old.)*

**NOVÁK LÁSZLÓ FERENC KÖSZÖNTÉSE.** Nagykőrösön, a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar Kollégiumában 2017. április 10-én jubileumi tudományos konferenciát rendeztek. Az előadások (Szenczy Árpád: Arany János pedagógiája; Szőrényi László: 200 éve született Tompa Mihály; Selmeczi László: A múzeum, tudományos műhely [Arany János Múzeum 1972–2007]; Novák László Ferenc: A nagykőrösi interdiszciplináris konferenciák [1980–2007, 2017]) elhangzása után a 70 éves Novák László Ferenc etnográfust, irodalomtörténészt, az Arany János Társaság tiszteletbeli elnökét köszöntötték a jelen lévő kollégák és barátok.

**RÓZSA SÁNDOR. Rózsa Sándor vonatrablási kísérlete.** „A vasúttal kapcsolatos események sorában különlegesnek számít az 1868-as vonatrablási kísérlet. Rózsa Sándor közreműködésével egy betyárbanda postakocsit rabolt volna, ezért a mai Petőfiszállás térségében egy erdős, nehezen belátható szakaszon felszedték a síneket. A tervük az volt, hogy a kisiklott vonat összeroncolt kocsijai között kirámolják a postakocsit. Csak-hogy egy-két dologgal nem számoltak. Például három katonával és egy tiszttel, akik éppen ezen a vonaton utaztak. A kocsik kisiklottak, de az emberek zöme sértetlenül úszta meg a merényletet. A katonák is. Nem ijedtek meg a fegyverüket ropogtató betyároktól, hanem elkergették őket. Ha nincsenek a katonák, akkor is hoppon maradnak a bűnözők, mert nem volt postavagon a szerelvényen. Az eset után a környék rablóit begyűjtötték, csak ezután kezdték el a bizonyítékokat összegyűjteni. Akiket bűnösnek találtak, azokat az akkor még létező szegedi várbörtönbe zárták. Rózsa Sándor állítólag térdlővést kapott, és sérülése miatt már nem tudott elmenekülni. Életfogytig tartó fegyházra ítélték.” (Ötvös: Rózsa Sándor pórul járt. Magyar Idők 2017. ápr. 29. 9. old.) • **Kabdebó Lóránt irodalomtörténész Rózsa Sándorról** (részlet egy interjúból): „– Akkor kezdjük a születésed pillanatánál. Budapesten láttad meg a napvilágot, pedig örmény őseid annak idején Erdélyben telepedtek le, hogy aztán édesapád Gyöngyösön találjon új otthonra, te pedig nagyrészt Miskolcon éltél. Izgalmas utak. Hogy is volt ez? – Az erdélyi tatárjárás után Apafi Mihály fejedelem Erdélybe hívta a menekülő örményeket. Odaajándékozta nekik Szamosújvárt azzal, hogy tessék, itt egy porig égett város, építsétek újjá. Akkoriban két város épült körzövel, vonalzóval: Szamosújvár és Szentpétervár. És az örmények hálásak voltak befogadó nemzetüknek. Nem véletlen, hogy a tizenhárom aradi vértanú között két örmény származású tiszt is volt. Az őseimet Jeszajannak hívták, román tükkörfordításban: *cap de bou* »ökörféj«, valószínűleg valamilyen céhjelvényre utalhattott. Nagypám a Szamosújvár melletti Vasasszentivánon volt jegyző. Unokaöccse, apám unokatestvére Barcsay Jenő, a későbbi festőművész, dédapám pedig Kovrig doktor, a szamosújvári tisztiorvos volt. Ő vágta le a helyi börtönben hosszú raboskodás után elhunyt Rózsa Sándor fejét. A családi legendárium szerint a királynak kellett elküldenie. A koponyacsont most – nemrég láttam a tévében – a rendőrmúzeumban van. Egyszer egyébként Páskándi Géza kérdezte tőlem, hogy láttam-e a szamosújvári börtönt. Azt hittem, Rózsa Sándor miatt kérdezi. Kiderült, hogy ő is ott raboskodott három évig, '56 után. Apám családjára ma is nagy szeretettel emlékeznek a faluban. [...]” (Lázár Fruzsina: Aki lemaradt a forradalomról. Magyar Nemzet 2016. okt. 22. 19. old.)

**A MÁJUSFAÁLLÍTÁS HAGYOMÁNYA.** „Bár Nyugat-Dunántúlon még a legtöbb kistelepülésen él a májusfaállítás szokása, az ország más részein visszaszorult vagy el is tűnt ez a hagyomány. A májusfa szerelmi szimbólum funkciója is egyre csökken, helyette erősödik a közösségi és tavaszköszöntő szerepe.” Részletesebben lásd Borsodi Attila: Országszerte átalakulóban van a májusfaállítás hagyománya. A több évszázados szokás egyre inkább közös szórakozási alkalommá válik. *Magyar Idők* 2017. máj. 10. 16. old. • „Hagyományteremtő szándékkal a [Budapest VIII. kerületi] Lakatos Menyhért Általános Iskola és Gimnázium elsős és a – testvérosztály – tizedikes diákjai önfeloldott boldogsággal szepítették fel az iskola előtti fákat, hogy felelevenítsék a májusfa állításának hagyományát. [...] Mint megtudtuk, a Lakatos iskola szeretné kezdeményezni, hogy a következő tanévben minden iskola állítson májusfát. Egy független bizottság értékelné azokat, így egy nemes versenyen emlékezhethének meg a diákok erről a szép népszokásról évről évre.” (Májusfát állítottak a Lakatos előtt. *Józsefváros* 2017. 15. sz. 9. old.)

**ÉLETVILÁGOK ÉS TÁRSADALOMI GYAKORLATOK A 18–20. SZÁZADBAN.** Rápillantva a magyar társadalom által az elmúlt három évszázadban bejárt útra, egyértelműen látszik, hogy az iparosodásban, városiasodásban s általában az államélet és a modernizáció jelenségköréhez kapcsolható „vívmányok” megteremtésében mindenkor megkerülhetetlen volt a vidéki erőforrások szerepe, legyen szó gazdasági teljesítményről, urbanizációról, adóbevételről, katonai potenciálról s a mindezek háttérében álló demográfiai alapról. Különösen a XX. század második felére igaz mindez. A század közepéig a magyar társadalom fele a mezőgazdaságban kereste meg kenyerét. A század második felének struktúrabontó forgataga következményeként mára úgy csökkent tizedére az agrárkeresők aránya, hogy vidéken ezzel párhuzamosan nem jelentek meg hosszú távon is életképes boldogulási alternatívát jelentő jövedelemforrások. A kommunista diktatúra időszakának társadalmi homogenizációs és modernizációs törekvései kiüresítették a korábbi létkereteket, az addig „csupán” sorsot jelentő paraszti életformát zsákutcává változtatva. Ennek következményeképp a vidéki terek mostanra látványossá váló kiürülése a nyári aszályhoz hasonló jelenséget eredményezett, amikor az erék, csermelyek, patakok érzik meg először a szárazságot, míg az itt a nagyvárosi létet jelképező folyamok esetében átmenetileg megtévesztő következtetésekre vezethet az öszszességében még mindig nagy vízhozam. A Vidéktörténetben megjelenő tanulmányokkal ezért hangsúlyosan kívánjuk megjeleníteni az 1945 és 1989 közötti időszakot, amikor a vidéki társadalom korábbi, a tapasztalat által századokra menően visszaigazolt szerveződési módjait, boldogulási technikáit, magyarán annak alapszövegét a kommunista diktatúra oly mértékben roncsolta, hogy az már szinte helyrehozhatatlannak látszik. (Vidéktörténet 1. Főszerk.: Horváth Gergely Krisztián. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Bp., 2017. 396 old.)

**„ÁTÁNY KÖZSÉGÉRT” KITÜNTETŐ DÍJ.** Átány Községi Önkormányzat Képviselő-testülete a 2003. évben *Átány Községért* kitüntető címet alapított azzal a céllal, hogy a helyi közösség szolgálatában kiemelkedő érdemeket szerzett személyeket méltó elismerésben részesíthesse, valamint személyüket és cselekedeteiket megfelelőképpen értékelve állíthassa példaként a jelen és az utókor elé. 2017-ben ezt a díjat – amely a díszpolgári címhez sokban hasonló – Társaságunk választmányi tagja és titkára, Bali János és Máté György vehette át a helyi művelődési házban május 6-án. Az indoklásban szerepelt – többek között – a helyi kiállítások létrehozása, a néprajzi értékek gyűjtése, kiadványok megjelentetése. Korábban – mások mellett – két neves néprajzkutató, Fél Edit (2006, posztumusz) és Hofer Tamás (2003) kapta meg e rangos elismerést. Az eseményről – amely könyvbemutatóval volt egybekötve – lapunkat Molnár Gergely tudósította (*Néprajzi Hírek* 2017. 2. sz. 48–50.).

**REFORMATA ECCLESIA.** *E címmel és Fejezetek az átányi református egyház történetéből* alcímmel jelentette meg az átányi gyülekezet a reformáció kezdetének 500. évfordulójára ünnepi kiadványát, amely két, különböző korszakban a településen szolgált lelkész írását tartalmazza. Csengery József és Csorba Géza is a helyi egyház történetének megörökítésén munkálkodtak. Előbbi levéltári forrásokat is felhasználva részletesen leírja például a templom keletkezését és többszöri átépítését, felvázolja a harangok sorsát és a ma is működő, több mint 200 éves orgona beszerelését, bemutatja a korábbi lelkészeket, káplánokat és tanítókat, az egyház épületeit (paplak, káplánlak, iskolák), illetve tárgyait (szentedények, kendők, asztalterítők, szószéktakarók), valamint a leány-



egyházakról (Heves, Tenk, Szárzsbő) is megemlékezik. Mindezt 1879-ben folytatásokban közölte a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapokban. A másik szerző, Csorba Géza két esztendeig (1941–1942) volt segédlelkésze a falunak, de e rövid idő alatt is olyan élményekkel gazdagodott, hogy – amint a bevezetőjében fogalmaz – örömmel írta meg dolgozatát gyakorlati teológiából, amelynek Az átányi református gyülekezet élete és vallásos szokásai címet adta. A két írás között közel 70 év telt el ugyan, mégis jól kiegészítik egymást és a XX. század első feléig jól összefoglalják az átányi református egyház történetét. (Szerkesztette és az előszót írta: Máté György. *Átányi Református Egyház-község, Átány*, 2017. 160 old.)

**MEGÚJULT A VÁMOSMIKOLAI TÁJHÁZ.** 2017. május 7-én Vámosmikolán egy egész napos ünnepi rendezvény keretében a település tájháza megújult néprajzi gyűjteményének újranítására került sor, amely Németh Zsófia néprajzkutató szakmai munkájának és az önkormányzat anyagi gondoskodásának köszönhető. A község polgármesterének és az értéktárbizottság elnökének köszöntője után Czuni-Kenyeres József református lelkész és Hefler Gábor római katolikus plébános szolt múltunk tárgyi emlékei megóvásának fontosságáról. A gyűjteményt Csáky Károly etnográfus, az Ipoly és a Garam mente fáradszatólan kutatója nyitotta meg, majd Németh Zsófia bemutatta az újszerűen elrendezett néprajzi anyagot.

**LETÁNCOLTA A VILÁGOT A MISKOLCI MÚZEUM.** Egyedülálló bravúrt hajtott végre a miskolci Hermán Ottó Múzeum; most először neveztek az Amerikából indult *Museum Dance Off* versenyre, és rögtön meg is nyerték – jelentette a *Minap.hu*. A helyi hírportál beszámolója szerint a miskolciak videója az összes leadott, majdnem 182 ezer szavazat 56 százalékát, csaknem 101 ezer voksot szerzett meg. Ezzel pedig sikerült túlszárnyalni a tavalyi győztes, a melbourne-i Victoria Museum teljesítményét, amely egy évvel ezelőtt 79 ezer szavazattal szerezte meg az első helyet ebben a versenyben. A Hermán Ottó Múzeum ráadásul úgy nyert idén, hogy elsőként pályázott Magyarországról, illetve Kelet- és Közép-Európából. Az idei versenyre 41 intézmény nevezett, s a döntőbe négy régió – az Egyesült Államok, Kanada, Nagy-Britannia és Európa valamint Ausztrália és Új-Zéland egy-egy produkciója került. A magyar intézmény hatalmas előnnyel végzett az első helyen, a második, az amerikai *The Mob Museum* a szavazatok 27,73 százalékát, a harmadik, az ausztrál *Museum of Applied Arts and Sciences* 11,89, míg a negyedik, a kanadai *Glanmore National Historic Site* 4,87 százalékot szerzett. A miskolci múzeumban – írja a tudósítás – örülnek annak, hogy olyan összefogást tudtak kialakítani az ügyben, amellyel rengeteg szavazatot és nagy nézettséget tudhatnak magukénak videójukkal. (Magyar Nemzet 2017. máj. 11. 13. old.)

**MARTIN GYÖRGY EMLÉKTÁBLÁJA.** 2017. május 20-án felavatták a Budapest, V. Károly körút 20. sz. ház falán a Martin György tiszteletére elhelyezett emléktáblát. Az ünnepségen Andrásfalvy Bertalan és Pávai István mondott beszédet, amelyet a *Honismeret* (2017. 5. sz. 99.), illetve a *Néprajzi Hírek* (2017. 2. sz. 94–96.) közölt.

**KÉTSZÁZ ÓRA NÉPZENE.** Mozdulatokba vésett gyökerek címmel jókora online folk-lórdokumentációs adatbázist épített a kilencvenes és a kétezres évek erdélyi gyűjtéseiből a Romániai Magyar Néptánc Egyesület (RMNE), amely nemrég több mint kétszáz órányi digitalizált zenei és táncanyagot osztott meg *Folkmedia.ro* című honlapján. Az 1991-ben alakult, 2006 óta Sepsiszentgyörgyön működő egyesület projektjének célja a

*küldetésnyilatkozat szerint a hagyományos népi kultúra bemutatása a nagyközönség számára; az adatbázis egyúttal kiindulópont lehet azon táncosoknak, együttesvezetőknek, koreográfusoknak, pedagógusoknak, akiknek ugyan nincs közvetlen hozzáférésük a néptáncgyűjtésekhez, de ragaszkodnak a tiszta forrásokhoz.*

**MÚZEUMI SZAKMAI DÍJAK, 2017.** Az eredményhirdetésre, a díjak és oklevelek átadására 2017. május 20-án, szombaton 13 órai kezdettel került sort a Múzeumok Majálisa keretében a Múzeumkert színpadán. Szücsné Zomborka Márta *Éri István-díjat*, Kriston Vízi József *Pulszky Ferenc-díjat*, Hegedűs Krisztián *Pulszky Károly-díjat* kapott. *Az év múzeuma 2016* pályázat fődíját a PIM Kazinczy Ferenc Múzeum nyerte el, *Az év kiállítása 2016* fődíjat az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Bajor Gizi Színeszmúzeumában megrendezett *Háromszázezer magas Cé – Simándy 100* című időszaki kiállítás kapta.

**MIORIȚA – A BÁRÁNYKA MINT ÚJ ROMÁN IDEGENFORGALMI JELKÉP.**

*„Nem tudják eldönteni a romániai idegenforgalomban tevékenykedő vállalkozók és szakemberek, hogy sirjanak-e, vagy nevensenek az ország turisztikai miniszterének legújabb ötletén. Mircea Dobrénak ugyanis feltett szándéka, hogy lecseréli a romániai turizmus jelképeként hét éve alkalmazott stilizált zöld levelet egy juhra. A bukaresti balliberális kormány idegenforgalmi minisztere az ágazatban érdekelt vállalkozókkal és befektetőkkel a napokban folytatott informális megbeszélésen rukkolt elő tervével. A tanácskozáson elhangzottokról beszámoló Profit.ro üzleti portál tegnapi cikke szerint Dobre kész tényként tálalta hallgatóságának, hogy megválna a levéltől, és a bárányt igyekszik felépíteni turisztikai brandként. A miniszter nyugat-európai példákra hivatkozott, miszerint a franciák jelképe a kakas, a hollandoké a tehén, a spanyoloké pedig a bika, és szerinte ezekről az állatokról a külföldiek többségének azonnal bevillan a szóban forgó nemzet. A bukaresti tárcavezető az egyik legismertebb román népballada, a Miorița (Báránka) alapján akarja felépíteni az új idegenforgalmi országimázst. A Romániában kötelező házi olvasmánynak számító, az egész román nyelvterületen ismert ballada egyébként azt a történetet dolgozza fel, amint a havasalföldi és az erdélyi (magyar) pásztor összefog, és megöli a moldvai juhászt, akit egyik báránya hiába figyelmeztet a veszedelemre. [...]” (Részletesebben lásd Rostás Szabolcs: *Levél helyett juhval csábítanak a turistákat*. Magyar Nemzet 2017. máj. 31. 10. old.)*

**MEGÚJUL A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM.** Az Európai Unió által finanszírozott regionális operatív program részeként újítják fel a Kós Károly által tervezett sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumot. A beruházás során teljesen felújítják a múzeum főépületét és a két hajdani múzeumőri lakást. A múzeum parkjában tájépítészeti munkálatokat végeznek el, és részlegesen átalakítják a látogatói útvonalat is. Emellett elérhetővé teszik a kiállításokat a fogyatékkal élők számára is. A felújítás során interaktív tevékenységekre alkalmas helyiségeket alakítanak ki a múzeum főépülete mögött található adminisztratív épületben. A múzeum bezár a munkálatok idejére. (MTI, 2017. máj. 31.)

Összeállította:  
HÁLA JÓZSEF  
MÁTÉ GYÖRGY